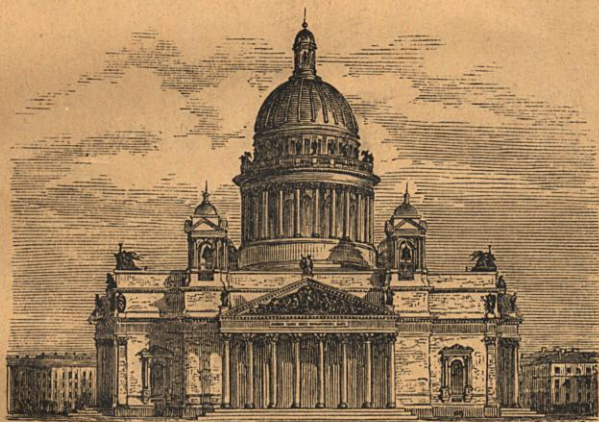

PÅ HINSIDAN ÖSTERSJÖN.

NÅGRA RESEMINNEN

AF

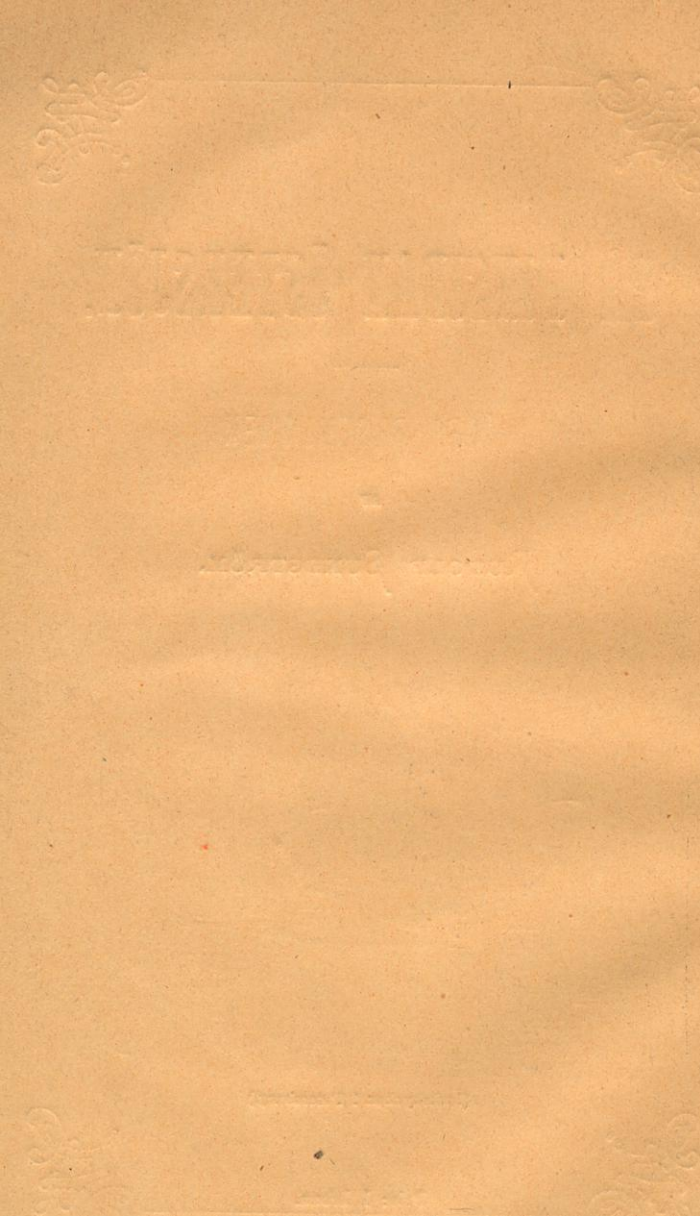
RUDOLF SUNDSTRÖM.

G. Liljevall

(Isakskyrkan i Petersburg.)

Pris: 1 krona.

PÅ HINSIDAN ÖSTERSJÖN.

NÅGRA RESEMINNEN

AF

RUDOLF SUNDSTRÖM.

STOCKHOLM,
Sigfrid Flodins förlag.

STOCKHOLM,
Sigfrid Flodins boktryckeri, 1874.

I

Åland—Åbo.

I Juli månad 1873 beslöt jag att sätta en redan året förut påtänkt plan i verket, nämligen att aflägga ett kort besök i vårt förra brödraland på andra sidan Bottenhafvet och sedermera utsträcka färden till Rysslands hufvudstad, tsar Peters skapelse, det storartade Petersburg. Med ångfartyget »Dagmar» anträdde den 16 i nämnda månad resan, hvars första del dock icke sträckte sig längre än till Degerby tullstation i Fögle socken på sydöstra sidan af Åland; under några dagar ville jag nämligen anställa zoologiska undersökningar i den vidsträckta skärgård, som utbreder sig i öster och nordost från nämnda ställe. Otjenlig väderlek och de mot förmodan obetydliga resultaten af min färd bland öarne förmådde mig dock att förr, än tänkt var, fortsätta vidare österut. För omvexlings skull begärdes nu och erhöles tillåtelse att medfölja en mindre rysk örlogsångare, som skulle afgå till Åbo från en liten sjömätningsseskader, hvilken var förlagd vid Finnö lotsplats på vestra sidan af det 6 mil breda s. k. Skiftet, som åtskiljer mellersta och östra delen af åländska skärgården, om hvilken det är svårt att göra sig ett noggrant begrepp utan att på ort och ställe hafva sett densamma. Hvert man riktar sina blickar, skådar man större eller mindre öar, skär och klippor, hvilka äro sprid-

da i ett kaotiskt virrvarr i det mellan åländska fastlandet och sydvestra Finland liggande hafvet, och mellan hvilka segelleden löper fram i tallösa bugter. De större af dessa öar äro bevuxna med skog, bestående dels af barr-, dels af löfträd, hvilket icke litet bidrager till att göra färden genom skärgården angenäm. I synnerhet är detta händelsen, då man kommit öfver Skiftet och passerat den s. k. Korpo-ström, hvilket ställe är ryktbart genom en der utkämpad strid mellan svenskar och ryssar. På de mindre öarna i mellersta delen af Ålands skärgård finnes deremot i allmänhet ingen trädvegetation, utan marken äfvensom de på mångahanda sätt söndersplittrade, ofta af röd granit bestående klippväggarna äro merendels klädda med täta massor af löf- och enbuskar, hvilka, såsom händelsen flerstädes är med sjelfva eken, i följd af de under en god del af året med ohejdad fart i den öppna skärgården framrusande vilda hafsstormarne hindras att tillväxa i höjden och i stället tvingas att följa marken åt och blifva krypväxter. De minsta skären och klipporna sakna alldeles buskvegetation; stundom äro de till och med fullkomligt kala och ofruktbara. Ju mera man närmar sig finska kusten, desto skogbevuxnare blifva öarna och skilja sig i detta hänseende märkbart från dem, man förut passerat.

På vadare och simfoglar voro de delar af åländska skärgården, som jag dels i båt besökte, dels skådade från ångbåten, ganska torftiga, hvilket icke litet stred mot de föreställningar, jag förut bildat mig derom. Sammalunda var äfven händelsen under hela färden till Petersburg uteder finska kusten. Detta är så mycket anmärkningsvärdare, som tjenliga lokaler, åtminstone för simfoglar, allestädes förekomma. Vårti-

den vid och strax efter islossningen är förhållandet dock helt annorlunda: tallösa skaror af dykänder och andra simfoglar svärma då omkring och dödas i betydande mängd samt utgöra en vigtig del af befolkningens föda, hvilken, vare sig att den nu består af fogel, skäl eller fisk, till en god del hemtas ur hafvet.

Med förekommande artighet mottogs jag på den förut nämnda ryska örlogsångaren och hade under den genom uppehåll på flere ställen temligen långvariga färden tillfälle att inhemta mången upplysning om ryska förhållanden, hvilken sedermera blef mig till gagn. Här liksom ständigt under hela min färd fann jag, att svenska namnet är aktadt och ansedt i Ryssland, och af något nationalhat mot svenskarne kunde jag aldrig finna ens det ringaste spår.

Sedan många år tillbaka äro ryska örlogsfartyg hvarje sommar sysselsatta med att uppmäta och kartlägga finska och åländska skärgårdarna. Detta arbete, som bedrifves med den största noggrannhet, skrider i följd häraf endast långsamt framåt; men så voro också de nyupprättade sjökort, hvilka jag var i tillfälle att skåda, mycket väl utförda. Det är dock icke ryska regeringens mening — åtminstone uppgafs det så för mig flerfaldiga gånger — att låta de nya sjökorten komma allmänheten till gagn, utan hon ämnar reservera dem uteslutande för sin örlogsflotta. Mätningarna utsträckas hvarje år vesterut, men ännu dröjer det länge, innan de hinna afslutas, oaktadt den utsända eskader, hvars chef eller så kallade general i somras hade sin station vid Korpo-ström, är fördelad i fyra, på olika ställen förlagda afdelningar.

Här vill jag, innan jag tager afsked af Åland, påpeka, att befolkningen i de trakter af skärgården, som jag besökt (detta har nu skett tvenne somrar å rad),

lifligt beklagat Bomarsunds förstöring af de förbundna fransmännen och engelsmännen, om hvilkas krigsföretag på trakten många berättelser derstädes ännu äro i omlopp. Bomarsund omtalas allmänt såsom en ort, der liflig handel bedrifvits, och som hade mycken utsigt att växa till en för åländska ögruppen vigtig plats. Stället ligger nu öde i följd af tilldragelserna under kriget, och det är högst tvifvelaktigt, om några planer på att der anlägga en stad nu mera hysas af ryska regeringens.

Färden öfver Skiftet gynnades af utmärkt vackert väder, och sent på aftonen framkommo vi till den förut nämnda Korpo-ström, der ryske ångbåtskaptenen gick i land för att uppvakta sin chef. Efter ett temligen långt uppehåll fortsattes resan under den milda och lugna sommarnatten, hvilken jag genomvakade i sällskap med de ryska officerarne; till Åbo anlände vi mellan kl. 5 och 6 på morgonen och förtöjde ett godt stycke upp i Aurajoki eller Aura-ån, hvilken utfaller i Bottniska viken ett stycke nedanför staden och bildar dennas hamn. Nära åns mynning ligger på dess venstra strand det historiskt ryktbara Åbo slott, bekant från hertig Johans, den fångne konung Eriks och Claës Flemings dagar, vidare genom den derstädes i Augusti 1743 afslutade freden mellan Sverige och Ryssland, då återigen ett stycke af Finland gick förloradt, och genom kejsar Alexander I:s och kronprinsen Carl Johans möte härstädes i Augusti 1812, då det i Mars samma år afslutade fördraget mellan Ryssland och Sverige bekräftades. Tiden tillät mig icke att invändigt bese detta åldriga minnesmärke från forna dagar, hvarför jag icke kan meddela något närmare om det skick, hvori det befinner sig. Att döma af hvad man såg från ång-

båtens däck var slottet dock, hvad det yttre beträffar, temligen väl bibehållet. Till det samma äfvensom till några andra ställen i stadens närhet afgå ångslupar, och den resande, som besöker Åbo, bör icke försumma att göra en utflykt till de närmaste ställena utanför Aura-åns mynning.

Efter att hafva erhållit logis i staden, hvilket var förbundet med åtskilliga svårigheter i anseende till den stora mängden af resande, och sedan en behöflig hvila efter den genomvakade natten njutits, skyndade jag mig att taga Finlands forna hufvudstad i betraktande. Åbo, på finska »Turku», är efter den förhärjande eldsvådan den 4 och 5 September 1827, som lade större delen af staden i aska, återuppygdt enligt en regelbunden plan på ömse sidor om floden, öfver hvilken två broar leda, och försedt med breda gator samt åtskilliga, mer eller mindre vidsträckta, öppna platser. Husen äro till allra största delen af trä, synnerligen smakfulla och väl underhållna. Allt andas der hemtrefnad, och det är ett verkligt nöje att vandra omkring och se, huru nätt och behaglig en af trähus bestående stad kan vara. Härtill bidraga icke litet de trädgårdar, hvilka omgifva en del hus och med sin grönska förhöja det angenäma intrycket. Vill främlingen hafva en överblick af staden och njuta af en vacker utsigt, gånge han då upp på den bergshöjd, som på åns venstra sida begränsar staden. Väl är klättrandet dit upp rätt mödosamt, men, uppkommen på höjden, skall han finna sig rikligen belönad för sitt besvär. Nedanför fötterna har man staden och den mellan stenkajer framflytande ån med dess rörliga lif af fartyg och skärgårdsbåtar samt till venster hafvet, medan man bortom sta-

den öfverskådar en af odlade fält och skogklädda höjder vexelvis uppfylld trakt.

Bland sevärda ställen i sjelfva staden intager den åldriga Domkyrkan, hvilken är belägen på en fri, något upphöjd plats på åns venstra sida, främsta rummet. Kyrkan undergår sedan en tid tillbaka en omfattande reparation, hvarigenom hennes inre försattes i ett skick, som är henne värdigt. Koret och Katarina Månsdotters, Erik XIV:s olyckliga gemåls, grafkor voro med mycken smak och stora kostnader restaurerade samt vitnade tillräckligt, med hvilken omsorg kyrkans försättande i ett värdigt skick bedrifves. Katarina Månsdotters lik förvaras i en enkel sarkofag, och midt emot hennes hviloplatz ligga i ett annat grafkor hennes dotter, den fagra Sigrid Vasa, och måg, Henrik Tott, begrafna. Det är med en känsla af djup vördnad, som man stannar framför Katarinas sista hvilorum, denna kvinna, som med så många och svåra sorger fick umgälda den korta lycka, hon njöt såsom maka och drottning.

Åbo eger äfven en grekisk kyrka, ehuru hon hvarken är synnerligen stor eller uppförd i den vanliga ryska kyrkstilen. En sådan kyrka är här af nöden i anseende till de ryska embetsmännen och den ryska militär, som är förlagd i staden.

Strax invid Domkyrkan finnes en offentlig, mindre parkanläggning, hvarest en staty af bildhuggaren Sjöstrand öfver H. G. Porthan är upprest. Ej långt derifrån ligger (på en höjd) ett observatorium och närmare ån stadens elementarläroverk, hvars lokal under mitt besök undergick en omfattande reparation. Så vidt möjligt var, tog jag dock lärosalarne och samlingarna i betraktande. Läroverkets bibliotek var rikhal-

tigt (mellan 9 och 10 tusen volymer); de naturvetenskapliga och fysikaliska samlingarna syntes för undervisningens ändamålsenliga bedrifvande vara mycket tillfredsställande. Den 28 April 1870 utfärdades ett kejsrerligt reskript till domkapitlet i Åbo och den 30 November 1871 en kejsrerlig kungörelse angående reorganisationen af Finlands elementarläroverk, hvori påbjöds, att Åbo gymnasium och högre elementarskola skulle sammanslås till ett enda läroverk. Först vid höstterminens början 1872 var denna förändring genomförd, och från denna tid existerar icke vidare det gamla Åbo gymnasium. Det bildar hädanefter med den förra högre elementarskolan ett fullständigt sjuklassigt lyceum utan reallinie. Mitt besök i Åbo inföll, tyvärr, under sommarferierna, så att jag icke blef i tillfälle att se lyceet i verksamhet och taga kännedom om undervisningens gång. Ej heller fanns något program utgifvet för läsåret 1872—73, och ett äldre, för åren 1869—72, var föga upplysande för de sedermera ändrade förhållandena.

Ur ifrågavarande program vill jag dock anföra en och annan uppgift af mera intresse. Så finnes deri meddeladt ett påbud af öfverstyrelsen öfver Finlands skolväsen, att vid läsordnings uppgörande bör, »så vidt möjligt är, iakttagas, att matematiska och historiska läroämnen äfvensom gamla språk må läsas före middagen och moderna språk samt religion efter middagen». Vidare finner man der en af gymnasii rektor och lärare uppgjord läsordning för det nya elementarläroverket i Åbo, hvori religionsundervisning, dogmatik och kyrkohistoria erhållit 16, psykologi och logik 6, historia och geografi 30, matematik och fysik 30, naturalhistoria 14, latin 44, grekiska 12, finska 16, franska

12, tyska 14, svensk grammatik 2, stil- och rättskrifning 6 samt teckning, sång och gymnastik 42 timmar i veckan sig anslagna i hela skolan, hvarvid dock naturligtvis timantalet inom de särskilda klasserna i hvarje ämne mer eller mindre varierade. I detta förslag till läsordning hafva dock förändringar, såsom man för mig uppgaf, sedermera blifvit vidtagna, hvarom det dock icke lyckades mig att erhålla någon närmare kännedom. Också skulle jag icke hafva meddelat ofvanstående öfversigt af det på hvarje läroämne kommande sammanräknade timantalet, om icke derigenom tillfälle bereddes till jemförelse med förhållandena vid våra egna elementarläroverk. Såsom något för våra läroverk åtminstone delvis efterföljansvärdt kan framhållas, att under läsåret 1871—72 skriföfningarna i Åbo gymnasii enda återstående klass varit så fördelade, att eleverna hvarje vecka författat ett skrifprof, de, som läsa grekiska, vexelvis på modersmålet och på latin, men alla öfriga på modersmålet.

Ur gymnasii program vill jag till slut citera följande tankvärda ord af läroverkets åldrige rektor, dr Fr. V. G. Hjelt: »Det är mångläseriet, — yttrar han — som slappar håg och kraft och föder den öfveranstängning, hvaröfver man klagat. Och det är naturligt, att denna under nuvarande förhållanden *kan* förekomma. Ty läraren får ju icke afvika ifrån de lärokurser, som blifvit föreskrifna; han vågar så mycket mindre tillåta sig någon afvikelse, som det lätt kan hända, att lärjungen löper fara att bedömas såsom underhållig af dem, af hvilka han pröfvas, och hvilka ju äro i sin fulla rätt, då de fordra det kunskapsmått, som skolordningen föreskrifver. Ännu nödvändigare är lärjungens grundliga insigt i de pensa, hvilka äro an-

befalda. Men denna insigt vinnes icke utan sjelfstudium, och dertill lemnas icke tillfälle på lärorummet, utan detta måste företagas hemma. Så länge ynglingens mognadsgrad bedömdes efter några få hufvudämnen, kunde anspråken vanligen fullgöras, men sedan ämnena vidgat sig både i antal och omfång, och sedan de alla framstått med anspråk på förberedelse, måste det inträffa, att eleverna antingen hemma sysselsättas för mycket, eller att grundligheten, så vidt den beror på sjelfstudium, uppoffras.»

Utom det här ofvan nämnda lyceet finnas i Åbo åtskilliga andra undervisningsanstalter, nämligen en år 1812 inrättad navigationsskola, en läroanstalt (från 1858) för döfstumma, en teknisk realskola sedan 1847 samt fyra högre och fem lägre folkskolor.

Bland offentliga inrättningar i Åbo kunna anföras den af Gustaf II Adolf år 1623 stiftade hofrätten, finska hushållningssällskapet och finska bibelsällskapet, det förra så gammalt som från 1797, det senare bildadt år 1812 och egande filialafdelningar i sju af de förnämligare finska städerna.

Åbo stad räknade år 1870 icke mindre än 19,793 invånare, af hvilka 9,594 talade finska, 8,566 svenska, 1,283 ryska, 79 tyska och 271 andra språk. I afseende på religionsbekännelsen voro invånarne på följande sätt fördelade: 18,286 tillhörde lutherska, 1,226 grekisk-ryska och 172 romersk-katolska kyrkan, 33 andra kristna trosbekännelser, och slutligen voro 76 judar eller muhamedaner. Läsa och skrifva kunde 7,839 och endast läsa 7,527 personer af dem, som fyllt 10 år.

Tulluppbörden å stadens tullkammare steg år 1870 till 1,192,500, importen till 9,958,200 och exporten till 3,475,500 finska mark.

Innan jag avslutar denna första artikel, vill jag i sammanhang med ofvanstående statistiska uppgifter om Åbo bifoga motsvarande från de trenne tullkamarne Eckerö, Mariehamn och Degerby på Åland, alldenstund en god del af de varor, som der förtullas, gå från eller till Sverige. Tulluppbörden på dessa ställen steg år 1870 sammanräknadt till 71,000, importen till 768,100 och exporten till 691,400 mark samt det derifrån exporterade smöret till 4,511 lispund, hvilket sistnämnda belopp är ett talande bevis på välståndet hos dessa öars invånare.

II.

Helsingfors—Sveaborg.

Ombord på ångfartyget »Grefve Berg» fortsatte jag den 26 Juli min färd vidare öster ut genom skärgården förbi Finlands sydvestligaste hörn, Hangö udde, och ntefter kusten af Nylands län. Skärgårdens naturbeskaffenhet var här i allmänhet vackrare än på åländska sidan, der jag förut passerat fram. Som färden också gynnades af den behagligaste väderlek, tillbragte passagerarne mesta tiden på däck, njutande af de vackra utsigter, som litet emellan framstälde sig för deras blickar.

Redan på morgonen passerade fartyget den ofvan nämnda Hangö udde, känd i historien genom ett på den der utanför belägna fjärden år 1714 utkämpadt sjösl g mellan svenskar och ryssar, hvarvid de senare oaktadt sin ofantliga öfvermakt (flere linieskepp och 115 galerer mot svenskarnes endast af 1 blockhus, 4

galerer och 3 skärbåtar bestående eskader) först efter tre timmars strid och med en förlust af 4,600 döda och sårade kunde öfverväldiga den obetydliga svenska flottiljen, af hvars till 900 man stigande besättning 700 man föllo eller sårades i striden. Under orientaliska kriget blefvo de på udden uppförda ryska fästena beskjutna af engelska fartyg, men togo icke någon nämnvärd skada. Det lär vara ryska regeringens mening, att efter fullbordandet af jernvägen mellan Hangö udde och Hyvinge station på Helsingfors-Tavastehus-jernvägen mycket starkt befästa det förra stället såsom en i strategiskt hänseende ganska viktig punkt, kanske till och med göra det till Rysslands förnämsta militärhamn i Östersjön. Hangö hamn lär i sjelfva verket vara bättre egnad dertill än hvarje annan hamn på ryska sidan. Med ett minimidjup af 30 fot är den sällan frusen så långt ut, att fartygen derigenom hindras att komma nära intill land. Under den kallaste delen af vintern är isen — uppgifves det — aldrig tjockare än 3 till 4 tum och varar på sin höjd fjorton dagar. Som ankargrunden dessutom är förträfflig, och fartygen ligga fullkomligt skyddade vid den vackra granitkaj, hvilken blifvit uppförd på platsen, synes hamnen böra komma att spela en viktig roll i framtiden. Man har nämligen anledning att tro, det trafiken från London, Hull, Göteborg, Lübeck, Stettin och Stockholm inom icke så lång tid skall komma att gå öfver Hangö. *

För samfärdseln mellan Sverige och Finland-Ryss-

* Detta har på visst sätt redan blifvit en sanning, hvad de båda förstnämnda städerna beträffar, i det att en regelbunden vinterförbindelse redan blifvit upprättad mellan England och Finland medelst stora ångbåtar, som vexelvis skola afgå från London och Hull till Hangö.

land blir Hangö-banan, som öppnades den 8 sistlidne Oktober, af största betydelse. Att nu icke tala om en vinterseglats på Östersjön, hvilken alltid skall vara ett vanskligt och kostsamt företag, är det dock säkert, att den snabbaste förbindelsen mellan Stockholm och Helsingfors eller Petersburg kommer att blifva öfver Hangö udde. Det bantåg, som derifrån afgår på morgonen, kan på qvällen vara i ryska hufvudstaden. Om under den vackrare tiden af året ångfartyg afginge från Stockholm vid middagstiden, borde de hinna fram till Hangö i tillräcklig tid följande morgon, för att passagerarne skulle kunna afresa med det derifrån utgående morgontåget. Färden till Petersburg från Stockholm komme då ej att upptaga halftannat dygn, således betydligt mindre än nu, då mera än tre dygn förnötas på vägen. Väl blefve det kanske mera påkostande att resa så hastigt och i alla händelser under sommarmånaderna ingalunda så intressant som nu, då man är i tillfälle att besöka Finlands trenne förnämsta städer, men »tid är penningar», och det är ju icke allom gifvet att resa för blotta nöjets skull.

Litet fram på eftermiddagen blef det i hast lif och rörelse ombord på ångbåten, alla blickade åt fören, och inom kort skådade man också en syn, som måste komma hjertat att klappa fortare i bröstet på hvarje svensk. Framför oss uppdök ur hafvet det stolta Sveaborg, på hvars bastioner man med en känsla af sorg och grämelse såg ryska fanan svaja. Ryska soldater innehafva nu de fästen, som genom list och feghet, icke genom tapperhet, gått förlorade för oss. Mycket hade jag längtat att se det ställe, om hvilket skalden sjungit:

”Har du sett ön i hafvets famn
Med Ehrn'svärds fästen på,
Gibraltars like i vår nord?”

Dock trodde jag icke, att anblicken af dessa fasta murar, som en gång hafva tillhört Sverige, skulle blifva så smärtsam. Lemnande dessa sorgliga minnen, vill jag i stället tala om staden Helsingfors, hvilken samtidigt syntes till venster om Sveaborg.

Skådadt från sjösidan, företer Helsingfors, på finska kalladt »Helsinki», en utmärkt vacker anblick. Staden är belägen på en halfö, som från Helsinges socken i Nylands län skjuter ut i Finska viken. Till läget är platsen den fördelaktigaste, som någon finsk stad ännu har innehaft. I nordvest sammanhänger halfön medelst näset mellan Thölö- och Lapp-viken med fastlandet; på tre sidor omgifves han af hafvet, »som här bildar — heter det i en liten historisk-topografisk öfversigt, som för några år sedan utgafs öfver Finlands nu varande hufvudstad — tvenne förträffliga och djupa hamnar, så rymliga, att hela flottor i dem kunna få rum, och derjemte så trygga, att inga stormar i dem äro farliga». Inloppet är ovanligt vackert, och den tafla, som presenterade sig för den sjöledes ankommande främlingen, var i sanning beundransvärd. Å ena sidan staden med dess stora, hvita byggnader och de två, högt öfver husmassorna sig höjande, långt ut på hafvet synliga kyrkorna, Nikolai-kyrkan och den grekisk-katolska, på den andra Sveaborgs fästen, mellan dessa och staden en vacker redd, som lifvas af både handels- och krigsfartyg, och bakom åskådaren hafvet, som i fjerran sammansmälte med horisonten, allt detta för tillfället belyst af en strålände sol och skådadt en

herlig sommardag — se der en syn, som aldrig går ur mitt minne.

Medan jag var försjunken i anblicken häraf, hade ångbåten svängt om den i sjön långt utskjutande udde, hvarpå Brunnsparken, Astronomiska observatoriet och en mängd mer eller mindre präktiga villor äro belägna. Snart voro vi framme vid kajen och i land. Man märker genast, att Helsingfors är en ung stad. Ehuru han daterar sin tillvaro från lång tid tillbaka — ända från Gustaf Vasas dagar, hvilken år 1550 anbefalde anläggningen af en handelsplats något öfver en half mil i sydost om det nuvarande Helsingfors, från hvilket ställe staden dock under drottning Kristinas minderårighet genom den om Finland så högt förtjente grefve Per Brahes försorg flyttades till sin närvarande plats, — är det dock egentligen ur askan af 1808 års stora brand, som det nya Helsingfors framgått »likt en phœnix ur sitt bål, en till alla delar ny skapelse, i hvilken knapt ett spår af den forna lilla provinsstaden numera återfinnes, en stad med annan bestämmelse och ny, löftesrik framtid». En kraftig impuls till snabb utveckling erhöll staden genom det kejsrerliga manifestet af den 27 Mars 1812, hvilket utkorade Helsingfors till Finlands hufvudstad. Efter denna tid uppfördes den mängd smakfulla, offentliga och enskilda hus, som nu pryda staden och göra, att dess vackrare delar kunna uthärda jemförelse med andra länders större städer. Då man kommer från Åbo med dess smärre hus och likväl så breda gator, förefaller Helsingfors temligen hopträngdt; orsaken härtill är väl den, att man vid återuppbyggandet ej kunde förutse, att den nya hufvudstaden skulle så hastigt utveckla sig, som sedermera blef händelsen.

Öppna platser saknas dock visst icke. Först och främst bör härvid nämnas det 550 fot långa och 390 fot breda Senats-torget, omgifvet på tre sidor af Nikolai-kyrkan samt de midt emot hvarandra liggande Senats-huset och Universitets-byggnaden. Vidare har man den 2600 fot långa och 200 till 300 fot breda Esplanaden, hvilken från ångbåtshamnen genomskär staden i öster och vester samt i olika riktningar i sin vestra ända fortsättes af de med träd planterade Boulevards- och Henriks-gatorna. Ehuru terrängen är ganska ojemn och kuperad, har man dock vetat att klokt begagna densamma; också är större delen af staden regulier, och blott i en mindre del göra gatorna åtskilliga böjningar.

Icke långt från ångbåtskajen ligger Hamn-torget, hvarpå Helsingfors enda offentliga monument, en af rödaktig granit förfärdigad obelisk, är upprest till minne af kejsarinnan Alexandra Feodorownas, Nikolai I:s gemåls, landstigning här den 10 Juni 1833. Vid det sist nämnda torget är kejserliga Palatset beläget. I öster härifrån ligger, genom en bro förenad med den öfriga staden, den bergiga s. k. Skatudden, hvarpå Mynnet och den nyligen uppförda, stora och rikt utsirade Grekisk-ryska kyrkan äro belägna. Rakt i norr från hamnen har man Senats-torget. Vid det samma ligger, som jag redan nämnt, den år 1852 fulländade Nikolai-kyrkan, hvilken på en 61 fot hög terrass är uppförd i renaissancestil och i form af ett likarmadt grekiskt kors. Hennes mellersta kupolformiga torn, liksom de öfriga fyra sidotornen blått med gyllene stjernor, synes ända till sex mil ut på hafvet. På hvarje sida af kyrkan finnes en af sex kolossala hvita pelare uppburen portik, prydd med statyer af de heliga apost-

larne. Upp till kyrkans södra ingång leder från torget en ofantligt bred granittrappa, fördelad i två afsatser, den ena med 24 och den andra med 22 trappsteg. Kyrkan har ett storartadt orgelverk och en altartafla, som föreställer Kristi begrafning.

Utom dessa båda hufvudkyrkor finnes i Helsingfors äfven en tysk och en katolsk kyrka, båda invigda i början af förra decenniet.

Senatshuset är en af de största byggnader, som staden Helsingfors har att uppvisa, och dess mot torget vettande fasad företer en vacker anblick. Det innesluter lokaler för senatens alla departement och en mängd andra embetsverk. Bakom detsamma ligger det i slutet af 50-talet uppförda Riddarhuset, hvars vackra riddarsal prydes med alla nu lefvande och introducerade finska adelsätters (310 till antalet) vapensköldar.

Det midt emot Senats-huset liggande Universitetet hör äfvenledes till Helsingfors förnämsta byggnader. Det har trenne våningar och en jordvåning. I det samma finnas lokaler för mineraliesamlingen, zoologiska och etnografiska museerna, myntkabinettet och fysiska kabinettet samt ryska biblioteket. Bland anmärkningsvärdare rum och lokaler kunna nämnas den storartade, husets hela höjd genomgående vestibulen, den två våningar höga, halfcirkelformiga solennitetssalen samt det med byster och porträtt af drottning Kristina och de trenne senaste ryska kejsarne prydda konsistorii sessionsrum. Strax bredvid Universitetet är i ett särskildt hus inrymdt dess allmänna, 100,000 volymer starka bibliotek; i ett annat närbeläget hus finnas de anatomiska och osteologiska samlingarna. Den universitetet tillhöriga Botaniska trädgården ligger långt norr i

staden vid Thölö-viken i Kaisaniemi-parken och har betydande orangerier för utländska växter.

Studenthuset, invigdt 1870, hvilket jag vill nämna i sammanhang med Universitetet, är beläget längre åt vester i staden vid Östra Henriks-gatan. Det innehåller en stor festivitets-sal, rum för landskapsafdelningarnas veckomöten, för akademiska läseföreningen och för studentcorpsens bibliotek.

Bland offentliga byggnader får ej glömmas den vid Esplanadens vestra ända belägna Stora teatern, hvilken invigdes mot slutet af år 1860, men redan tre år derefter till sitt inre förstördes af en eldsvåda. Snart återställdes han dock i bättre skick än förut och utgör nu ett värdigt sånggudinnornas tempel. Salongen rymmer inemot 900 personer och är försedd med bekväma platser. Under mitt besök gåfvos der föreställningar af en tysk teatertrupp.

Promenadplatser eger staden trenne af mera betydelse. Den första är den ofvan nämnda Esplanaden, der en mindre restauration finnes. I »Helsingfors Dagblad» lästes under förra sommaren en ur någon annan tidning aftryckt artikel, hvari denna serveringslokal erhöll en i högsta grad skarp och, som det synes mig, välförtjent kritik; sämre och dyrare servering såg jag ingenstädes i Finland, Wiborg undantaget, till hvilket förhållande jag, då frågan blir om sist nämnda stad, vidare skall återkomma.

Tätt invid jernvägen till Tavastehus ligger den redan nämnda Kaisaniemi-park, hvilken anlades på stadens bekostnad år 1837. Ehuru icke motsvarande de förväntningar, som jag gjort mig om detta ställe, utgör det dock, med sina slingrande gångar och skuggrika träd, en angenäm promenadplats, der också stadsborna flitigt lustvandrar. Längst bort i parken ligger ett under

den vackrare årstiden mycket besökt värdshus. På en kulle vid Thölö-vikens strand finner man ett simpelt gråstensblock med följande gåtlika inskrift: »*Lika godt, om världen vet, hvem här hvilar; allt nog Gud känner, hvad han gjort, och uslingen välsignar hans minne.*» Platsen kallas »Frimurarens graf», och under stenen lär hvila en i slutet af förra seklet afliden major Granatenhjelm.

Längst i söder i staden ligger Ulrikaborgs brunn- och badinrättning, omgifven af en vacker park, hvilken med betydande kostnader skapats på en af kala klippor och sankar kärr förut bestående plats. Förbindelsen mellan staden och detta angenäma ställe underhålls hvarje halftimme medelst ångslupar. Invid parken äro många täcka villor belägna, bland hvilka Kalliolinna och Rauhaniemi äro anmärkningsvärda för den egendomliga medeltidsstil, hvori de äro uppförda.

I egenskap af landets hufvudstad är Helsingfors naturligtvis säte för en mängd offentliga inrättningar, af hvilka jag här nedan vill uppräknat de förnämsta. Först af alla bör omnämnas kejsarliga senaten, stiftad redan år 1809, men först från 1816 känd under sin nuvarande benämning. Vidare finnas här Finlands bank, som erhöill sin nya organisation* år 1840, ehuru han i annan form egt bestånd sedan 1811, föreningsbanken, städernas allmänna brandstodsbolag och ett liknande för landet samt Finlands hypoteksförening. Bland lärda sällskap förekomma vetenskaps societeten, sällskapet pro fauna et flora fennica, finska läkaresällskapet, juridiska och pedagogiska föreningarna, finska literatursällskapet, konstföreningen och fornminnesföreningen.

För den offentliga undervisningen är ganska väl sörjdt. Utom det år 1827 från Åbo hitflyttade univer-

* Delvis förändrad genom en kejsarlig förordning af den 13 April 1874.

sitetet, som tillfyllästgör de högre fordringarna i detta hänseende samt inverkar lifvande och upplyftande på hela undervisningsväsendet, eger Helsingfors teknisk realskola, en år 1871 öppnad slöjdskola, en navigationsskola från 1812, fruntimmersskola, elementarläroverk, en normalskola (från år 1864) för lärarekandidater, ett lyceum (ehuru enskildt läroverk dock egande rätt att dimittera elever till universitetet), en läroanstalt för blindas (från 1866) samt fyra högre och åtta lägre folkskolor. Oaktadt således mycket är gjordt för upplysningens och bildningens spridande, har pauperismen under de senaste decennierna tillvuxit i anmärkningsvärd grad och stadens årliga utgifter för fattigväsande i sammanhang dermed flerdubblats. Men de summor, som skyldra i stadens budget, äro icke de enda, som komma de fattiga till godo: stadens invånare hafva alltid visat en prisvärd beredvillighet att understöda så väl sina egna nödlidande som äfven de i följd af upprepade missväxtår hungrande i norra delarne af landet.

Finland har, som bekant, icke någon egen armé, utan garnisonstjensten i städerna bestrides af ryska trupper, hvilket man också nogsamman blef varse vid ankomsten till Helsingfors, der ryska grårockar syntes öfverallt på gatorna. Dock är en mindre finsk styrka, de enda soldater, som Finland eger, förlagd i Helsingfors, nämligen det i krigstid, reserven inberäknad, 1,096 man starka finska gardet, hvilket leder sina anor ända från år 1812, och hvartill kommer finska kaderekipaget, upprättadt år 1830 samt bestående af 100 man med 4 officerare. Kaderekipagets (och Finlands) hela flottilj utgöres endast af tvenne kanonångbåtar och ett ångfartyg, hvilket senare var förtöjdt utanför Skatudden och syntes ganska oansenligt. Den ryska styrka, som är förlagd i Helsingfors, uppgår till närmare 4,000 man. Det är åsynen af des-

sa ryska soldater, hvilka man möter öfver allt på gatorna, som genast vid framkomsten påminner svensken om, att han befinner sig i ett eröfradt land, och som på honom måste göra ett pinsamt intryck. De svarta och hvita färger, hvarmed alla ryska högvakter här som anorstädes äro målade, det smaklösa snittet och den fula färgen på de ryska krigarnes klädedrägt bidraga icke litet till att väcka dessa obehagliga känslor, som dock i någon mån förmildras, då man finner, huru godmodig den ryska militären i allmänhet är.

Innan jag lemnar Helsingfors å sido, vill jag liksom för Åbo anföra några sifferuppgifter om staden. Den egentliga stadsplanen har en utsträckning af ungefär 8,000 fot i längd och bredd, hvari dock den 3,200 fot långa Skatudden ej är inberäknad. Invånarnes antal steg år 1870 till 32,113, af hvilka 18,322 talade svenska, 8,309 finska, 3,878 ryska, 562 tyska och 1,042 andra språk. I afseende på trosbekännelsen tillhörde 27,279 lutherska, 4,100 grekisk-katolska och 425 romersk-katolska kyrkan; 39 voro af annan kristen trosbekännelse och 270 judar eller muhamedaner. Läsa och skriva kunde 15,871 och endast läsa 10,039 personer öfver tio års ålder.

Stadens tulluppbörd steg år 1870 till 1,524,200, dess införsel till 21,559,200 och utförseln till 5,671,100 finska mark.

Det är själfklart, att jag icke kunde resa till Helsingfors, utan att besöka Sveaborg. Med ångslupar, som afgå dit hvarje half timme, kommer man bekvämt både dit och derifrån. Som det sades icke vara tillåtet att vandra omkring i fästningsverken utan tillstånd, skyndade jag genast efter framkomsten till Stora Östersvartö att uppsöka kommandanten, hvilken till en bör-

jan icke tycktes synnerligen benägen att villfara min begäran, men dock snart gaf det äskade tillståndet, då jag anmärkte, att jag blott vore turist och i egenskap af svensk längtade att få se fästningen. En rysk kapten, som kunde något svenska, lemnades mig till vägvisare, och nu började vandringen omkring på de fyra holmar, Stora Öster-Svartö, Lilla Öster-Svartö, Vester-Svartö och Vargö (sjelfva medelpunkten), hvilka bilda hufvudfästningen. På den först nämnda af dessa öar finnes en kort före orientaliska kriget uppförd grekisk-katolsk kyrka, hvilken är ganska prydlig. Öfver en port på samma ö skådade jag en gammal kär bekant, svenska riksvapnet, hvilket, egendomligt nog, ej blifvit borttaget.

Mina steg riktades snart till den plats, som förvarar stoftet af en bland Sveriges förnämsta krigare och snillen, fältmarskalken grefve August Ehrensvärd. Det är midt på Vargön, som Ehrensvärds graf är belägen. Den omgifves af en liten cirkelrund, öfver den kringliggande marken något upphöjd och af ett simpelt, två stänger högt, grönmåladt staket innesluten gräsplan, hvilken befinner sig i ett ganska vanvårdadt skick och derigenom så mycket hjertare sticker af mot en närbelägen inhägnad, hvilken är väl underhållen och försedd med blomsterrabatter. Sjelfva den plan, hvarpå grafven är belägen, inneslutes af temligen låga gråstensvallar, hvilka se ganska ruskiga ut. Allt antyder att Ehrensvärds sista hviloplatz är försummad, och att ingen vårdande hand sörjer för dess underhållande eller förskönande. Att ryssarne ej bry sig derom, är lätt förklarligt; men den tanken trängde sig ovilkorligen på mig, att det voro finnarnes pligt att i prydligt skick hålla den mans graf, hvilken åt deras land

skapat ett sådant försvar som Sveaborg och derigenom gagnat dem nästan mera, än han samtidigt gagnade Sverige. Säkerligen skulle ryssarne ej lägga något hinder i vägen härför. Man kunde då förskonas för att kring hjeltens graf se en gräsplan, der en skolgosse med fördel kan anställa en botanisk exkursion. Bland växter, som jag anmärkte derstädes, kunna bland andra anföras: *Carduus crispus* (Krustistel), *Lappa* (Kardborre), *Achillæa millefolium* (Vanlig rölleka), *Campanula rotundifolia* (Liten blåklocka), *Chrysanthemum leucanthemum* (Prestkrage), *Matricaria chamomilla* (Vanligt sötblomster), *Trifolium pratense* (Rödklöfver), *Plantago major* (Stort grodblad) och *Ranunculus acris* (Solögon).

Till det öfver Ehrensvärds graf uppförda monumentet leda trenne breda granittrappsteg, hvilkas stenar ganska mycket skilt sig åt i fogarna. Der ofvan finnas en sockel och en rektangulär sten (allt af granit), i hvars båda ändar skeppsframstammar, gjutna af metall, äro fästade. Ofvanpå stenen ligger en äggformig sköld, i ena ändan prydd med en grefvekrona, i den andra med en ordenskedja samt åt denna sida försedd med tre englahufvuden och två kors. Snedt öfver skölden är ett svärd anbragt, som delar honom i tvenne fält, hvaraf det ena är reffladt på längden och det andra på tvären; på denna sida finnes ett mindre svärd och midt på skölden en upprättstående hjälm med sin hjämbuske. Vid kronan läser man orden: »*Arméens flotta*» och i sköldens andra ända det enda ordet: »*Sveaborg*». På stenens ena sida finnes följande inskrift:

»*Här hvilar grefve August Ehrensvärd Fältmarskalk Riddare och Kommendör af Kongl. Maj:ts Orden Omgifven af sina verk, Sveaborgs fästning och arméens flotta.*»
och å den andra: -

»*Efter Gustaf III:s befallning och eget utkast upp-*

rest MDCCLXXXVIII at i fältherrens och medborgarens spår lifva snillen at kunna — hjertan att vilja gagna fäderneslandet.»

Inskriptionen var oskadad, ehuru något svårläslig, emedan ingen förgyllning återstod i bokstäfverna. Sjelfva monumentet befann sig för öfrigt i fullkomligt oskadadt skick.

Efter att hafva tagit denna om stora minnen erinrande plats i betraktande och med vörndnad hafva blottat mitt hufvud vid hjeltens graf, hvilket en rysk civilklädd herre, som slutit sig till oss, tycktes finna besynnerligt, fortsattes vandringen. Den ryske herrn blef dock snart högst missbelåten, då jag började fråga om de ställningar, som franska och engelska flottorna intogo under bombardementet år 1855, och aflägsnade sig inom kort, hvaremot den mig åtföljande ryske kaptenen beredvilligt lemnade upplysningar både härom och om åtskilligt annat i afseende på fästningen. Sedan verken på Vargön beskådats, gjorde jag ett kort besök på det starka, söderut från hufvudfästningen utskjutande utanverket Gustafssvärd, hvarifrån jag dock snart vände om för att ännu en gång begifva mig till Ehrensvärds graf, dit en oemotståndlig känsla drog mig från fästningsmurarna, hvilka för den oinvigde alltid måste förefalla föga lockande att skåda. Så mycket är dock lätt att se, att skalden haft rätt, då han sjunger om »Nordens Gibraltar:»

”Den blickar öfver haf och fjärd
Med ögon i granit,
Den lyfter högt sitt Gustafssvärd
Och manar stolt: ”Kom hit!”

Det svärdet höjs ej för att slå,
 Det blixtrar blott och krossar då.

Låt bli att trotsigt nalkas ön,
 När kriget gör sin rund!
 Stör icke drottningen af sjön
 I hennes vredes stund!
 Hon sänder mot dig dödens bud
 I tusende kanoners ljud."

Det är denna med så betydande kostnader uppförda vapenplats, som genom feghet, kanske förräderi, den 3 Maj 1808 föll i fiendens händer i oskadadt skick med en ofantlig krigsmateriel, en tilldragelse af sådan vikt, att den i Petersburg firades med en särskild fest. Sveaborgs kapitulation, en skamfläck i vår krigshistoria, framstod med sina enskildheter lifligt för mina tankar, då jag vandrade omkring på fästningens fasta murar, och jag upprepade gång efter annan för mig sjelf skaldens ord:

"Ej glöms i tidens tid den dag,
 Då denna säg'n blef sann,
 Då likt ett dystert thordönsslag
 Det säkra bud oss hann,
 Att landets sista hopp gått ner,
 Att Sveaborg var svenskt ej mer."

I senare tider har fästningen varit föremål för ett annat anfall, hvilket, ehuru långt allvarsammare, dock ej förmådde skada hennes vallar, men deremot orsakade betydande förluster af krigsförnödenheter och materiel, som förvarades inom hennes område. Under ori-

entaliska kriget öppnade franska och engelska flottorna den 9 Augusti 1855 kl. 7 t. 15 min. f. m. ett bombardement, förnämligast mot hufvudfästningen, hvilket varade till lördagen den 11 Augusti kl. 8 f. m. Under denna tid inkastades i fästningen ungefär 17,750 bomber, congrewska raketer och andra kastkroppar, hvilka väl icke åstadkommo någon skada på de egentliga fästningsverken, men deremot framkallade härjande eldsvådor, hvilka under de dagar, som angreppet varade, förvandlade Sveaborg till »en glödande ugn.» De allierades angrepp hade dock icke några vidare följder, och numera märker man näppeligen något enda spår af denna allvarsamma fiendtliga påhelsning, hvar på den sedan lång tid tillbaka under ryssarnes valde försummade fästningen kunde svara blott med enstaka skott, emedan dess kanoner ej nådde fram till angriparnes fartyg. Som en egendomlighet kan nämnas, att Ehrensvärds graf blef fullkomligt oskadad, och att det derpå uppförda monumentet ej led det ringaste, ehuru kastkroppar haglade ned omkring det samma.

Hvilket värde Sveaborg nu eger som fästning, tilltror jag mig icke att säga. Säkert är dock, att det alltjemt beherskar inloppet till Helsingfors, om det än, hvilket nog eger sin riktighet, på de senare åren blifvit betydligt eftersatt för det viktigare Kronstadt. Dock tänker jag, att det i alla händelser ligger en icke ringa öfverdrift i en rysk officers till mig fälda yttrande: »Sveaborg är nu mera icke någon fästning.»

III.

Viborg—Mon Repos—Kronstadt.

Strax efter midnatt den 27 Juli lemnade ångaren Helsingfors hamn och styrde kosan åt Viborg, allt jemt på icke långt afstånd från finska kusten, hvilken här bildas af landskapen Nyland och Karelen. I det för-ra af dessa äro de i krigshistorien kända ställena Svensk-sund, Svartholm och Fredrikshamn belägna. Söderut kunde man frampå morgonen i fjerran en stund upp-täcka Hogland, der Sveriges stora flotta under hertig Carl af Södermanland så tappert kämpade mot den öf-verlägsna ryska och vann seger öfver henne. Strax ef-ter middagen kommo vi in i den långsträckta vik, vid hvars innersta ända staden Viborg är belägen. I Te-nala sund låg en större rysk öfningseskader för ankar, bestående af icke mindre än elfva monitorer och sju andra större eller mindre örlogsångare. Att dessa i hög grad drogo passagerarnes uppmärksamhet till sig, är helt naturligt. Den ryska eskadern, med hvilken en stor revy hölls under eftersommaren af kejsaren sjelf, sys-selsatte sig här med exercis och målskjutningar, hvar-om åtskilliga i sjön uppsatta skottaflor buro vitnes-börd.

Inloppet till Viborg är ganska vackert, och staden presenterar sig särdeles väl, då man nalkas honom sjö-ledes. Hamnen företedde en ganska liflig anblick ge-nom de segel- och ångfartyg, som lågo för ankar der-städes och till en god del syntes vara sysselsatta med export af trävaror, hvilka på den af vår landsman Nils Ericson bygda Saima kanal föras hit från trakterna

omkring sjön Saima och andra med honom i sammanhang stående sjöar i Östra Finland.

Så snart ångbåten lagt till vid hamnbryggan, skyndade jag i land för att under den vackra eftermiddagen hinna se mig något om i staden och, om möjligt, i dess närmaste omgifningar. Mina steg riktades snart till det på en halfö och afsöndradt från alla andra byggnader belägna gamla slottet, som anlades af Thor- kel Knutson år 1293 och, efter att sedan den genom »Viborgska smällen» beryktade Knut Posses dagar hafva utstått mera än en belägring af ryssarna, år 1710 jemte staden föll i tsar Peters händer. Slottet är efter en för några få år sedan inträffad eldsvåda blott en ruin, hvilken dock ännu har ett vördnadsbjudande utseende. Öfver det samma reser sig ett i sin nedre hälft fyrkantigt och högre upp åttkantigt, med skottgluggar på alla sidor försedt torn, hvars ännu i dag oaktadt eldens härjningar bastanta murar nogsamt vitna (om, att) slottet i forna dagar förmått göra en angripande fiende starkt motstånd. Härtill bidrogo i sin mån äfven den omgifvande, breda och vattenfyllda löpgravven samt de ganska ansenliga, ett stycke från slottet liggande vallarna, hvilka dock nu mera äro för- åldrade och utan nytta. I deras ställe hålla ryssarne på att anlägga nya och tidsenligare befästningar i stadens omedelbara närhet. I åtskilliga till slottet hörande byggnader äro fångar inlogerade, och sjelfva slottet tycktes tjena till något slags magasin.

Vandringen omkring i den gamla staden var rätt intressant, men också temligen besvärlig, ty gatorna befunno sig i allt utom förtjenstfullt skick. De voro nämligen backiga och illa stensatta. Många hus syntes leda sina anor från lång tid tillbaka, och detta förläna-

de åt staden en egendomlig prägel, helt skiljaktig från den, som Åbo och Helsingfors ega. Man såg genast, att Viborg i kommunalt hänseende står mycket tillbaka för de båda nyss nämnda städerna oaktadt den lifliga rörelse, som råder i den samma. På åtskilligt kunde man äfvenledes lätt märka, att Viborg länge — det är ju mera än halftannat sekel — varit i ryssarnas våld, och att man nu icke befann sig långt från ryska gränsen. Ryska språket tycktes rätt mycket vara i bruk, och ryska inskriptioner syntes öfver många bodar. Finska talades mycket, så att det rätt ofta hände, att man måste vända sig till flere personer, innan någon, som kunde tala svenska, anträffades. Också såg man här, utom de ryska soldaterna, en icke ringa mängd ryssar, hvilka i allmänhet voro lätt igenkännliga. Man märkte detta lättast vid ett besök i en liten, vid sjöstranden belägen bazar, der på ryskt vis artiklar af allahanda slag utbjödos och rönt liflig efterfrågan så väl af ryssar som finnar, af hvilka senare man såg många klädda i sina nationaldräkter. Hela flockar af ryska soldater och matrosar, dessa senare tillhörande ett par i hamnen liggande smärre örlogsångare, voro här ifrigt sysselsatta med att köpslå. De syntes vara mycket begärliga efter ett slags jättestora kringlor, som funnos till salu i bazaren, och af hvilka nästan hvarje soldat eller matros bar en under armen.

Offentliga platser har Viborg inga att uppvisa, som förtjena att nämnas. Väl omgifvas finsk-svenska och grekisk-katolska kyrkorna, de förnämsta af de fyra i staden befintliga templen, af trädplanteringar, men dessa äro icke af någon betydelse. Det uppgafs, att musik skulle fram på aftonen utföras på ett offentligt ställe i staden, men jag kände icke någon benä-

genhet att åhöra den samma, utan beslöt i stället att begifva mig till parkanläggningen Mon Repos, hvilken jag hört i hög grad berömmas, för att sjelf se, om ryktet talat sanning. Att så verkligen var förhållandet, erfor jag snart, ty parkens skönhet öfverträffade vida de föreställningar, jag bildat mig derom.

Parken är belägen tre ryska verst utom staden, men man kommer lätt dit antingen med roddbåtar, af hvilka många finnas till hands nedanför bazaren, eller med droska. För min del anlidade jag en rysk droskusk, här som i Petersburg benämnd isvoschtschik, hvilken väl ej förstod något annat språk än sitt modersmål, men dock genast begrep, hvarom fråga var, då jag nämnde orden Mon Repos. Öfver en präktig, nyanlagd bro bar det nu af i stark fart förbi slottet och genom åtskilliga portar i de gamla vallarne ut på en stor landsväg, hvarifrån en biväg leder till parken. Isvoschtschikens åkdon var, liksom alla hans kamraters, föga bekvämt: en ensitsig droska, och det fordrades verkligen noggrann uppmärksamhet från min och min reskamrats sida, för att vi ej under den hastiga farten skulle kastas ur åkdonet. Snart voro vi dock framme och inne i parken, vid hvars port en ringa, för en välgörehetsanstalt bestämd afgift upptages.

Att här beskrifva allt det sevärda och sköna, som finnes i Mon Repos, skulle upptaga för mycket utrymme, hvarjemte jag fruktar, att min skildring blefve allt för matt i jemförelse med verkligheten. Jag vill därför inskränka mig till endast ett flygtigt omnämnande af det förnämsta, som är att skåda derstädes.

I alla riktningar genomkorsas parken af väl underhållna gångar, hvilka föra till ställen, hvarifrån man har präktig utsigt öfver den omkring liggande nejden

med dess skogbevuxna kullar och öfver den angränsande sjön, hvarpå ångbåtar färdades fram, hvilket ännu mera förhöjde den herliga taflan. Det var i synnerhet två punkter, från hvilka vyer af sällsynt skönhet tedde sig för åskådarens blickar, den ena ett på en höjd i skogen uppfördt lusthus, den andra en brant bergkulle, öfverst på hvilken ett högt monument af granit blifvit upprest år 1827 till minne af tvenne medlemmar af den hertiglīga franska ätten de Broglie, Carl Ladislaus och August Cæsar, den förre fallen vid Kulm den 29 Augusti 1813 och den senare den 2 December 1805 vid Austerlitz, båda i unga år. Om dem heter det i den å monumentets bas anbragta latinska inskriptionen:

»Sedan de lemnat det af uppror hemsökta Frankrike och blifvit upptagna samt uppfostrade af Rysslands kejsare, stredo de af fäderneärfd böjelse mot folkens fiende och gingo hjeltemodigt döden till mötes inför kejsar Alexander I:s ögon, sedan de uppfyllt sitt lifs alla pligter mot så väl sitt fädernesland som sitt adoptivland och mot sin rättmätige konung.»

Det var ganska öfverraskande att så långt i öster finna den store Napoléon nämnd i en grafvårdsinskriftion, men deremot mindre förvånande att se honom benämnd »folkens fiende.»

Ännu återstodo betydande sträckor af parken att genomvandra, och eftermiddagen var redan mycket framskriden. Vi gingo således vidare, alltjemt skådande nya utsigter och annat, värdt att beundras. Hvad som förlänar Mon Repos ett så oförlikneligt behag är dess rent nordiska natur, hvarigenom stället gör ett långt mäktigare och djupare intryck på sinnet än mången annan, med mycken möda och kostnad åstadkommen parkanläggning. Man befinner sig här i sjelfva natu-

rens sköte, och den konst, som här blifvit nedlagd, tager ej lejonparten af den besökandes uppmärksamhet i anspråk, utan är endast ett medel för att ännu mera låta naturens egen skönhet framträda. Präktiga gångar, hviloställen på lämpliga platser, lusthus, grottor m. m. förekomma i större eller mindre mängd; men derom är ej värdt att vidare orda. Dock vill jag särskildt nämna tvenne saker, hvilka här icke böra förbigås, alldenstund de väl höra till det sevärdaste i hela parken. Det ena är en i form af en liten götisk borg uppförd familjegraf, som står öfverst på branten af en liten klippö, hvilken ligger ett obetydligt stycke från stranden. Det andra är Väinämöinsens, den finske sagohjeltens, staty.

På en smal gång, som slingrar sig utesfter sjöstranden, kommer man långt bort i parkens norra del till en brant klippa, hvilken synes lägga hinder i vägen för allt vidare framträngande. Ett naturligt porthvalf är dock i följd af någon naturrevolution öppnadt tvärs igenom berget, och man befinner sig snart, efter att hafva passerat fram derigenom, på en liten trekantig plan, hvilken å ena sidan begränsas af sjön och å de båda andra af tvärbranta, från hvarandra slitna och afsmala, men djupa remnor genomdragna granitväggar. På detta aflägsna ställe, dit knappast något buller från den yttre verlden framtränger, och hvarest sinnet erhåller en högtidligare stämning, är Väinämöinsens staty rest. Mossbelupna tallar och granar växa der omkring och förläna platsen en prägel, som fullkomligt harmonierar med det tankfulla och begrundande uttrycket i den finske vishetsgudens skäggiga ansigte. Också dröjde jag länge försjunken i betraktande af detta värdiga prof på hvad en Finlands son åstadkommit på bildhuggar-

konstens område. Med den nationela kantele'n i hand sitter Väinämöinen här, höjande blicken mot himmelen; hvarje ögonblick är man benägen att tro, det han skall gripa i instrumentets strängar och låta höra en af sina sånger, ty sång älskade ju Väinämöinen högt, och under och medelst sång utförde han alla sina företag. Men det är ju endast Väinämöinens bild, som finnes här; sjelf har den gamle begifvit sig »bort till högre rymder»,

”Lemnade dock kvar sin harpa
Och de höga runesånger
Till en evig fröjd för Finland.”

Kantele'n, detta urgamla finska stränginstrument, hvilket liknar en cittra, och som ännu i dag spelas af allmogen i de rent finska trakterna, är uppfunnet af Väinämöinen, hvilken egde en sådan skicklighet att sköta detsamma, att »det fans ingen man, ingen hjelte, huru allvarlig han eljest kunde vara, som ej af det tju-sande strängaspelet och den smältande sången rördes till tårar». Det heter ju härom i Kalevala:

”Sjelf den sköna luftens tärna,
Den på fågring rika solen,
Och den vackra milda månen
Suto, en på luftens loka,
Lysande på himlabågen,
Och den andre på en molnsky,
Härligt strålande vid kanten.
Der sin väf af guld de väfde,
Vårdade om silfvertyget
Med en sked, af silfver bildad;
Förde skeden fram och åter,

Läto skaften höjas, sänkas.
 Men, då sällsamt ljud de hörde,
 Hjeltens stumma spel förnummo,
 For från handen väfvarskeden,
 Flög från deras fingrar spolen,
 Väfvens gyllne trådar brusto,
 Af dess silfvertrådar sprungo.”

Men min fröjd kunde ej få vara oblandad. Plötsligen hörde vi tyska talas, och ett stojande sällskap af »det stora fäderneslandets» barn stod snart framför oss. Åt ställets vilda skönhet, åt Väinämöinens staty egnade de föga uppmärksamhet. Ett par af de sällskapet tillhörande herrarne funno det långt angenämare att klättra uppför klipporna och från de der växande, mossbelupna tallarna lösbyta grenar, hvilka de kastade ned på statyn. Förbittrad öfver detta beteende aflägsnade jag mig förr, än jag ursprungligen ämnat, ännu mera styrkt i min redan förut fattade föresats att, då så kunde ske, undvika att under fortsättningen af min resa använda tyska språket, för hvilket jag dessutom ständigt hyst stor motvilja, och i stället betjena mig af franskan, som enligt hvad man sagt mig, i Petersburg utgör ett slags rekommendation, hvilket deremot icke är händelsen med tyskan. Gående återvändande jag till staden under den behagliga aftonen, hvilken kom mig att förgäta den trötthet, som den oafbrutna vandrigen under eftermiddagen framkallat hos mig. Hvad jag skådat i Mon Repos stod dock lifligt för min själ, och det nöje, som jag erfor under vandrigen i dess sant nordiska natur, öfverträffas näppeligen af något, som jag hade under hela färden.

På bortresan dröjde jag icke längre än en efter-

middag i Viborg, men jag besökte staden ännu en gång, nämligen på hemfärden från Petersburg, och fick då nog samt erfara, att det är öfver höfvan dyrt på hotellet derstädes. För logis och mat voro prisen nästan dyrare än på motsvarande ställen i sjelfva Petersburg, mot hvilket Viborg dock alltid är försvinnande litet. Med flere finnar talade jag sedermera om denna sak, och de förklarade alla med en mun, att värden på Hôtel Imatra, hvarest jag bodde i Viborg, är känd för att uppskörta resande. Kommer härtill, att rum och uppässning icke motsvarade billiga anspråk, så finner man här af, att jag har anledning att afråda svenskar, som komma till Viborg, att slå sig ned på nämnda hotell.

I Viborg är sedan år 1839 Finlands tredje hofrätt i verksamhet. År 1868 inrättades här en navigationsskola; tvenne högre och ett lägre elementarläroverk finnas derjemte. Bland offentliga inrättningar kan äfven nämnas Viborgs läns landtbrukssällskap, hvars direktion har sitt säte härstädes.

Liksom förut, då fråga varit om Åbo och Helsingfors, vill jag äfven angående Finlands tredje större stad meddela några kortare statistiska uppgifter, hvilka kunna vara i någon mån upplysande för förhållandena derstädes.

Viborg räknade under 1870 års förra hälft 13,466 invånare, af hvilka 6,845 talade finska, 2,261 svenska, 3,257 ryska, 610 tyska och 493 andra språk. Till lutherska läran bekände sig 9,802, till den grekisk-katolska 3,120, till den romersk-katolska 376 personer, 26 tillhörde andra kristna bekännelser, och 142 voro judar eller muhamedaner. Af personer öfver tio års

ålder kunde 5,136 både läsa och skrifva samt 4,723 endast läsa.

Rörelsen på stadens tullkammare är ganska anse-
nlig; så steg tulluppbörden år 1870 till 965,500,
importen till 10,057,000 och exporten till 8,494,200
finska mark. Från staden utfördes samma år, detta
säkerligen till allra största delen till Petersburg, icke
mindre än 85,345 lispond smör, det största belopp,
som någon finsk stad sände i marknaden.

Dagen derpå, den 28 Juli, voro vi åter i god tid
ute på hafvet och kommo, efter att hafva passerat det
i svenska flottans historia så ryktbara Björkö sund,
frampå morgonen i sigte af staden och fästningen Kron-
stadt, detta mäktiga skyddsvärn, hvilket en sjöledes
anländande fiende måste passera, innan det är honom
möjligt att framtränga till Petersburg. Starkt redan
under orientaliska kriget, då Englands och Frankrikes
förenade flottor ryggade tillbaka för att anfalla det
samma, är Kronstadt numera långt starkare än förr,
ty nutidens förnämsta uppfinningar i befästningskonst
hafva alla blifvit anlitade till fästningens fullkomnande.
Den enda för större fartyg dugliga segelleden går fram
mellan de på små klippöar ur sjelfva hafvet sig re-
sande fästena och batterierna på sjelfva hufvudön. En
flotta, som vågade sig in i denna farliga passage, skulle
utsättas för en förhärjande korseld, hvilken säkerligen
komme att göra framträngandet omöjligt.

Kronstadt, som är beläget ungefär fyra svenska
mil från hufvudstaden, daterar sin tillvaro ända från
Peter den stores tid, hvilken här anlade en handels-
och krigs-hamn samt år 1710 en stad och en fästning.
Det var dock först under Nikolai I:s regering, som
Kronstadt erhöll mera betydighet, ty dittills hade det

varit en blott obetydlig fästning. Vid ett besök på stället, dit man sommartiden flere gånger om dagen kan med ångbåt komma från Petersburg, tages uppmärksamheten mest i anspråk af de för den här stationerade Östersjöflottans räkning befintliga anläggningarna. Dockor, arsenaler, befästningar, kaserner och verkstäder äro kolossala, såsom det höfves på ett sådant ställe. I örlogshamnen lågo åtskilliga träfartyg, deribland både lineskepp och tredäckare, gengångare från en förfluten, ehuru ej så synnerligen aflägsen tid, hvilka fått vika för sina fula och klumpiga, men desto fruktansvärdare medtäflare af jern och nu mera äro dömda att overksamma ruttna i hamnen.

Det är dock icke blott i egenskap af fästning och örlogshamn, som Kronstadt är beryktadt; det är af stor betydighet äfven i fredens intressen. Som Neva-floden vid sin mynning är föga djup, endast 8 till 10 fot, måste alla mera djupgående fartyg lossa eller intaga last i Kronstadt, hvilket gör, att stadens handelshamn under hela seglationstiden är uppfylld af fartyg. Mellan Kronstadt och Petersburg föras varorna på mindre fartyg, hvilka kunna flyta fram på revieret och in i den grunda floden. En följd af den lifliga rörelsen härstädes under sommaren är också den, att stadens folkmängd stigit till 50,000 personer, den 25,000 man starka garnisonen inberäknad.

Snart hade vi dock passerat Kronstadts fästen och kommit in i Finska vikens innersta, smala del, som sträcker sig fram till Petersburg. En allt lifligare tafla tedde sig nu för de uppmärksamma passagerarnes blickar. På södra kusten skådade man de kejsarluga lustslotten Oranienbaum och Peterhof äfvensom åtskilliga enskilda personers slott, hvilka utgjorde behagliga

afbrott i det flacka landskapet. Mycken tid upptogs dock icke af att betrakta hvarken kusten eller de talrika, med olika nationers flaggor försedda fartyg, som färdades fram på revièren, ty i öster aftecknade sig snart Isaks-kyrkans väldiga, rikt förgyllda, i förmidagssolens glans glimmande kupol, hvilken höjde sig liksom en jätte långt öfver andra kyrkors kupoler. Väl syntes ett par smala tornspiror täfla med jättekupolen i höjd, men i anseende till sin ringa volym togo de sig föga ut i jämförelse med honom. Otaliga andra torn, bland hvilka särskildt förtjena att nämnas Kasanska och Ismailoffska kyrkornas, höjde sig öfver den lågt liggande stadens husmassor, som utbredde sig öfver en betydande sträcka på båda sidor om floden, i hvilken ångaren snart inlöpte och fortsatte ett stycke framåt mellan de vid båda stränderna förlagda raderna af handelsfartyg, tills han omsider förtöjde vid en utmed kajen till stadsdelen Vasili-Ostroff belägen s. k. prista eller tullbåt. Efter att hafva fått mina saker tullbehandlade, begaf jag mig upp i staden för att anskaffa bostad, hvilket också, tack vare en här sedan flere år tillbaka hemmastadd f. d. skolkamrats bistånd, lyckades mig att erhålla vid sjelfva Goróchovaja, en af de trenne från Petersburgs centrum, Amiralitets-torget, utgående hufvudgatorna, hvilka likt radier sträcka sig flere tusen fot bort till långt aflägsna delar af staden.

IV.

Petersburgs indelning. — Amiralitets-stadsdelen. — Vasili-Ostroff.

Ändtligen befann* jag mig då i ryska rikets hufvudstad, det af Peter den store efter aposteln Petrus uppkallade S:t Petersburg. Naturligtvis sökte jag under den tid, som förunnades mig att dröja derstädes, skåda så mycket som möjligt af det sevärda, som staden har att uppvisa. Redan under resan till Petersburg hade jag, med ledning af en öfver staden och dess omgifningar utgifven vägvisare, bestämt mig för, hvad jag skulle söka få se, äfvensom uppgjort en indelning af min tid under vistelsen på stället, på grund hvaraf det också blef mig möjligt att hinna taga kännedom om ganska mycket både sevärdt och lärorikt, som den stora staden har att uppvisa.

Här kunde visserligen vara åtskilligt att säga om Petersburgs uppkomst och utveckling till dess nu varande storlek, då det räknar 750, kanske närmare 800 tusen invånare och är fördeladt i 13 stadsdelar, i hvilka sammanlagdt finnas 500 gator och öppna platser, 92 broar, lika många kyrkor, 158 kapell samt öfver 9,000 hus, några af dessa inrymmande ända till 1,000 människor, ja, till och med ännu flere. En sådan skildring tillhör dock historien, hvarför den här saklöst kan utelämnas. Det är tillräckligt att säga, det kejsarstaden allt från den dag, då den första usla kojan restes på Jänissaari eller Harholmen, ett stycke från Nevans utlopp, till närvarande stund har varit stadd i en ständigt utveckling och med exempellös hastighet tilltagit i omfång, skönhet och prakt under loppet af sin endast

170-åriga tillvaro, så att han nu mera är »en af de största, vackraste och märkvärdigaste orter i världen», hvarför han äfven stundom benämnes »Nordens Palmyra». Man förvånas också högeligen öfver den storartade prakt, hvarmed icke allenast enstaka byggnader, utan äfven husen vid hela gator äro uppförda. Allt i de förnämligare stadsdelarne är jättestort, dyrbart, förfärdigadt af de kostbaraste material och med största omsorg utfördt, utan att afseende synes hafva blifvit fästadt vid kostnaderna. En annan fråga är, om smakens fordringar blifvit i samma mån iakttagna, och detta måste jag i åtskilliga fall bestrida. Ej sällan har man för det dyrbara och prålade glömt det smakfulla; basreliefer, statyer, sirater och framför allt pelare af alla möjliga ordningar äro anbragta på både allmänna och enskilda byggnader, hvilkas yttre derigenom ej så sällan får ett temligen smaklöst utseende, som hvarken genom de storartade proportionerna eller det dyrbara materialet kan förtagas.

Innan jag öfvergår till en något utförligare redogörelse för några få offentliga byggnader i Petersburg, vill jag föra läsaren omkring i den stora staden och derunder påpeka det sevärdaste, som möter oss under vandringen. Att en på så sätt meddelad öfversigt aldrig kan blifva annat än fragmentarisk, ligger i sjelfva sakens natur. Mitt syfte med dessa raders nedskrifvande är ju icke heller att lemna någon sammanhängande beskrifning af Petersburg, utan endast att visa, att der finnes så mycket både att se och lära, att ett besök på stället väl uppväger den tid och kostnad, som man nedlägger derpå, hvarför staden lika väl som många andra af Europas hufvudstäder förtjenar att närmare lära kännas af oss svenskar.

Petersburg är, som bekant, beläget kring nedersta loppet af den nära sju svenska mil långa Neva-floden, hvilken inuti staden delar sig i flere grenar. En af dessa, den s. k. Neffkan, vänder sig åt norr och sedan åt vester, der den omsluter trenne mindre holmar. Nevan sjelf delar sig ett stycke längre ned i tvenne grenar, Lilla Nevan i norr och Stora Nevan i söder, hvilka omsluta ön Vasili-Ostroff. Mellan Lilla Nevan och Neffkan ligger Petersburgska och öster om Neffkan Viborgska förstaden samt långt bort öster om Nevan, innan hon ännu delat sig, stadsdelen Ohta. På flodens södra sida äro de öfriga nio stadsdelarne belägna, nämligen längst i öster Roschdestvenska och Alexander Neffski-stadsdelarne och omedelbart vester om den förra Liteinaja-delen. Alldeles utefter södra flodstranden har man den långsträckt och med ståtliga offentliga och enskilda palats bebyggda Amiralitets-stadsdelen, hvilken genom en mindre kanal, Mojkan, skiljes från de i söder derifrån varande Kasanska och Kolomna-stadsdelarne, hvilkas sydliga gräns utgöres af Jekaterinski-kanalen. Mellan denna och den stora, längre i söder belägna Fontanka-kanalen har man Spasskaja-stadsdelen, och bortom denna ligga de vidsträckta Moskovska- och Narva-stadsdelarne. Flere af dessa äro föga tilldragande för främlingen, hvarför jag också ämnar lemna dem å sido och sysselsätta mig blott med de viktigare, hvilka så väl med afseende på byggnader som folklif företrädesvis draga uppmärksamheten till sig.

»Ära den, som äras bör», är ett känt ordspråk, och på grund deraf vill jag göra början med den förnämsta eller Amiralitets-stadsdelen. Här har man först af allt att märka stadsdelens och hela stadens gemensamma centrum, Amiralitets-platsen med det vid

Nevans strand belägna Gamla Amiralitetet, som redan år 1704 anlades af Peter den store, hvilken här bygde de första fartygen för sin flotta. Det nu varande Amiralitetet är uppbyggt af Alexander I och har en medelst kolonner afdelad, med statyer och grupper (en föreställande Peter, mottagande en treudd ur Neptuni händer) smyckad, 600 fot lång fasad. Ett torn med en hög och smal, förgyld spira erbjuder tillfälle att från en anseelig höjd taga en överblick af staden och göra sig förtrogen med dess symmetriska anläggning. Från Amiralitets-platsen utgrena sig nämligen Petersburgs förnämsta pulsådror, det 11,000 fot långa och 144 fot breda Neffski-prospektet till venster, den 6,774 fot långa och 80 fot breda Goróchovaja-gatan i mitten och Vosnesenski-prospektet, 10,000 fot långt och 74 fot bredt, till höger, hvilka sträcka sig genom flere stadsdelar.

Om vi från Amiralitets-torget och dess med lindar planterade boulevard vända oss åt öster, så komma vi ut på Slotts-torget, hvilket åt flodsidan begränsas af det kejserliga residenset, Vinterpalatset, som är uppfördt år 1839 på samma plats, som en äldre byggnad med lika namn intog. Det i storartad skala tilltagna, i barockstil uppförda palatsets yttre gör dock långt ifrån något behagligt intryck. Det är grant, mycket grant, ehuru som alla kejserliga palats bestruket med en ful lergul vattenfärg, men de prydnader, hvarmed dess fasader, af hvilka för öfrigt ingen liknar den andra, äro öfverlastade, och dess läge på en öfver Nevan endast några få fot upphöjd plats äfvensom den omständigheten, att det icke är fristående, göra, att man finner sig bedragen i sin förväntan att här skåda något i konstnärligt hänseende utmärkt, om man än ej gjort

sig sådana öfverdrifna föreställningar som att finna ett motstycke till Stockholms slott.

Men är Vinterpalatsets yttre föga anslående, så är dess inre desto mera anmärkningsvärdt genom den prakt och rikedom, som äro utvecklade derstädes. Palatsets hufvud- eller ambassadörs-ingång, från hvilken en präktig trappa af marmor leder upp till praktsalarne, vetter åt Nevafloden. I S:t Georgs-salen, af hvit marmor med guldsirater, mottagas utländska sändebud. Hvita salen är prydd med alla de ryska guvernementens vapen. Fältmarskalks-salen innehåller porträtt i kroppsstorlek af de mest framstående bland Rysslands generaler. Nikolai-salen, som är den största i hela byggnaden, användes endast vid de mest storartade hoffester. Malakit-salen benämnes så efter de här uppställda, praktfulla malakitvaserna. Skattkammaren med kronjuvelerna får ej heller glömmas. Den derstädes förvarade spiran är prydd med den största i Ryssland befintliga diamant, hvilken Katarina II köpte af en armenisk slaf, vid namn Schafras, för ett pris af en half million rubel. De i detta rum förvarade diamant- och rubinöfversådda dyrbarheterna ega ett värde af sannolikt åtskilliga millioner rubel. I kejsarens våning, hvilken liksom kejsarinnans är belägen en trappa upp åt Amiralitets-platsen, märkes gyllene salen med kejsarinnan Alexandras staty i hvit marmor. Slutligen kan nämnas Alexanders-salen, hvilken innehåller bataljmålningar från 1812 års fälttåg. Vinterpalatset innesluter tvenne kyrkor, en större, der bland andra relik föरेvisas Johannes döparens högra hand, och en mindre, hvilken tjänar som kejserliga familjens enskilda kapell.

Midt emot Vinterpalatset ligger Generalstabens

hus, det största och ett bland de vackraste i Petersburg, med en inböjd, halfcirkelformig fasad, hvilken på midten är genombruten af en 70 fot bred, till Stora Morskaja-gatan ledande genomgång, på hvars frontespis en kolossal, sexspänd, af gjutjern förfärdigad triumfvagn är uppställd. I detta hus hafva de högsta militärmyndigheterna äfvensom utrikesministeriet sitt säte. Här förvaras också alla handlingar rörande ryska krigshistorien efter Peter I:s tid.

På Slotts-torget östra sida ligger en manège, i hvilken en exposition af landtbruksredskap och maskiner äfvensom af mycket annat med landtbruket och boskapsskötseln i förbindelse stående är anordnad. Ehuru den i likhet med många andra samlingar hålles stängd under sommaren, medgaf man dock med förekommande artighet mig att taga utställningen i betraktande. Man såg här genast, hvilka ansträngningar göras för att förbättra och höja Rysslands åkerbruk, och hvilken marknad för svenska fabrikanter af åkerbruksredskap står öppen i grannlandet österut, som ännu i många år behöfver importera för att fylla sina ständigt växande behof i detta hänseende. Härvid gäller det dock framför allt att icke sitta här hemma med händerna i kors och vänta, att beställningar skola komma. Vi svenskar måste göra som stora fabrikanter inom andra nationer: sända rikliga prof till Petersburg, på hvad vi äro i stånd att tillverka, och allra helst öppna en ständig utställning derstädes. Vi behöfva icke frukta, hvarken att våra varor skulle befinnas underlägsna andra länders, eller att vi icke komme att få lönande afsättning. Mätte det blott icke dröja allt för länge, innan detta redan förut väckta förslag blir verklighet!

Medan vi befinna oss på Slotts-torget, böra vi icke förgäta att närmare betrakta det storartade monument, som pryder denna plats och under namn af Alexanders-kolonnen är känt långt utom tsarrikets gränser. Det utgöres af en 84 fot hög monolit af röd granit i dorisk stil och 14 fot i genomskärning, hvilken hvilar på en 30 fot hög, rikt smyckad piedestal. Denna stenkoloss härstammar från Pytterlax stenbrott i Finland och har utkilats med is, alldenstund det var omöjligt att lös-spränga honom med krut. Öfverst är kolonnen försedd med en halfglob af brons, hvarpå står en engel, som med ena handen pekar åt himmelen och i den andra håller ett kors. Tolf turkiska kanoner tjena till stöd för monumentet, som upprestes på Alexander Neffskidagen den 30 Augusti 1832 med tillhjälp af 2,000 soldater, hvilka tjänat under Alexander I. Monumentet, som är hållet i en värdig stil, gör genom sina sköna och kolossala former — det är 154 fot högt — ett storartadt intryck. Den derå anbragta inskriptionen är enkel och af följande lydelse: »*Åt Alexander I af det tacksamma Ryssland.*»

Fortsätta vi vidare utefter Slotts-kajen österut, så finna vi här en mängd offentliga och enskilda byggnader, hvilka höra till de praktfullaste, som tsarens residensstad har att uppvisa. Närmast Vinterpalatset ligga Gamla och Nya Eremitaget, hvilka äro dermed förenade genom täckta gångar, vidare storfurstarne Vladimirs, Alexis' och Michaels palats och det under Katarina II af marmor, granit, brons och jern (med undantag af golf och dörrar) uppförda, verldsbekanta Marmorpalatset, hvilket eges af nu varande kejsarens broder, storfursten Konstantin. Strax bredvid ligger det vidsträckta Marsfältet, på hvilket ända till 60,000 man

samtidigt kunna paradera, och hvarest i slutet af Augusti g. st. folkfester af åtskilliga slag firas.

Intill Marsfältet stöter Sommarträdgården, samlingsplatsen för den förnäma världen under vårmånaderna. Kejsaren plägar nämligen under denna tid af året dagligen mellan kl. 3 och 4 e. m. promenera i trädgården, hvars af höga, lummiga och sekelgamla lindar bestående alléer då äro fyllda med folk ur alla samhällsklasser, bland dessa många främlingar, som begagna tillfället att få se »alla ryssars sjelfherskare». Sommarträdgården är prydd med ett stort antal marmorstatyer och grupper; i dess södra ända har en af Carl XIV Johan till kejsar Nikolai som skänk öfverlemnad porfyrurna, tillverkad vid Elfdalen, blifvit uppställd. Midt på trädgårdens lekplats för barn är en kolossal, af bildhuggaren Klodt utförd staty i sittande ställning af fabeldiktaren Kriloff upprest. I nordöstra hörnet af trädgården ligger Peter I:s sommarpalats, hvilket bibehålles i oförändradt skick såsom ett minne från den store tsarens dagar. Man skådar i den oansenliga byggnaden, hvilken i afseende på sin inrednings enkelhet så himmelsvidt skiljer sig från de nyare kejsarpalatsens prunkande gemak, åtskilliga möbler och andra saker, som uppgifvas vara Peters eget arbete, vidare ett stort, af honom i Holland inköpt ur, till hvilket han sjelf förfärdigat fodralet, en ugn, i hvilken kejsarinnan Katarina bakat bröd, porträtt både af henne och Peter samt åtskilliga andra minnen. Vid tal om Sommarträdgården bör icke förglömmas det storartade och utmärkt vackra, af Katarina II uppresta jernstaketet mot Nevan, hvilket numera är afdeladt af det vackra marmorkapell, som blifvit uppfördt i anledning af mordförsöket mot Alexander II härstädes i April 1866 och

är försedt med inskriften: »Rör icke vid Herrans smordal!» Om detta jernstaket berättas följande anekdot: En excentrisk engelsman, som hört det samma mycket omtalas, for till Petersburg för att med egna ögon öfvertyga sig, om ryktet hade talat sant. Kommen dit, kastade han sig i en droska, for till Sommarträdgården, besåg staketet och vände derefter genast om till ångbåten, nöjd med sin färd och utan att bekymra sig om att se något mera i Petersburg.

Vända vi tillbaka utefter kajen vid Mojkan öfver Slotts-torget genom passagen i Generalstabens hus, så komma vi in på den kanske elegantaste gatan i hela Petersburg, nämligen Stora Morskaja, hvilken har att uppvisa utomordentligt praktfulla, af fransmän, italienare och tyskar hållna magasin, i hvilka varor af alla möjliga slag, de ena dyrbarare än de andra, tillhandahållas allmänheten. I de petersburgiska större butikerna, de må nu förestås antingen af infödingar eller utlänningar, synes man förträffligt förstå sig på konsten att exponera sina varor, så att de falla köplystna personer i ögonen, och det torde vara få ställen, der man så lägger an på de högre klassernas begär efter lyx och deras böjelse att följa modets ständigt växlande fordringar. Allting i dessa butiker är dock dyrt, öfver höfvan dyrt, men så har också den publik, som vanligen besöker dem, råd att betala.

Från Stora Morskaja-gatan, som är den fashionabla världens promenadplats, träder man ut på Mariatorget, hvarest uppmärksamheten genast fångslas af den åt Neva-sidan liggande Isaks-kyrkan, hvars höga kupol man skådar från alla håll i den stora staden. Som jag dock längre fram ämnar redogöra för denna praktbyggnad, vill jag nu i stället tala om den på förut nämnda

torg befintliga, utmärkt vackra, år 1859 aftäckta ryttarstatyn öfver kejsar Nikolai I. Denna staty, som är ett fulländadt konstverk, hvilat på en vacker piedestal, prydd med rika basreliefer ur kejsarens historia och bärande inskriptionen: »*Åt Nikolai I, alla ryssars sjelfhershkare*». Hästen är särskildt väl utförd och öfverträffar i mångens tycke den till Peter I:s monument hörande. En soldat af det så kallade gyllene gardet går ständigt på vakt vid detta minnesmärke liksom vid Alexanders-kolonnen.

Genom en liten och vacker, på Maria-torget belägen trädgård samt förbi Isaks-kyrkan och det trekantiga Krigsministeriet begifva vi oss till den vidsträckta Peters-platsen, hvars förnämsta prydnad är Peter den stores staty, hvilken den 7 Augusti 1782 aftäcktes under Katarina II:s regering. Peter är framställd till häst, djerft sprängande uppför ett klippblock, som bildar statyns piedestal och skall utgöra en symbol af de hinder, hvilka tsaren måste öfvervinna, innan det blef honom möjligt att fullborda sitt verk. Ifrågavarande klippblock är hemtadt vid den 12 verst från Petersburg aflägsna finska byn Lahta och lär enligt sägnen en gång af Peter sjelf hafva bestigits, då han ville taga en öfverblick af de närmaste omgifningarna. Blocket var ursprungligen mycket större än nu, ity att det blifvit aftaget hela 30 fot i längd samt 4 i bredd och höjd. Det är dock ännu ganska imposant, ty det mäter 53 fot i längd, 21 fot i bredd och 17 fot i höjd, men illusionen försvagas betydligt, då man ser den slät-huggna stenmassan. Hade blocket ännu företett sin ursprungliga, ojemna och råa yta, så hade det i sanning varit en lämplig symbol af de hinder, som stälde sig i vägen för Peters planer. De föreställningar, som

jag gjort mig om detta så mycket omtalade monument, öfverensstämde icke med verkligheten, hvartill äfven bidrog, att den utmärkt vackra hästen ej, som i Nikolais nyss nämnda staty, är förenad med piedestalen endast med bakbenen, utan att svansen blifvit tilltagen tjock och ful för att göra tjänst som ett stöd. Tsaren själf bär rysk dräkt och en mantel deröfver. Stolt pekar han med högra handen på Nevan och sina verk, Fästningen och Vetenskapsakademien, hvilka ligga på flodens motsatta strand. Den gyllene inskriften på stenblocket lyder: »*Petro primo Catharina secunda MDCCLXXXII.*»

Förbi senatens och den heliga synodens med hvarandra förenade hus kommer man till en af Petersburgs vackraste promenadplatser, Chevaliergardets vidsträckta, med lindar planterade boulevard, vid hvars ena sida ett nyligen uppfördt, storfursten Nikolai Nikolajevitsch, kejsarens bror, tillhörigt palats är beläget. Strax bredvid detta har man den rike bankiren Utins smakfulla palats, för hvilket kejsar Nikolai förgäfves bjöd 2 millioner rubel. Vid boulevardens vestra ända vidtager ett torg, hvarpå den i blandad byzantisk-götisk stil uppförda Mariæ Bebådelse-kyrkan reser sig. Öfver Blahovestschenski-prospektet kommer man ned till den utefter floden belägna Engelska kajen och ser då midt framför sig den enda fasta bryggan öfver Nevan, den år 1850 för en kostnad af 6 millioner rubel fulländade, efter Nikolai I uppkallade bron, hvilken är 1000 fot lång och förmedlar samfärdseln med Vasili-Ostroff. Våldiga vågbrytare af den i Petersburg så mycket använda röda finska graniten afhålla de ismassor, som vartiden flyta utför floden och göra det nödvändigt att på

hösten löstaga de trenne andra, på pontoner hvilande bryggor, hvilka föra till Nevans norra strand.

Öfver Nikolai-bron och förbi ett nära dess norra ända uppfördt kapell af grå marmor kommer man till Vasili-Ostroff, hvilken stadsdel är mycket reguliert bygd. Gatorna, som här kallas linier, gå vinkelrätt mot floden och skäras i sin ordning af trenne prospekt, hvilka löpa nästan jemnsides med floden. Husen äro i allmänhet vackra och ofta omgifna af trädgårdar eller planteringar. Längst i öster på denna ö har man Börsen, en af stadens ståtligaste byggnader, med en hög, af doriska pelare uppburen portik. Strax framom den samma resa sig tvenne jättestora fyrorn, hvilka äro prydda med bogspröt, ankare och andra emblem. Icke långt härifrån äro uteder kajen Vetenskapsakademiens byggnader belägna. Universitetet höjer sig strax der bredvid, och i dess omedelbara närhet ser man Pauloffska junkerskolans vidsträckta byggnader. Omedelbart derintill gränsar en offentlig trädgård, som tillkommit genom en privat persons frikostighet, hvilken i sitt testamente skänkte 10,000 rubel till en sådan anläggning. Man dröjer så gerna på denna behagliga och väl underhållna plats, hvarifrån man har en präktig utsigt öfver den midt emot liggande Amiralitets-stadsdelen. Men det är icke blott en vacker utsigt, som tillfälle här är att beundra; man fröjdar derjemte sina ögon med någon ting i Petersburgs offentliga trädgårdar ganska ovanligt, nämligen friska och väl underhållna grasmattor, hvilka ej tyckas ligga petersburgarne mycket om hjertat, efter som en sådan brist råder derpå. I parken är ett monument, i form af en pyramid med en bronsörn öfverst, upprest till minne af den från fälttåget mot turkarne år 1770—74 kände fältmarskalken Peter Alexan-

drovitsch Rumjantsoff Sadunajski. Inskriften på monumentets mot floden vettande sida är enkel och väl vald, som förhållandet är med de flesta dylika inskriptioner i Petersburg; den lyder nämligen: »Åt Rumjantsoff's segrar». Åt samme Rumjantsoff, hvilken utmärkte sig redan i sjuåriga kriget, då han i slaget vid Kunersdorf bidrog till Fredrik II:s nederlag, som sedermera år 1770 besegrade tatar khanens här vid floden Larga och med 17,000 man slog turkiske storvizirens 150,000 man starka armé vid Kagul samt tvingade Porten till freden i Kutschuk-Kainardschi, är en minnesvård likaledes upprettad vid det kejserliga lustslottet Tsarskoje-Selo. Den urgamla ätten Rumjantsoff är känd äfven från svenska historien. Så afslöt den här ofvan nämndes fader freden i Åbo 1743 och hans son, Nikolai Petrovitsch Rumjantsoff, freden i Fredrikshamn 1809. Det var den sist nämnde, som, efter att år 1812 hafva dragit sig tillbaka från det offentliga lifvet, på egen bekostnad utrustade Kotzebue's verldsomseglingsexpedition och upprättade ett arkeologiskt museum, hvilket är uppkalladt efter honom.

Vid kajen ligger ytterligare Konstakademien, hvilken under Katarina II, som gjorde så mycket till sin hufvudstads förskönande, uppfördes i en vacker stil. Här förvaras ett temligen betydligt antal äldre originaltaflor, tillhörande holländska, italienska och franska skolorna, äfvensom åtskilliga framstående taflor af moderna målare ur samma skolor. I April månad hålles i akademiens salar den årliga expositionen. Framför denna byggnad äro tvenne från det forna Thebæ i södra Egypten hitförda sfinxer uppställda alldeles invid flodbrädden.

Ett godt stycke vesterut vid kajen ligger Bergsingeniörcorpsens hus, hvars rika samlingar framför mån-

ga andra äro värda att tagas i betraktande. Det här befintliga mineralogiska museet uthärdar värdigt täflan med dylika samlingar i andra länder, men så hafva också det vidsträckta ryska rikets olika delar fått med sina skönaste produkter ur stenriket bidraga till det samma. Jag vill anföra några exempel derpå, alldenstund deribland finnas talande bevis på landets ofantliga rikedom på ädla metaller och stenar, på mer eller mindre dyrbara mineralier o. s. v. Man skådar här t. ex. ett malakitblock af 3,648 skålpunds vikt från Ural och skänkt af Katarina II; en smaragdgrupp af 24 tums långa kristaller från Santa Fé de Bogotà i Sydamerika och nästan ovärderlig; en aqvmarinkristall, 11 tum lång och 13 tum i genomskärning samt vägende $6\frac{1}{4}$ skålp.; en förstenad, i sitt inre med ametistkristaller besatt trädstam; guld i alla möjliga former från de sibiriska guldvaskerierna; s. k. silfverträd, hvilka genom en naturens lek uppvisa liksom grenar och qvistar; ädelstenar af alla slag, mycket annat att förtiga. En modellsamling af de flesta större ryska grufvor och en fullständig samling af bergverksredskap förvaras här äfven. Derjemte har man inom byggnaden grävt och murat en grufva för att tydligt åskådliggöra de anläggningar, som förekomma i en verklig sådan, hvarvid de olika bergarterna blifvit framställda genom konstgjorda sammansättningar.

Hvilka storartade förvärfskällor, som Ryssland eger, kan man här sluta sig till, hvad bergsbruket beträffar. Ihågkommer man derjemte boskapsskötseln, åkerbruket, skogsafverkningen m. m. och samtidigt erinrar sig, att allt detta är stadt i snabb utveckling, att den nuvarande regeringen på mångahanda sätt och vis, t. ex. genom kommunikationernas utvidgande efter

en storartad måttstock, befordrar utvecklingen af landets förvärfskällor, handeln och industrien, så inser man lätt, att Ryssland går en lysande framtid till mötes, hvilken skall skänka det en vida större glans än dess hittills vunna segrar öfver grannfolken.

Medan vi befinna oss på Vasili-Ostroff, må vi ej glömma att besöka den aflägsna Smolenska kyrkogården, hvilken erbjuder en storartad anblick genom mängden af der befinliga, dyrbara och konstnärligt utförda grafvårdar af marmor, brons eller jern.

V.

Teatrar. — Kejserliga biblioteket. — Anitschkoff-bron. — Tronföljarens palats. — Kyrkor. — Michailoffska palatsen. — Liteinaja-prospektet. — Preobrashenska katedralen. — Tauriska palatset. — Smolna kyrka. — Alexander Neffski-klostret. — Fästningen med S:t Petri och Pauli katedral. — Peter I:s lilla hus. — Zoologiska och botaniska trädgårdarne. — Offentliga planteringar. — Öfversvämningar.

Petersburg eger fyra större teatrar, alla hedrade med epitetet »kejsersliga» och belägna mellan Mojkan och Fontankan. På samma öppna plats i stadens vestra del ligga midt emot hvarandra Stora teatern och Mariæ-teatern; den förre af dem uppför endast italienska operor och balletter, hvaremot den senare hufvudsakligen är afsedd för ryska operan. Båda dessa teatrar salonger rymma ungefär 3000 personer; i synnerhet den förre är dyrbart dekorerad, och der hållas alla söndagar under vintersäsongen talrikt besökta maskerade.

Det tredje i ordningen af dessa konstens tempel,

Alexandra-teatern, är belägen nära Neffski-prospektet samt egnad åt ryska skådespelet och komedien, ehuru äfven tyska representationer gifvas här om lördagarne, då ryska spektakler ej få uppföras. Denna teaters scen rymmer ungefär 2000 personer. Den fjerde af de kejserliga teatrarne, Michaël-teatern, har sin plats öster om Neffski nära Nya Michailoffska palatset, hvilket länge innehades och beboddes af den i början af förra året aflidna storfurstinnan Helena Paulovna, som städse visade sig vara en varm beskyddarinna af konster och vetenskaper. På Michaël-teatern, som är mycket mindre än de förut nämnda — han rymmer blott 1000 personer — och till sin arkitektur icke skiljaktig från de omgifvande husen, spela omvexlande en tysk och en fransk trupp. Biljettprisen på alla dessa teatrar äro ganska höga, hvilket dock icke hindrar, att de hafva fulla hus under spelterminerna; sommartiden gifvas der inga representationer, alldenstund Petersburgs förnåma verld då till allra största delen ju är ute på resor, vistas vid badorter eller uppehåller sig på landet. Utom de fyra nämnda finnas i Petersburg flere små teatrar, hvilka dock äro af föga betydighet.

Ett ställe, som främlingen ej bör underlåta att besöka, är det vid Neffski-prospektet belägna kejserliga biblioteket, ett af de rikaste i Europa, då det innehåller icke mindre än 900,000 tryckta böcker, 30,000 handskrifter samt 75,000 koppar- och stålstick, hvilka samlingar äro för allmänheten tillgängliga under större delen af dagen. Biblioteksbyggnadens åt Alexandratorget vettande hufvudfasad är i andra våningen prydd med kolonner och mellan dem med statyer af grekiska filosofer. På en bred granittrappa kommer man upp

till andra våningen, hvarest läsesalarne, både de allmänna och den för fruntimmer reserverade, äro belägna.

Bland sällsyntheter i handskriftväg, som förvaras i biblioteket, vill jag utom många andra nämna en på pergament skrifven hebreisk codex, hvilken den nu regerande kejsaren betalt med 100,000 rubel; vidare det ostromirska ryska evangeliet från tolfte århundradet; manuskriptet till kung René; egenhändiga bref från Ferdinand Catholicus af Aragonien och Isabella af Castilien om Amerikas upptäckande; bref från Katarina af Medicis, Henrik IV af Bourbon, Ludvig XIV, Elisabeth af England, Maria Stuart m. fl. Här visas äfven en koran, hvilken enligt sägnen skulle hafva tillhört Muhameds dotter, Fatima.

Bland bibliotekets salar förtjena åtskilliga att särskildt tagas i betraktande, t. ex. Voltaires sal, hvilken innesluter hans boksamling i oförändradt skick, så att lösa papperslappar med egenhändiga anteckningar af hans hand qvarligga i en hel del arbeten. En i salen befintlig staty föreställer den store författaren sittande i en länstol midt ibland sina böcker. Ett annat märkvärdigt rum är den s. k. inkunabelsalen, hvilken är inredd i medeltidssmak och innehåller de sällsyntaste och i följd deraf dyrbaraste upplagor af arbeten från boktryckerikonstens uppfinnande till ett litet stycke in på 1500-talet. I en annan sal förvaras en riklig samling arbeten på utländska språk om Ryssland.

Grunden till detta bibliothek lades af Katharina II, hvilkens namn är förenadt med nästan allt äldre, som har att skaffa med vetenskap och konst i Petersburg. Också har denna kejsarinnas staty, hvilken dock

icke var färdig under mitt besök i den ryska hufvudstaden, men som sedermera aftäckts, blifvit rest invid kejsrerliga biblioteket på Alexandra-torget. Enligt de beskrifningar på monumentet, hvilka meddelats af Petersburgertidningar och derifrån spridts utom Rysslands gränser, hvilat det på en hög granitsockel, till hvilken fyra trappsteg leda. På sockeln reser sig en pelare af mörkgrå granit, och på denna står kejsarinnans kolossala staty i kejsrerlig dräkt med ett diadem på hufvudet och spiran i venstra handen. Sockeln, som har ett omfång af 66 fot, uppbär nio statyer, hvilka föreställa fältherrarne Potemkin, Rumjantsoff, Suvoroff, Alexis Orloff, Tshitschagoff och Besborodko, furstinnan Daschkoff, skalden Derschavin och geheimerådet Bet-ski. Monumentet, som är utfördt af professor Mike-schin, lär hafva inalles kostat 457,000 rubel.

Redan första aftonen efter min ankomst till Petersburg, skyndade jag att företaga en promenad utåt Neff-ski-prospektet, dels för att skåda denna ståtliga gata med dess brokiga folklif, dels ock för att betrakta de fyra kolossala hästtämjaregrupper, hvilka pryda den öfver Fontankan ledande Anitschkoff-bron och äro för-färdigade af samma person, som utfört Nikolai I:s och Kriloffs statyer, nämligen ryske bildhuggaren baron Klodt. Dessa hästtämjaregrupper äro i sanning ut-märkta, och särskildt gör den, der tämjaren blifvit kastad af hästen och ligger på marken, stor effekt. På norra sidan om denna bro ser man åter ett kejsrerligt palats, nämligen storfursten-tronföljarens eller Anitschkoff-palatset, hvilket daterar sin tillvaro från kejsarinnan Elisabeths dagar och naturligtvis är stru- ket med samma fula, rödaktigt lergula färg som många af dess gelikar. Deremot räknas det på kanalens an-

dra sida belägna, furstinnan Bjeloselski-Bjeloserski tillhöriga palatset bland stadens vackraste enskilda byggnader.

Vid Neffski-prospektet ligger mellan Anitschkoff-bron och Amiralitets-platsen ett icke obetydligt antal kyrkor. Att nu icke tala om den storartade och smakfulla Kasanska kyrkan, till hvilken jag längre fram skall återkomma, har man midt emot Gostinni-Dvorden vackra Armenianska, strax der invid den Katsolska, hvori Polens siste konung, Stanislaus Poniatowski och den i slaget vid Dresden år 1813 fallne general Moreau äro begrafna, längre bort Holländska kyrkan, hvilken till sitt utseende föga skiljer sig från de angränsande husen, och S:t Petri tysk-lutherska, lätt känlig på sina stympade torn och omgifven af det vidsträckta tyska kyrkohuset.

Vid Lilla Stallhofs-gatan strax invid Neffski finner man S:t Katarina svenska kyrka, hvilken till sin byggnadsstil icke är synnerligen skild från de omkringliggande byggnaderna och utvändigt igenkännes nästan endast på det å henne anbragta, förgyllda korset. Efter att för icke länge sedan hafva blifvit restaurerad — enligt inskriften öfver porten år 1865 — är kyrkan nu ganska prydlig, om än icke jemförlig med de förnämligare, främmande trosförvandter tillhöriga templen. Den svensk-talande församlingen, som räknar nära 7000 medlemmar, eger ett godt läroverk, vid hvilket, enligt mig lemnad uppgift, ungefär 200 lärjungar åtnjuta undervisning af femton lärare.

Som det syntes mig egendomligt, att så många kyrkor äro belägna vid eller i närheten af Neffski-prospektet, således i stadens förnämsta del, frågade jag mig för om orsaken härtill och erfor då, att kejsarin-

nan Katarina II på en tid, då tomterna i Petersburg hade långt ringare värde än nu, skänkt grunden åt de främmande församlingarna, hvilka sedermera dels afyttrat tomtplatser, dels ock sjelfva uppfört byggnader, hvaraf de nu draga riklig vinst.

Strax öster om Neffski ligga två kejsrerliga palatser, hvilka här ej böra förbigås. Det ena är det redan nämnda Nya Michailoffska palatset, som af Alexander I skänktes åt hans yngste bror Michaël Paulovitsch, efter hvilkens död det öfvergick till hans enka, den vittra furstinnan Helena Paulovna. Slottet, som prydes af en vacker kolonnad af korintiska ordningen, utgör genom sin rika inredning och sina yttre delars skönhet en af stadens förnämsta prydnader. En särdeles präktig anblick lemnar det, sedt från Neffski, mot hvilket dess hufvudfasad vetter. Bakom slottet är en vidsträckt park belägen, hvilken genom Mojkan skiljes från Marsfältet och utgör en mycket besökt promenad- och hviloplatz, dit jag gerna begaf mig, och der man såg en mängd personer ur de bättre klasserna antingen sysselsatta med läsning eller ock under de rika löfhvalfven sökande skydd mot sommarsolens brännande strålar.

Från denna park kommer man ut på en öppen plats, der en andra, rätt tarflig ryttarstaty af Peter den store är upprest, och har då framför sig det Äldre Michailoffska palatset, hvilket uppfördes på kejsar Paul I:s befallning för en kostnad af 6 millioner rubel. Som den använda stilen är götisk, skiljer sig detta palats betydligt från alla andra i staden befintliga. Kejsar Paul ville nämligen i egenskap af Malteser-ordens stormästare, att palatsets yttre skulle återföra minnet till feodaltiden, hvarför han också lät förse det

med löggrafvar, vindbryggor, bröstvärn, gallerportar och sirater af alla slag. Det var i detta slott, som han ändade sitt lif år 1801, hvarefter det öfvergafs och sjelfva dödsrummet förvandlades till ett bönkapell. Nu är slottet upplåtet till lokal åt ingeniörakademien. Slottets salar hafva storartade takmålningar att uppvisa. En af dem föreställer, huru ärans gudinna uppskrämd kommer flygande från södern för att hos Ruthenia, hvilken eger tsar Pauls anletsdrag, begära hjälp i anledning af den orättvisa, som i södern tillfogats henne. I en annan sal skådar den besökande Greklands alla gudar, hvilkas ansigten äro porträtter af framstående personer vid kejsar Pauls hof; arkitekten Brenna, som blef mycket rik på detta byggnadsföretag, är der framställd som Hermes.

Tidigt en morgon företog jag mig att besöka den öster om Fontankan belägna Liteinaja-stadsdelen, hvars förnämsta gata är Liteinaja-prospektet, vid hvilket en mängd rikt folk slagit sig ned, såsom man lätt finner af de ståtliga palats, hvilka i långa rader ligga utefter denna gata, som eger en betydlig längd och på andra sidan om Neffski antager namn af Vladimirskaja-gatan samt längre vesterut öfvergår i Sagorodni-prospektet. Efter att hafva ströfvat omkring på Liteini och angränsande gator, begaf jag mig till den närbelägna Preobrashenski-katedralen, hvilken är uppförd på samma ställe, der Preobrashenska regementets officerare och soldater den 25 November 1741 svuro att sätta Peter I:s dotter Elisabeth på hennes faders tron. Till åminnelse häraf lät denna kejsarinna uppföra en kyrka, hvilken återuppygdes år 1829, sedan hon blifvit förstörd af en eldsvåda. Såsom något egendomligt anmärkte jag, att det kyrkplanen omgifvande staketet

bestod af messingskanoner, tagna i Varna och andra turkiska fästningar, och ordnade i grupper tre och tre samt sinsemellan förbundna medelst kedjor. Midtkanonen i hvarje grupp är större än de båda öfriga och öfverst prydd med den kejserliga örnen, hvilken sinnebild man finner anbringad på både lämpliga och olämpliga ställen inom det Ryska rikets gränser. Vid kyrkans hörn stå tolf mindre kanoner, af Nikolai I skänkta till polackarne för att användas till ett monument öfver deras år 1344 vid Varna stupade konung Sigismund, men af dem i resningen 1831 använda mot ryssarne och sedermera återtagna af gardesregementena, hvarefter de fingo sin plats på detta ställe. Inuti sjelfva kyrkan, hvilken är försedd med en stor och fyra mindre, svarta kupoler, voro likaledes kanoner uppställda, af hvilka några syntes förskrifva sig från Poltava, äfvensom eröfrade fanor upphängda.

Min utflykt nämnda morgon sträckte sig ännu längre bort i stadens östra delar, nämligen till det mot Nevan vettande Tauriska palatset, hvilket, på kejsarinnan Katarina II:s befallning uppfördt år 1783 och på det praktfullaste inredt, skänktes åt Tauriens (Krim) eröfrare, furst Potemkin, efter hvilkens död det inlöstes af kronan och alla höstar beboddes af Katarina. I detta palats, som innesluter många konstföremål af stort värde, bodde svenske kronprinsen Oscar under sitt besök i Petersburg 1830. Till palatset gränsar en stor park, hvilken med sina vidsträckta gångar och alléer, sina dammar och andra vattensamlingar skulle kunna vara utmärkt vacker, om han väl underhölles, hvilket ingalunda syntes vara händelsen, alldenstund större delen af densamma hade ett ganska vanvårdadt utseende. Ännu ett stycke längre österut ligger vid Nevans strand den i fullkomligt rysk stil, med lökformiga kupoler, bygda

Smolna kyrka med tillhörande jungfrustift, hvori 800 adliga och borgerliga flickor underhållas och undervisas fritt från sitt sjette till sitt femtonde år.

En eftermiddag, då vädret var utmärkt vackert efter en på middagen fallen, häftig reguskur, som mildrat hettan och slagit ned dammet på gatorna, begaf jag mig utefter Neffski-prospektet i hela dess längd till Alexander Neffski-klostret, hvilket anlades af Peter I på samma plats, hvarest den novgorodske fursten Alexander enligt sägnen skulle hafva år 1241 segrat öfver de förbundna svenska, danska och livländska härarne. År 1724 lät tsaren med stor ståt hitföra storfursten Alexander Neffskis relikier, hvilka nu hvila i den inom klostrets område befintliga Treenighets-kyrkan i ett af kejsarinnan Elisabeth skänkt skrin af silfver, vägande enligt uppgift 3,250 skålpund. I denna kyrka, en af de sju till klostret hörande, förvaras, utom dyrbara kärl och andra kyrkoprydnader, ett väl utfördt porträtt af Katarina II, åtskilliga med ädelstenar smyckade helgonbilder och några intressanta tafflor, mest tillhörande flamländska skolan, t. ex. Uppståndelsen och Nedtagandet från korset af Rubens samt Bebådelsen af Rafael Mengs. Petersburgs metropolit är tillika klostrets högste styresman. I förbindelse med klostret stå åtskilliga läroanstalter: en andlig akademi, ett seminarium och en skola. Också såg jag vid mitt besök många munkar och teologie studerande lustvandra under den vackra aftonen i de utomordentligt väl underhållna parkanläggningarna, hvilka gjorde stället till en behaglig tillflyktsort undan den stora stadens buller och oro. Med klostret är en obetydlig kyrkogård förenad, som dock har att uppvisa en betydande mängd monument öfver personer ur de högre samhällsklasserna, hvilka lära

betala rätt betydliga summor för att efter döden finna en hviloplats härstädes.

Jag har redan nämnt, att Nikolai-bryggan är den enda fasta bron öfver Nevan, och att alla öfriga äro pontonbryggor, hvilka intagas under en del af året, då också samtärdseln mellan de af floden åtskilda stadsdelarne blir ganska svår. En af dessa bryggor (den längsta af alla, ty floden är här nära 2200 fot bred) leder öfver till Petersburgska förstaden, med hvilken den lilla ö är förenad, på hvilken fästningen ligger.

Gerna ville jag se den på fästningsön belägna S:t Petri och Pauli katedral, ryska kejsarfamiljens begravningsort, hvarför jag också en af de första dagarne efter min ankomst till Petersburg begaf mig dit. Dels för nöjet att färdas på floden, hvars vatten utgör det enda så väl till dryck som för andra behof tillgängliga i staden, dels ock för att på närmare håll skåda de många fartyg och farkoster, allt från ångbåtarne och handelsfartygen till vedskutorna och de i högsta grad smutsiga och otrefliga ångsluparne, som färdas fram på Nevan, tillitade jag en af de roddbåtar, som i talrik mängd besörja persontrafiken mellan flodens båda stränder till ett pris af några kopek för hvarje färd. Dessa båtar, som hafva någon likhet med gondoler, äro försedda med höga förstäfvar och invändigt målade i bjerta färger; årorna äro anmärkningsvärdt korta, hvilket dock icke hindrar roddaren att gifva båten ganska god fart.

Det mötte icke någon svårighet att komma in i fästningen, hvilken grundades af tsar Peter år 1703, ehuru de nuvarande vallarne äro tre år yngre. Den inom fästningens område belägna katedralen började äfvenledes uppföras under Peters tid, men blef färdig först under kejsarinnan Annas regering. Kyrkans sma-

la, spetsiga och förgyllda spira, hvilken syntes långt ut på revièren, lär hafva en höjd af icke mindre än 470 fot. I kyrkans inre, hvilket är ganska smakfullt, finnas förvarade många turkiska, franska och polska fanor, troféer från vunna segrar, äfvensom åtskilliga eröfrade städers och fästningars nycklar, af hvilka för mig särskildt utpekades de från Warschau och Paris, de senare temligen oansenliga och, som det sades, af silfver, hvilket dock under tidens lopp blifvit nästan svart. Fanorna voro ganska illa åtgångna af tidens tand och deras färger mestadels omöjliga att urskilja.

Min uppmärksamhet togs likväl ännu mera i anspråk af de här befintliga kejsargrafvarne. I enkla, men just härigenom så mycket smakfullare, af hvit marmor förfärdigade kistor, hvilka till sin form äro parallelipipediska med öfre kanterna snedt afstympade och på locket försedda med ett temligen stort gyllene kors, ligga här Rysslands mäktiga regenter och deras anförvandter begrafna. Hvarje graf omgifves af ett lågt jernstaket, och på gafveln af sarkofagerna äro de dödas namn anbragta i förgyllda bokstäfver. Ingen prunkande ståt förefinnes här, och den känsla af vördnad, som man ofrivilligt förnimmer, då man vandrar omkring mellan dessa anspråkslösa grafvar, hvori så mycken jordisk storhet gömmes, blir derigenom blott så mycket djupare.

Om man genom södra ingången träder in i katedralen, har man närmast till höger Peter I:s, Katarina I:s, Elisabeths, Annas, Peter III:s och Katarinas II:s grafvar. Bortom altaret på samma sida af kyrkan hvilat Nikolai I och hans gemål Alexandra, hvilkas grafvar voro prydda med lefvande blommor, Anna Petrovna, Paul I med gemål samt Alexander I och hans gemål. Vid kyrkans norra långsida syntes den år 1831 aflidne stor-

fursten Konstantins och i nordvestra hörnet storfursten Michaëls och hans gemåls samt trenne barns grafplatser.

I kyrkan förvaras äfven åtskilliga af Peter den stora förfärdigade föremål, hvilka af de tillstädesvarande rätttrogna ryssarne kysstes och betraktades med synnerlig vördnad i likhet med allt, som har att skaffa med Peter I, hvilken af ryssarne anses nästan som ett helgon och vördas mera än någon annan tsar, den nu lefvande icke ens undantagen, som annars är ofantligt älskad af sitt folk.

Från katedralen begaf jag mig till Peter den stores lilla, vid Nevans strand belägna hus, hvilket är den äldsta kejsarboningen i Petersburg och ännu bibehålles i det skick, hvori det befann sig under tsarens dagar. Huset, som är af trä och måladt, så att det ser ut, som vore det af tegel, innehåller endast tvenne små rum, en förstuga och ett kök, hvilkas väggar äro klädda med segelduk. I detta hus, som af ryssarne hålles i stor vördnad, finnas åtskilliga från Peters tid härstammande saker, bland dessa en hvitmålad båt, hvilken enligt sägnen skall hafva kommit tsaren att rikta sin uppmärksamhet på sjöväsendet och derigenom medelbart gifvit anledning till skapandet af Rysslands flotta. För att skydda huset mot väderlekens förstörande inverkan lät Katarina II omgifva det med en öfverbyggnad af tegel, hvarvid ett icke obetydligt mellanrum lemnades mellan de båda husens väggar. Vid mitt besök på stället mellan kl. 12 och 1 middagstiden hölls gudstjenst i ett af det inre husets rum, och ryssar i mängd strömmade in och ut, alltjemt korsande sig vid de tjänstförrättande popernas entonigt framsagda böner. Jag aflägsnade mig dock snart, ty jag kunde ej förlika mig med att se presterna ockra på den okunniga massans gifmildhet och den aflidne store regentens minne.

I Petersburgska förstaden besökte jag äfven en invid den halfcirkelformiga, vidsträckta Alexanders-parken belägen zoologisk trädgård, hvilken eges af ett holländskt fruntimmer, vid namn Rohst, och för en måttlig afgift är tillgänglig för allmänheten. Af de förevisade djuren voro åtskilliga rätt intressanta att skåda; i allmänhet syntes de blifva väl underhållna. Ett större, här uppstaldt hvalskelett tycktes tillhöra arten *Physalus Sibbaldii*, till hvilken äfven den af Malm under det egendomliga och sökta namnet *Balaenoptera Carolinae* beskrifna hvalen tvifvels utan bör hänföras.

På den litet längre bort belägna Apotekarski-Ostroff finnes en botanisk trädgård, som eger storartade orangerier och ett palmhus, hvari stora träd kunna fritt utveckla sig. Anläggningarna äro dyrbara och väl underhållna samt flitigt besökta af allmänheten.

Under sistlidne sommar var man i Petersburg selsatt med att på Amiralitets-platsen anlägga en offentlig trädgård, hvarest liksom i stadens alla offentliga trädgårdar och parker linden är rikt representerad. Det ligger icke så stor öfverdrift i påståendet, att man under lindar kan vandra genom snart sagdt halfva Petersburg. Om man börjar vid Nikolai-bron, kommer man strax till Chevaliergardets boulevard, vidare till den nya Amiralitets-parken, hvarifrån det icke är långt till Nya Michailoffska palatsets trädgård. Vidare har man Sommarträdgården, Gamla Michailoffska palatsets lindalléer och Anitschkoff-palatsets trädgård, hvarifrån man öfver Käsanska kyrkans plan med dess bakgrund af Nikolai-institutets lindar kommer till trädgården på Maria-torget och åter till Chevaliergardets boulevard. Eller också kan man från Anitschkoff-palatsets trädgård begifva sig till Semjonoffska kasernens lilla trädgård och den

med lindar planterade platsen vid Semjonoff-hospitalet samt vidare under Sagorodni-prospektets lindar och genom Ismailoffska kasernernas trädgård till den söderut i staden belägna bangården för jernvägen till Warschau.

En följd af Petersburgs endast några få fot öfver hafsytan upphöjda läge och platsens fordom kärriga och mossiga beskaffenhet är den, att stadens vestligaste och lägsta delar stundom försättas under vatten. Så snart en uthållande och stark vestlig vind blåser, drifves vattnet våldsamt in i Finska vikens innersta, smala och grunda del, hvarvid det höjer sig flere fot öfver sin vanliga nivå. Då en sådan fara hotar, gifvas varnings-signaler medelst kanonskott och uthängda flaggor. Då vattnet stigit sex fot högre än vanligt, böra de af stadens invånare, som bo i källarvåningarna lemna sina hem, i hvilka vattnet då hvarje ögonblick kan intränga.

Redan på vägen mellan Viborg och Petersburg hade jag kommit i samspråk med ett äldre ryskt fruntimmer, hvilket lifligt erinrade sig den förfärliga öfversvämning, som den 19 november 1824 hemsökte Petersburg, och hvars höjd, 13 fot öfver det normala vattenståndet, såsom jag flerstädes sett, är med vågräta streck betecknad på hörnhusen.

Den nöd och det elände, som en sådan öfversvämning framkallar i Petersburg, äro nästan obeskrifliga. Vid olyckstillfället 1824 steg vattnet långsamt, såsom alltid lär vara händelsen. Stormen växte emellertid till orkan, och då höjde sig vattnet öfver Neva-flodens bräddar, strömmade hastigt fram genom gatorna, upplyftande alla der befintliga åkdon, inträngde i husens jord- och första våningar och bröt sig våldsamt fram genom kloaköppningarna. Endast de allra östligaste delarne af

staden skonades af öfversvämningen. På torget framför Vinterpalatset hvirflade vattnet som i en afgrund. Allestädes afrycktes tak af stormen, barker och mindre fartyg flöto obehindradt på gatorna, stenläggningen och kajmurarne uppfrevos. Mest ledo Vasili-Ostroff och Petersburgska förstaden, hvarest husen voro mindre väl bygda. Trähus till och med lyftes från sina grundvalar och seglade omkring på gator och öppna platser. I promenadernas träd suto stora massor menniskor uppkrupna. Den påföljande natten blef i synnerhet förfärlig, och olyckan tycktes antaga allt större omfång, då mörkret föll på. Tusentals familjer, hvilkas medlemmar kanske äfven voro spridda i skilda delar af staden, tillbragte natten under bäfvan och försänkta i bön. Det uppgifves, att denna öfversvämning, den förfärligaste, som någonsin hemsökt staden, i förstörda varulager, skadade hus, möbler, trottoirer, gator, kajer o. s. v. kostat mera än hundra millioner rubel, hvarjemte den varit orsaken till tusentals människors död.

Äfven i fjol har Petersburg hemsökts af en dylik olycka, hvarom jag i sammanhang härmed vill yttra några ord. Stadens tidningar hafva innehållit utförliga skildringar af de förödelser, som natten mellan den 14 och 15 sistlidne Oktober orsakades genom vattnets stigande med, såsom »Golos» uppgifver, 10 fot. I Galèrhamnen anställde vattnet stor skada på bryggor, fartyg och byggnader. Vasili-Ostroff hemsöktes allvarsamt, i synnerhet i de lägre delarne af 6:te, 7:de och 8:de linierna samt vid mellersta och lilla prospektet. Äfven Amiralitets-, Kasanska och Kolomna-stadsdelarne befunno sig delvis under vatten, och på platsen framför Stora teatern upprycktes stenläggningen. Liteini-bron afslets på midten genom påstötning af i

drift komna barker och kastades mot stranden. Taken på åtskilliga högre byggnader, bland dessa åtskilliga kyrkor, skadades. Då vattnet drog sig tillbaka, blef ett betydande antal båtar och skepp liggande på den långt vester ut på Vasili-Ostroff belägna Galèrhamnens gator. Ända till Neffski-prospektet sträckte öfversvämningen sina verkningar, och vid vattnets utpumpande ur jordvåningarna derstädes användes till och med lokomobil. Några menniskolif gingo denna gång icke förlorade i anseende till de försigtighetsåtgärder, som vidtogos ända från första början af vattnets stigande.

VI.

Petersburgs gator. — Neffski-prospektet. — Isvoschtschikar. — Gostinni-Dvor. — Småkrämare. — Passagen. — Hötorget. — Muschikar. — Dvornickar. — Restaurationer. — Tobaksrökning.

Det torde vara lämpligt att här nämna ett och annat om åtskilliga egendomligheter ur folklifvet och andra förhållanden i Petersburg, hvilka jag blef i tillfälle att uppmärksamma under de vandringar i staden, hvilka det var mig ett synnerligt nöje att flitigt företaga. Petersburgs gator äro i allmänhet väl underhållna, försedda med breda trottoirer och med omsorgstensatta, ehuru mera sällan med tuktad sten. På ett eller annat ställe, t. ex. på Miljonaja-gatan utanför Eremitaget, har man försökt att använda ett ännu varaktigare material, nämligen gjutjernsstycken, hvilka med sina upprättstående, tvära spetsar bilda symmetriskt figurer. Goda öfvergångar, bildade af plana

stenar eller upprättstående träkubbar, hafva blifvit anbragta, der gatorna skära hvarandra. Dessa öfvergångar äro också väl behöfliga, ty Petersburgs gator blifva ytterst lätt smutsiga, såsom jag mer än en gång erfor, och det behöfver ej regna synnerligen länge, för att fotgängaren skall finna dem ganska obehagliga. En af orsakerna härtill bör sökas i den stora mängd dam, första uppträdandet af »österns flygsand», som höljer stadens gator och torg samt, då det uppröres af vinden, blir rätt besvärligt. Höst och vår lära gatorna vara ytterligt smutsiga, ehuru då liksom under sommaren mycket göres för deras renhållning. Efter hvad man uppgaf för mig, lär det dock vara först på senare tider, som man beflitat sig om gatornas spolning och bevattning sommartiden; impulsen härtill har varit farhågan för kolerans förnyade uppträdande. Man såg också hvarje dag bespolningen och bevattningen i full gång, åtminstone på de mera trafikerade gatorna och platserna, hvarvid ingen njugghet visades i afseende på den erforderliga vattenmängden. I följd häraf var det långt ifrån så hett och qväfvande i Petersburg under röt månaden, då mitt besök derstädes inföll, som man under nämnda årstid plägar hafva i Stockholm; men så herskar ock en bättre luftvexling på Petersburgs bredare gator, hvarjemte deras flitiga sköljande med vatten i hög grad bidrager till hettans mildrande.

Gaf man sig ut på en vandring i staden, kunde man verkligen förvånas öfver den storartade skala, hvori husreparationer pågingo. Vid nästan hvar enda gata ombygdes eller ännu oftare uppsnyggades åtminstone något hus. En omständighet, hvilken härvid iakttogs, och som i sanning behöfde tjena till exempel här i Stockholm vid liknande fall, var den, att, då ett

hus undergick reparation och en del af trottoiren på grund deraf måste afstängas, en trätrottoir lades förbi det i fråga varande stängslet för att bespara fotgängarne obehaget att stiga ned på gatan och der råka i fara för isvoschtschikarnes åkdon. Rätt egendomligt föreföll det äfven att skåda, med huru få omständigheter det var förknippadt att putsa upp ett hus utvändigt; för att kalkstryka eller måla ett sådant uppfördes i allmänhet inga storartade och för trafiken hinderliga ställningar. Här begagnades för detta ändamål ofta icke annat än en lång och smal stock, försedd med tvärslåar upptill, på hvilka arbetaren hade sin plats, och ett tvärträ nedtill, hvilken stock upprestes mot huset och flyttades vidare, allt efter som arbetet skred framåt. Genom att använda en så enkel inrättning belamrades hvarken trottoir eller gata synnerligen, hvarjemte en dylik ställning i hast kunde borttagas, då den icke vidare behöfdes.

Naturligtvis riktades mina steg som oftast åt Neffski-prospektet, denna stora pulsåder, der lifvet och rörelsen nå sin höjdpunkt i den vidsträckta staden. Prospektets breda trottoirer hvimla hela dagen igenom af vandrare, som dels promenera för sitt nöjes skull, dels ock brådskande skynda framåt till sina olika för rättningar. På de tvenne, af sexsidiga, upprätt stående, tätt intill hvarandra fogade trækubbar bildade körbanorna fara hela rader af offentliga och enskilda åkdon i hastig fart, så att det ofta är rätt svårt att passera från den ena trottoiren till den å andra sidan varande. Spårvagnar och omnibusar, med hvilka man kan färdas hela fjerdingsvägen för några få kopek, röra sig fram och tillbaka på denna liksom på andra stora gator.

Alldenstund det är mycket vanligt att åka i den ryska hufvudstaden, har der utbildat sig en egendomlig typ af körsvenner, de så kallade isvoschtschikarne, hvilka väl hafva samma sysselsättning som våra stockholmska droskkuskar, men dock skilja sig från dem i många hänseenden, af hvilka jag genast vill nämna ett: att de äro höfliga, godmodiga och mycket förekommande. Isvoschtschikarne, af hvilka mellan 20 och 30 tusen lära finnas i Petersburg, äro merendels ryska bönder, som begifvit sig till hufvudstaden för att söka samla en liten sparpennig, med hvilken de efter ett eller annat år vända åter till sin hemort för att njuta af hvad de hopbragt. Som de sällan länge stanna i Petersburg, är det förvånande, huru de, både ynglingar och fullvuxna karlar, kunna hitta i alla delar af den vidsträckta staden. Men de vistas också nästan ständigt på gatan; de hvila, de äta sin i någon af de talrika, öfverallt förekommande försäljningslokalerna köpta simpla mat, de sofva till och med på kuskbocken till sina droskor, i hvilka väl tvenne personer kunna åka, ehuru de i så fall måste noga balansera för att ej kastas ur under den hastiga farten. Också ser man, om en herre och ett fruntimmer färdas i samma åkdon, den förre hålla sin följeslagarinna om lifvet för att förekomma obehagliga, om än ej alltid farliga fall ur vagnen.

Isvoschtschikarnes dräkt är rätt egendomlig. Den utgöres af en till färgen blå, ned till fötterna räckande klädeskaftan, hvilken fullkomligt döljer underplaggen och medelst ett kulört schärp eller bälte sammanhållles kring lifvet, en beklädnad, som under sommaren bör vara bra varm. På hufvudet bära de en svart, ofta illa medfaren filthatt med smala brätten, hvars kulle vidgar sig uppåt rätt betydligt och ofvantill är allde-

lës platt. Komma härtill stora stöflar, så har jag tillräckligt beskrifvit körsvennens dräkt. Om än isvoschtschiken sjelf icke alltid är så putsad, är detta deremot händelsen med hans åkdon, hvilket städse hålles snyggt och väl vårdas. Hästen skötes med mycken omsorg, och man får i Petersburg icke bevitna sådana scener af brutalitet mot hästar, som tyvärr ännu förekomma i Stockholm. Också lära isvoschtschikarne stå under en sträng polisuppsigt, hvarjemte deras godmodiga natur och måttliga bruk af spritdrycker väl också göra sitt till i detta hänseende.

Isvoschtschiken är en af de ryska folktyper, med hvilka en främling genast formerar bekantskap i Petersburg, ty stadens stora utsträckning gör det nästan till en nödvändighet att ofta anlita åkare, ehuru jag icke fann det så oundgängligt, som jag både läst och hört uppgifvas. Man reder sig rätt bra med sina egna ben äfven i Petersburg, om man blott ej är rädd om besväret och ej fäster sig vid, att man då och då blir knuffad af arbetsfolk, som ej bryr sig om att vika undan på trottoirerna. Under vandringarna har man den fördelen att få se åtskilligt, som annars sannolikt ej skulle uppmärksammas. Dock måste man, i händelse man vill göra promenader till fots, stålsätta sig mot den nästan i hvarje gathörn upprepade frestelse, som i form af en, väl ett obegripligt språk talande, men genom sina lifliga åtbörder tillräckligt tydlig isvoschtschik ställer sig i ens väg. Det är nämligen dessa körsvenners sed att, ofta flere på en gång och alltid med mycken höflighet, erbjuda de förbigående sin tjänst. Som isvoschtschikarne ej hafva bestämd taxa, uppkommer, då någon person lyssnar till deras anbud, nästan alltid en längre eller kortare ackordering, innan den åk-

lystne och körsvennen blifva ense om priset; den senare tager nämligen till ganska rundligt, hvarpå den förre bjuder långt mindre, oftast endast hälften; stundom går isvoschtschiken genast in på det gjorda anbudet, stundom gifver han ej efter, förr än hans ifrågasatta kund gör min af att fortsätta sin väg, då han, mån om förtjensten, merendels kastar sig upp på kuskbocken och skyndar fram till honom. Äfven kan det hända, att flere isvoschtschikar underbjuda hvarandra; men man märker aldrig någon yttring af missnöje från de andres sida mot den, hvilken man ger företrädet. Man lär sig rätt snart några ryska uttryck, som behövas för att komma till rätta med dessa droskuskar; till dess hjälper man sig med att visa dem en silfverslant af den storlek, som man anser färden vara värd, och öfverenskommelsen är äfven på detta sätt lätt uppgjord. Till isvoschtschikarnes beröm måste sägas, att de, ehuru benägna att begära rundligt både af in- och utlänningar, icke göra något försök att, då priset på en färd en gång blifvit öfverenskommet, sedermera preja den åkande, äfven om han är främling och icke förstår deras språk. De begära icke ens de i Petersburg annars så vanliga drickspenningarne, *Natshaj* eller *Na votka* (till té eller till brännvin), af hvilket det förre uttrycket synes vara det oftast förekommande. Drickspenningar äro i Petersburg en mycket allmän och rätt ofta oundgänglig sak, men behöfva ej vara så stora, ty små silfverslantar mottagas med mycken begärlighet och tacksamhet samt rendera ej sällan helt oförmodadt en handkyssning. Priset för enkla körturer är i Petersburg ganska lågt, mellan 15 och 40 kopek, då två personer få åka. Vill man färdas elegantare, finnas här flerstädes stationer för fyr-

sitsiga åkdon, hvilka dock äro betydligt dyrare, nämligen några rubel pr dag.

De seldon, hvilka äro brukliga i Petersburg, utmärka sig för mycken enkelhet i sin sammansättning och ofta för stor elegans. Rätt egendomliga äro de mycket vanliga, höghvälfda selbågarne, hvilka till bättre åkdon äro fina, men deremot klumpiga och öfverdrifvet stora till arbetsåkdon; de för dessa senare spända hästarna äro gemenligen behängda med en mängd små klockor, hvilkas ljud är rätt behagligt.

Vid Neffski-prospektet finnes ofantligt mycket att skåda, från de glänsande butikerna med deras dyrbara varor, bland hvilka juvelerarnes och guldsmedernes arbeten intaga ett framstående rum, till de anspråkslösa antiqvariska bokstånden på sjelfva gatan, från de rikt dekorerade kaféerna till de simpla värdshusen i jordvåningarna, från de stora handelsmännen till de öfverallt stående utbjudarne af alla möjliga simplare saker, drycker och frukter. Går man in i någon af de större butikerna, så finnas der varor af alla slag, men man får också bereda sig på att betala dem dyrt. Önskar man deremot blott bese de eleganta lagren, så behöfver man för detta ändamål icke ens träda in i butikerna, ty ryssarne synas, hvilket jag redan förut har påpekat, lika väl som de här boende utländingarne i hög grad förstå konsten att i sina kolossala, med hela glas försedda butikfönster åvägabringa en profutställning af sina rikhaltiga varulager. Bland arbeten af ovanligare beskaffenhet, hvilka man der och hvar får skåda, vill jag särskildt nämna de mångfaldiga pjeserna af de dyrbara stenarterna lapis lazuli och malakit, hvilka äro ytterst väl arbetade och här kunna köpas för betydligt billigare pris än i andra länder, ehuru de all-

tid måste blifva temligen dyra. Vill man skåda en riktig profkarta af den ryska industriens alster, gånge man då Neffski-prospektet uteder till det kolossala tvåvåningshus, som är bekant under namn af Gostinni-Dvor. Denna bazar innehåller hundratals butikker i sin nedre och en betydande mängd magasin i sin öfre våning. Hvad här säljes är nästan uteslutande ryskt arbete, och man finner här den egendomliga anordningen följd, att köpmän, som handla med samma slags varor, hafva sina bodar bredvid hvarandra i långa rader eller så kallade linier. Som bazarens undre våning i hela sin utsträckning omgifves af en täckt pelargång, utgör platsen en äfven af icke köplystne mycket besökt promenad, och vandringen förbi hela denna långa följd af bodar är ett tidsfördrif, hvarpå man ej så snart ledsnar. Alltid skådar man här nya saker, och äfven för den anspråkslösaste penningpung finnas här passande varor. Butikernas innehåll är rikligt, de utställda sakerna äro väl ordnade och hafva en vacker yta; om än mycket af sämre kvalitet här utbjudes, så finnas dock goda varor i öfverflöd, hvilka på detta ställe alltid fås för bättre pris än i de eleganta butikerna i andra delar af staden. Dock måste man städse komma i håg att pruta dugtigt på det begärda priset och stå fast vid det, man en gång sagt, då ryssen vanligen gifver efter, i synnerhet om man gör min af att aflägsna sig; man behöfver ingalunda hysa några betänkligheter, att han ej ändock gör vinst på affären. Också äro handelsmännen i bazaren ytterst ifriga att bjuda ut sina varor, och man behöfver blott stanna framför en försäljningslokal för att inom kort hafva åtskilligt af lagret sig förevisadt af handlanden, som derunder ifrigt talar för sina varor. Går man vidare efter att hafva betraktat någon

särskild sak, följer han ofta efter, ideligen sänkande sitt först begärda pris.

Utanför Gostinni-Dvor liksom på otaliga ställen i staden har en mängd försäljare af hvarjehanda kram slagit sig ned och bjuder med ljudelig stämma de förbigående sina varor till fabulöst billiga pris. Här försäljas ströskrifter, skrifmaterialier, fotografier, käppar, träarbeten, svenska säkerhetständstickor, hvilka inom kort tid vunnit en betydande spridning inom Ryssland, och annat *in infinitum*. Andra personer handla med öl (piva), kvas (ett slags svagdricka) och lemonad m. m. Ännu andra bjuda ut frukt och bär, hvilka här alltid säljas efter vigt, meloner, nötter, solrosfrön och dylikt. Det ser rätt kostligt ut, då en sådan handlande, stundom stående på ena knät och på det andra hållande en stor träbricka, hvarpå förrådet ligger, skriker af alla krafter för att vinna kunder, hvilka ofta trygt kunna bjuda hälften, af hvad han begär; åtminstone hände det många gånger, att t. ex. meloner utan ringaste invändning erhöles för hälften af den först äskade betalningen. I allmänhet bör man i Petersburg först af allt ackordera om priset på det, man önskar, ty annars blir man ganska mycket uppskörtad.

Midt emot Gostinni-Dvor ligger en genomgång från Neffski-prospektet till Italienskaja-gatan. Denna genomgång, i dagligt tal kallad Passagen, är en bazar med ungefär hundra eleganta magasin, ordnade i två våningar och innehållande ytterst präktiga varor, särskildt för dametoiletten. Om aftnarna, då stället upplyses af talrika gaslågor, hvimlar det här af promenerande. Utåt Neffski ligger i första våningen ett mycket besökt kafé, från hvars fönster man var i tillfälle att i lugn taga en öfverblick af det rörliga lifvet på jättegatan,

der man bland den framströmmande folkmassan såg mångfaldiga nationaliteter representerade, både européer och asiater; af de senare vill jag exempelvis nämna tscherkesser, perser, kalmucker med flere, klädda i sina egendomliga drägter. Gammalryssar vandra här fram, bärande den nationela dräkten; militärer i uniformer af mångahanda slag, ryskt arbetsfolk med röda skjortor utanpå de i stöflarne instuckna underkläderna trängas om hvarandra. Den eleganta världen var långt mindre representerad, ty dess medlemmar vistas till större delen sommartiden på sina gods eller utomlands.

Vid Stora Sadovaja-gatan ligger det så kallade Hörtorget, der det lägre folket tillhandlar sig sina viktigaste lifsmedel, bland hvilka kål utgör ett af de förnämsta. Å detta torg finnas alla möjliga slags förnödenheter utställda i långa rader af stånd. Öfver allt är kommersen i full gång, prat och skratt, stoj och munterhet råda, och »muschikarne» eller medlemmarne af det lägre folket kunna här skådas i sitt esse. Ofta uppstå här af en eller annan anledning så häftiga gräl, att en främling ej kan tro annat, än att de genom sitt yfviga hår och skägg till utseendet rätt bistra parterna skola öfvergå till handgripligheter. Sådant ligger dock icke i ryssens natur, ty han är sjelfva godmodigheten, hvarför tvisten snart bilägges och försoning ingås. Jag har redan sagt, att de varor, som här utbjudas, äro af alla möjliga slag; så finnas här hö, virke, blommor, kött och grönsaker, dessa båda af utmärkt beskaffenhet, smör (finskt smör betingar i Petersburg högre pris än ryskt), dricksvaror och mycket annat, onödigt att närmare specificera. I synnerhet om vintern lär torget förete en liflig och egendomlig anblick, ity att en mängd

smärre fyrfotingar i stelfruset tillstånd då utbjudas till salu, uppställda i långa rader.

Vid nyss nämnda gata, hvilken är en af de största i Petersburg, ligga utom Gostinni-Dvors ena hälft äfven flere andra betydande bazarer, af hvilka Maria- och Alexanders-bazarerna äro de förnämsta. Dessa äro uppförda på den plats, som intogs af tvenne äldre byggnader af samma slag, hvilka under pingsthelgen 1862 nedbrunno tillika med sina rikhaltiga varulager, en förlust på mera än ett tiotal millioner rubel. Inom några månader reste sig dock på platsen en ny byggnad, som innehåller bortåt 1,500 försäljningslokaler, men i afseende på de här utbudna varornas elegans står betydligt efter Gostinni-Dvor.

De ofvan nämnda muschikarne äro mycket händiga, såsom man kan finna af de mångahanda sysselsättningar, såsom murare, timmermän o. s. v., hvartill de användas. Ett prof på det ryska bondfolkets industri vill jag här särskildt påpeka. Der och hvar finner man butiker, hvari grant utsirade möbler och husgerådssaker, alla förfärdigade af ryska bönder, hållas till salu. Här skådar man stolar, bord, skåp, hyllor, pallar, askar m. m., vanligen målade i rödt och med sirater i guldfärg, allt ganska nätt och prydligt, om än ej artistiskt utfördt. I sammanhang med muschikarne vill jag äfven nämna en annan egendomlig typ i Petersburg, de så kallade dvornickarne eller gårdskarlarne, af hvilka ofta mer än en finnes i hvarje gård. En dvornicks uppdrag är af flerfaldigt slag. Dels skall han hålla rent på gården, hvilket ingalunda är det lättaste i hus, som kunna räkna flere hundra invånare, dels tillhör det honom att hafva reda på alla, som bo i huset, dels ock att vaka öfver säkerheten inom hus. Man ser dvor-

nicken också i sist nämnda ändamål tillbringa en god del af dygnet vid husets hufvudingång, der en liten bänk eller en stol ofta är placerad för hans bekvämlighet. För honom att hafva reda på invånarne i det hus, han tillhör, är ej så svårt, som det kan synas, då han ofta ej är läskunnig. För en person, som ej förstår ryska, blir dvornickens hjälp vid en persons efterfrågande dock i de flesta fall illusorisk, emedan denne ej kan något annat språk än sitt modersmål. Oaktadt de obehag, som äro förenade med en dvornickbefattning, äro sådana platser mycket begärliga och förvärfvas ej sällan genom köp. De äro nämligen rätt indrägtiga, ty dvornicken uppbär, utom husrum och ofta aflöning af gårdsegaren, frivilliga afgifter af hyresgästerna för de tjenester, som han gör dem, hvarjemte han inhågkommes med matvaror och aflagda kläder; ett till hans tjänst hörande privilegium lär äfven vara att erhålla nyårs- och stundom äfven påskgåfvor af de i huset boende.

Jag yttrade nyss, att en dvornick ej har så svårt att hålla reda på de personer, som bo i det hus, i hvilket han är anställd. Detta sammanhänger med det sätt, hvar på en persons bostad i Petersburg angifves. En adress lyder nämligen t. ex. på följande sätt: *Malaja Morskaja och Kirpitschni pereulok, dom Brunsta, n:r 27*, hvilket på vanligt språk betyder: Hörnet af Stora Morskaja-gatan och Kirpitschni-gränden, Bruns hus, rummet n:o 27. Man finner häraf, huru lätt det är att med ledning af de på hörnhusen anbragta namnen på gatorna och husegarnes öfver portarna utsatta namn (väl med ryska typer ur stora alfabetet, men dessa äro dock snart lärda) få reda på en sökt persons bostad, och huru det är möjligt för

dvornicken att i stora hus hålla reda på det folk, hvarmed han har att skaffa.

Petersburg är försedt med en otalig mängd krogar och ölförsäljningar, som flitigt besökas af det lägre folket. Dessa lokaler äro icke särdeles snygga, dock kunna de täfla med motsvarande ställen i Stockholm. Här sitta nu vid små bord muschikarne och taga sig till bästa af både mat och dryck, hvilken senare ofta utgöres af öl, som genom tyskarnes exempel vunnit en betydande spridning i Petersburg. Oaktadt dessa ställen ständigt äro fyllda med folk, får man dock sällan se några öfverlastade personer, hvartill torde icke i ringa mån bidraga, att det ryska bränvinet är mycket svagare än den svenska nektarn, i följd hvaraf en större kvantitet bör behöfvas för att åstadkomma ett rus. Det smakar dessutom ganska illa, hvarför ock några ryska slupgastar, som på Åland rodde mig i land från ett sjömättningsfartyg, med stor förtjusning mottogo hvar sin sup renadt svenskt bränvin och uttryckte sin belåtenhet i orden »dobra votka» (präktigt bränvin). På Petersburgerkrogarna råder väl mot aftnarna ett bullersamt lif, sedan kunderna blifvit vid »goda vätskor»; men som ryssens ölsinne är fredligt, gifver det sig icke luft i oväsen och gräl, utan i stället i omfamningar, smekningar, kyssningar och andra ömhetsbetygelser samt allehanda upptåg, hvilket förekommer den dervid ovane rätt egendomligt. På de simplare, dock öfver muschikarnes krogar stående värdshusen såg man folk af alla handa klasser: officerare, borgare, soldater, simplare köpmän o. s. v., hvilka alla tycktes trifvas väl tillsammans; jemlikheten är nämligen ett framstående drag hos de lägre och medelklasserna i Ryssland.

Vid alla bättre gator i Petersburg finnas eleganta

ställen, dels ryska, dels fränsyska, der man kan äta godt, på de förra ställena för rätt billigt pris. Fransmännen äro i allmänhet dyrare, utan att deras varor därför äro i motsvarande grad bättre. Ett par gånger roade det mig att besöka en rent rysk restaurant och äta på ryskt vis, ehuru de serverade rätterna icke föllo mig synnerligen i smaken. Bland annat, som der bjöds, var en soppa, kallad botvini, hvilken syntes bestå af hvarjehanda ingredienser, och som smakade mig gement illa, hvaremot ryssarne tydligen voro förtjusta i den samma. En annan rätt, som flitigt förekom, var kål af ganska god beskaffenhet. Vidare serverades s. k. piroger och stekta kalfflotter jemte åtskilligt annat, färska gurkor icke till förglömmandes, hvilka utan någon föregående beredning allmänt förtärdes till kött. För en eller annan gång kunde väl en sådan middag gå an, då man sköljde ned den med Krimvin från furst Voronzovs vingårdar. Denne Voronzov lär vara Rysslands störste vinodlare, och mångfaldiga äro de ställen, der hans viner hållas till salu i Petersburg.

Har man ätit en rysk middag, bör man taga steget fullt ut och äfven dricka kaffe på ryskt vis, d. v. s. utan grädde, mycket starkt och ur stora glas, hvilket sätt att servera denna dryck är brukligt så väl på offentliga ställen som äfven ofta hemma i husen. Kaffet liksom téet, hvilket äfvenledes serveras i glas och utan grädde, är förträffligt, en känd sak med det senare, som erhålles landvägen öfver Sibirien från Kina. Det säges dock (med hvilket anspråk på tillförlitlighet vill jag ej försöka afgöra, då jag försummade att taga närmare reda på saken), att Neva-flodens på främmande ingredienser ytterst fattiga vatten äfven mycket bidrager till att gifva téet dess goda smak. Säkert är, att det ry-

ska té, som jag hemförde, med vattenledningsvatten här i Stockholm ej lemnar lika god dryck som det med Nevavatten tillagade, hvilket jag erhöll i Petersburg.

På de ryska kaféerna är det mycket vanligt att i något rum skåda så kallade sjelfspelande orglar, storartade instrument, hvilka kunna utföra stycken af fle-rehanda slag. De hållas flitigt i gång, och de melodier, som de läto höra, voro både vackra och af nyare slag. Sådana instrument äro naturligtvis mycket dyra; ett af dem, jag såg, kostade icke mindre än 14,000 rubel.

Ryssarne äro ifriga rökare, och man ser allestädes personer ur både högre och lägre klasser med cigarrer eller papyrosser i munnen; äfven muschikarne röka flitigt, mest papyrosser, till och med då de äro sysselsatta med arbete. Också fruntimmer röka rätt gerna, såsom man vid mer än ett tillfälle kunde få se. Rätt stötande föreföll det mig, att en del herrar vid table d'hôte'n ogeneradt blossade på sina cigarrer mellan rätterna, utan att tänka på, att det kunde vara gran-narne obehagligt. Annars äro de bildade ryssarne ytterst artiga och förekommande, såsom man snart erfar, då man, hvilket litet emellan händer, måste tillita personers ur de högre klasserna hjälp, när man ej kan reda sig med det vildt främmande språket, hvilket alltid blir ett hinder för en utländing att så taga reda på förhållandena, som han skulle önska och äfven kunna, om han vore i stånd att meddela sig med befolkningen på dess eget tungomål.

VII.

Eremitaget. — Zoologiska museum. — Isaks-katedralen. — Kasanska kyrkan.

Att komma till Petersburg och ej se Eremitaget skulle hafva varit en oförlätlig försummelse. Också var det intet ställe, hvilket jag så ofta och med så stort intresse besökte som just Eremitaget, hvilket innehåller konstsamlingar af det mest framstående slag samt så rikhaltiga och dyrbara, att få städer i Europa hafva något motsvarande att uppvisa. Dessa samlingar äro visst icke de enda af sagda slag som finnas i Petersburg, ty i de kejserliga palatsen förvaras äfvenledes en mängd konstföremål, men i Eremitaget har man sammanfört det bästa och förnämsta, som de ryska tsarerna i tidernas längd från skilda håll förvärfvat, ofta med betydande kostnader. Ännu andra samlingar af värde finnas i de kejserliga lustslotten Tsarskoe-Selo, Peterhof, Paulovsk och Gatchina, alla belägna i hufvudstadens närhet. Att få tillträde till Eremitaget mötte icke någon svårighet, äfven under sommaren, då annars många af de i Petersburg befintliga offentliga samlingarna hållas stängda; det behöfdes blott att dokumentera sig som främling, för att alla svårigheter genast skulle försvinna.

Eremitaget räknar sin tillvaro från Katarina II:s dagar, hvilken tätt intill Vinterpalatset lät uppföra en byggnad, hvari uppställdes de dittills inköpta konstverken. Till detta numera s. k. Gamla Eremitaget hade kejsarinnan för sed att under lediga stunder draga sig tillbaka för att i berömda lärdes och författares sällskap söka lugn och förströelse efter regeringsgöromålen. Redan under Katarinas lifstid befans utrymmet dock va-

ra alltför litet, och detta blef ännu mera händelsen under de följande regenterna, hvilka flitigt fortsatte med inköpen af kontsverk. För att i en enda byggnad kunna förena de värdefullare konstalstren uppdrog kejsar Nikolai I åt bairaren Leo von Klenze att uppföra en ny och för det afsedda ändamålet tillräcklig byggnad, och denna är det Nya Eremitaget.

Uppförd i rent grekisk stil, gör denna byggnad det behagligaste intryck på åskådaren, som hunnit tröttna vid den ständigt återkommande anblicken af stadens pelarprydda och med sirater öfverlastade palatser. För att lemna ett begrepp om Eremitagets utseende och fulländning ända in i de minsta såväl som de största detaljer, vill jag här låna följande ord ur en beskrifning på detsamma. »Husets högst betydliga, 515 fot långa och 375 fot breda, parallelogram med sina tvenne stora gårdar, fasaden med en framskjutande vestibul, uppburen af åtta pilastrar, mot hvilka tio jemte piedestalen 22 fot höga telamoner luta sig, elegansen och den rena smaken i de arkitektoniska formerna, det stora antalet i nischer anbragta statyer af berömda konstnärer och grupperna på norra och södra sidans gafvelfält, föreställande konsterna, utöfvade i religionens och maktens skydd, samt slutligen såväl i det yttre som i synnerhet i det inre en utsökt gedigenhet, skönhet och dyrbarhet i materialet; allt detta sammanlagdt utgör något, som ingen annan praktbyggnad i Europa har att uppvisa. Såsom ett bevis på vårt senaste påstående tjenar redan den omständigheten, att de tio telamonerna äro monoliter af en vacker, ljusgrå, finkornig och mycket hård granit från närheten af Sordavala i Finland, och att taket i atrium uppbäres af sexton pelare, monoliter af den redan omnämnda vackra, röda, finska gra-

niten med joniska kapitäl af Cararamarmor. De 22 fot breda trappstegen i den trappa, som i tre afsatser leder upp i andra våningen, bestå likaledes af Cararamarmor. Tvenne gallerier, som i andra våningen löpa utmed trappans sidor, uppbåras af tjugu kolonner, monoliter af samma gråa granit. Likaledes äro de öfriga 104 i byggnadens inre befintliga kolonnerna alla monoliter af den utsöktaste marmor och granit. Väggarne äro beklädda dels med verklig, dels med stuckmarmor, och endast de med taflor behängda med tapeter af rödt siden. Golfven bestå likaledes dels af marmor, dels af en rikt utsirad mosaik af dyrbara träslag. Denna mosaikparkett är äfven det enda virke, som förekommer i hela huset, ty hela takresningen och alla taken . . . äro af jern och deras sirater af galvanoplastisk koppar. . . . Redan i atrium öfverraskas man af tvenne obelisker och tvenne kandelabrar af en stenart, som i Ryssland benämnes arlets, af mineralogerna brun rhodonit. Här finnas dessutom, utom andra mycket vackra stenarter, hvilkas namn det blefve svårt att uppräknas, avanturin, agat, jaspis, samt granit och porfyr af de mest olika slag. Andra praktvaser och bord äro åter öfverdragna antingen med malakit eller lapis lazuli.»

När man genom hufvudingången inträder i Eremitagets första våning, har man till venster en sal, hvori en samling egyptiska och assyriska fornlemningar, somliga af stort värde, förvaras. Derefter följa åtskilliga salar, hvori grekiska och romerska skulpturarbeten äro uppställda. Grunden till denna samling lades af Peter den store, som i Rom inköpte perlan bland alla här förvarade statyer, den »tauriska» Venus. Katarina II förvärfvade af engelsmannen Lyde Brown åtskilliga skulpturarbeten och lät uppsätta sina samlingar i Tauriska palatset och

Tsarskoe-Selo, hvarifrån en del fördes till Eremitaget, men en annan del af Paul I flyttades till lustslottet Paulovsk, der den bortglömdes och först för två år sedan återfanns och bragtes i ordning. De följande regenterna hafva sedermera litet emellan förökat samlingen i Eremitaget.

Bland framstående konstverk, som förvaras i dess salar, vill jag nämna en, tyvärr, stympad sofvande Endymion, hvilken i allt liknar den i Stockholm befintliga och jemte denna är den enda, som visar de för Endymionstypen utmärkande kännetecknen. Vidare beundrade jag en kolossal Antinous-byst, en Mercurius-staty af utsökt skönhet, en sittande Jupiter, en Venus genitrix, ett utmärkt Niobe-hufvud, en väl utförd Aesculapius-staty, ett par andra Venus-bilder, den ena kallad »Venus de l'Eremitage» och utmärkt väl arbetad, ehuru den öfverträffas af den tauriska, som är af en utsökt skönhet. Af särdeles intresse för mig var det att här få se den enda kända bysten af den ryktbare filosofen och undergöraren Apollonius från Tyana, byster af diktatorn Sulla, triumvirn Marcus Antonius, Sextus Pompejus, Titus Quinctius Flaminus, de båda senare de enda kända och den af Antonius blott egande ett motstycke. Med lika intresse skådade jag äfven den äldre Scipio Africanus, Virgilius, Sappho och Herodotus, hvilka äfvenledes här funnos afbildade i marmor.

Ännu återstår ett skulpturarbete, hvilket jag icke kan underlåta att nämna både för dess ovanliga skönhet, och emedan det är utfördt af en mästares hand. Jag syftar härmed på en marmorgrupp, föreställande en på en delfins rygg hvilande, död gosse, hvilken grupp är utförd af Raphael, kanske med undantag af delfinen, som tillskrifves Raphaels lärjunge Lorenzetto. Redan sistlidne vår hade jag i en tysk tidning läst detta dyrbara konstverks historia, huru det länge varit försvunnet, men år 1867 återfunnits i ett af Eremitagets reservrum, dit det

sex år förut flyttats från Tauriska palatset. Till Ryssland hade gruppen kommit med Lyde Browns af Katari-na II inköpta skulpturarbeten, och dess äkthet bevisas genom en i British Museum förvarad katalog öfver i-frågavarande Browns samling, hvilken katalog Eremita-gets direktor, hr E. Guédéonow, uppsökt, och hvarur upp-gifter likaledes erhållits om de i Paulovsk bortglömda och återfunna konstverken, hvarom jag ofvan nämnt. Det var med verklig tillfredsställelse, som jag i Eremita-gets andra våning i ett rum, hvarest målningar af Raphael förvarades, fann här förevarande grupp, hvilken jag förut förgäfvess sökt i skulpturafdelningen, uppställd.

I Eremitaget förvaras en afdelning fornsaker, hvil-ken är den enda i sitt slag i verlden och sannolikt bör betraktas som den dyrbaraste af alla här inrymda sam-lingar. Jag syftar härmed på »antiquiteterna från den Cimmeriska Bosforen,» hvilka blifvit beskrifna dels i elfva band af »Comptes Rendus de la Commission Impé-riale archéologique», dels ock i ett särskildt illustrerad-t verk, »Les Antiquités du Bosphore Cimmérien». Jag var så lycklig att få mig denna samling förevisad af dess före-ståndare, den berömde fornforskaren och konstkännaren, general Ludolf Stephani, hvilken med den mest förekom-mande artighet meddelade alla äskade upplysningar, före-visade de förnämsta fornsakerna och lemnade en intressant historik af fynden. Dessa fornfynd äro gjorda på Krim, hvarest grekerna hade blomstrande kolonier, och äro, ut-om att de ega ett stort konstvärde och blifvit utmärkt väl bibehållna, af största betydelse derigenom, att de meddela en omfattande kännedom om grekernas konstnärliga in-dustri.

Denna samling, hvilken alltjemt ökas, emedan gräf-ningarna på Krim år för år fortgå, innehåller en bety-

dande mängd saker af guld, t. ex. lagerkransar, pannband, nålar, kedjor, ringar, halsband, armband och mycket annat af det utsöktaste och finaste arbete, kaméer, kärl af silfver, brons, glas och bränd lera, dockor, lemningar af kläderpersedlar m. m. Det mesta af de i denna samling förvarade fornsakerna härleder sig från en år 1831 öppnad grafhög, hvori en skytisk konung och hans gemål, stallmästare och stridshäst voro begrafna; man anträffade derstädes hans tiar, kungliga dräkt, vapen, vaser af förgylt brons m. m. En annan likaledes väl undersökt grafhög inneslöt en eleusinsk prestinna, och der funnos hennes guldprydda offerdräkter, både den vid högtidliga tillfällen och den i hvardagslag begagnade, hennes gyllene pannband och mycket annat. De gjorda fynden bestå till större delen af sådana saker, som plägade nedsättas i grafvarne tillsammans med de döda; men man har äfven anträffat gravvårdar af sten och trä äfvensom en stor sarkofag, hvarjemte det visat sig, att skattegräfvare redan omkring Kristi födelse försökt intränga i en af högarne, ehuru en af dem dervid ljutit döden.

Dessa fornlemningar, om hvilka jag redan förut egde någon kännedom, och hvilka jag här blef i tillfälle att taga i närmare betraktande, förekommo mig så intressanta, att jag skulle vara färdig att anse kostnaderna för min resa till Petersburg uppvägas genom den förökade kunskap om dem, som jag erhöll. Skulle detta kunna sägas redan om denna afdelning af Eremitagets samlingar, så bör det med så mycket mera skäl kunna gälla om hela Eremitaget, hvars flesta samlingar jag ännu ej omnämnt. Ännu återstå i första våningen handteckningarna och kopparsticken, en samling af mer än 200,000 nummer, de 566 vaserna ur Campana-galleriet, af hvilka en sades vara uppskattad till

30,000 rubel, biblioteket, mynt- och medaljsamlingen och en mängd fornsaker från åtskilliga delar af Asien. I många af rummen voro urnor, vaser m. m. af dyrbara stenarter uppställda; bland dessa var en urna, med oval skål, af mörk sibirisk jaspis särskildt anmärkningsvärd för sina kolossala proportioner och det fulländade arbetet.

Stiger man uppför stora trappan, hvarvid man är i tillfälle att på ömse sidor om den samma skåda flere marmorstatyer af senaste tidens förnämsta mästare, så kommer man in i en stor sal, som utgör ett historiskt galleri för målarekonsten, och vidare in i en annan stor sal, den första i den långa följd af rum, hvari Eremitagets tafvelsamling är inrymd. Det kan här icke vara min mening att inlåta mig på något uppräknande af de förnämsta tafflorna, hvilket skulle upptaga alltför mycket utrymme. I stället vill jag med några siffertal visa, hvilka rikedomar på konstens område här förvaras. Endast tafflor af första ordningen och i fullkomligt oskadadt skick hafva blifvit valda för att pryda Eremitagets salar. Af de 1644 tafflor, hvaraf samlingen består, tillhöra 331 italienska och 117 spanska skolorna, 949 den flamländska, holländska och tyska, 8 den engelska, 172 den franska och 67 den ryska skolan. Ehuru de italienska skolorna hafva att uppvisa stycken af utomordentligt värde, ligger tafvelsamlingens förnämsta rikedom i dess spanska och flamländska samlingar. I den förra, hvilken tillsammans med den italienska omfattar arbeten af 250 målare, räknar man 20 tafflor af Murillo och 6 af Velasquez. Intet annat museum i verlden är så rikt på tafflor ur de germaniska skolorna, som upptaga arbeten af 292 målare, hvilka äro både värdigt och rikligt representerade. Samlingen räknar 16 tafflor af Berchem, 12 af Dow, 34 af van Dyck, 8 af van der Heijde, 8 af Potter,

41 af Rembrandt, 60 af Rubens, 14 af J. Ruijsdael, 8 af Steen, 40 af Teniers och 50 af Wouverman, sammanräknadt 305 arbeten af flamländska och holländska skolornas mästare, hvilket tal med närmare 90 öfverträffar de berömda gallerierna i München och Dresden. Dessutom finnes i Eremitaget ett antal taflor, utförda af framstående, men det oaktadt mindre kända målare inom de trenne ofvan nämnda germaniska skolorna, hvilka målares arbeten förgäfvos sökas i andra europeiska museer. Men också hafva de ryska regenterna ej ryggat tillbaka för kostnaderna, då det gällt att inköpa goda taflor, hvarhelst sådana kunnat öfverkommas. Så hafva baron Crozats, grefve Brühls, lord Robert Walpoles, hertigens af Choiseul, kejsarinnan Josephines, bankiren Coesvelts, hertiginnans af Saint-Leu, fredsfurstens, konung Wilhelm II:s af Nederländerna och marskalk Soult's samlingar äfvensom det namnkunniga Barberigo-galleriet i Venedig antingen helt och hållet eller delvis förvärfvats för Eremitagets räkning.

En kompetent domare, dr Waagen, en af Tysklands förnämsta konstkännare, yttrar, att tafvelsamlingarna i Eremitaget stå efter endast för gallerierna i Paris, Dresden, Madrid och Florens, men att de sättas i jemnbredd med gallerierna i München, Wien och Berlin. Med afseende på rikedomens af spanska taflor öfverträffas de endast af galleriet i Madrid och i anseende till mängden af franska taflor blott af samlingen i Louvre. Den ryska skolans arbeten äro uppsatta i tvenne salar, i den ena af hvilka man såg åtskilliga personer flitigt sysselsatta vid sina stafflier.

Innan jag lemnar Eremitaget å sido, vill jag ej underlåta att omnämna det långa, i andra våningen belägna galleri, hvilket innehåller en trogen kopia af Raphaels berömda loggier, vidare mynt-, medalj- och kamésamlingarna,

Peter I:s galleri och den derinvid förvarade särdeles rikhaltiga samlingen af kuriosa och andra dyrbara föremål. Peters-galleriet innesluter en mängd af tsaren själf förfärdigade konstalster af elfenben och metall, hans hyfvelbänk och svarfstol; medaljer, vapen, bågare, skrin, promenadkäppar, hans i slaget vid Poltava begagnade häst, i likhet med trenne här förvarade hundar uppstoppad, men något illa medfaren af tidens tand, hans förgyllda vagn med breda, klumpiga hjul, väggur, hans kröningsdräkt, likmask m. m. äfvensom ett porträtt af hans gemål, Katarina. Då jag anmärkte, att hon anses hafva varit af svensk härkomst, skakade ciceronen misstroget på hufvudet och påstod, att hon härstammat från Holland. I den betydande samlingen af kuriosa o. s. v. skådade man ett ur, infogadt i ett förgylldt träd, hvari åtskilliga djur befinna sig, hvilka på bestämda tider sättas i rörelse och enligt uppgift då frambringa hvarjehanda läten, äfvensom ett spelverk. Som jag gerna ville höra och se detta, bad jag förevisaren sätta konstverket i gång, hvilken begäran han på inga villkor var benägen att efterkomma, all den stund ett strängt förbud deremot skulle vara utfärdadt. Från dessa rum har man utsigt åt den beryktade, i Eremitaget belägna vinterträdgården; huruvida det är tillåtet för främmande personer att inträda i densamma, känner jag ej.

Denna ofullständiga och korta skildring visar nog-samt, hvilka skatter Eremitaget innesluter, och huru mycket finnes att se och lära inom dess murar. Men en beskrifning kan, om hon än gjordes aldrig så fullständig, ej gifva något tillräckligt begrepp härom, utan samlingarna måste skådas på ort och ställe.

Det kunde naturligtvis ej komma i fråga, att jag

skulle underlåta att besöka det på Vasili-Ostroff belägna Zoologiska museet, så mycket mera som jag hade rekommendationsbref till dess föreståndare, professor J. F. Brandt. Han var dock, tyvärr, bortrest, så att jag måste reda mig på egen hand vid beseendet af samlingarna, hvilka, hvad kräddjur, amfibier och fiskar beträffar, voro särdeles väl ordnade. Den för allmänheten tillgängliga fogelsamlingen syntes mig deremot temligen tarflig, och däggdjuren voro väl, i synnerhet hvad österländska former beträffar, rikligt representerade, men befunno sig ingalunda i något utmärkt skick.

Af alla i museet bevarade föremål vill jag här endast anföra tvenne, som i främsta rummet tilldrogo sig min uppmärksamhet. De voro skeletten af barkdjuret (*Rhytina Stelleri*) och af mammuthen (*Elephas primigenius*), hvilka bilda Petersburgermuseets förnämsta prydnader. Barkdjuret hörde till sirendjurens ordning bland däggdjuren och upptäcktes i trakten af Kamschatka år 1741, men var redan strax efter år 1768 utrotadt. Mammuthskelettet, hvilket år 1799 upptäcktes nära Lena-flodens mynning i Sibirien och år 1806 tillvaratogs af botanisten Adams, är af medelstorlek och öfverträffar till sina dimensioner något litet ett bredvid stående skelett af en stor asiatisk elefant, med hvilken art mammuthen till sina karakterer företer mera likhet än med den afrikanska. Man finner flerstädes, t. ex. i »Jorden före syndafloden» af L. Figuier, sid. 295, afbildningar af ofvan nämnda båda skelett, men det af mammuthen merendels alldeles för stort tilltaget i förhållande till elefantens.* Också

* I M. Rubensons »Vid Mälaren och Nevan», sid. 187, finnes ett skelett afbildadt, hvilket väl utgifvès tillhöra »Mammuthdjuret i Pe-

fann jag mig temligen bedragen i mina förväntningar, då jag inträdde i det rum, hvari mammuthens skelett är uppställt. I museets samlingar förvaras dock åtskilliga betar och ett öfverarmsben, hvilka tillhört individer, som med omkring en sjettedel öfverträffat det vid Lena funna mammuthdjuret i storlek. Äfven huggtänderna, hvilka dock icke tillhöra skelettet, utan sedermera blifvit fogade till det samma, äro långt ifrån så krökta, som de pläga afbildas. Deremot är hela bestommen betydligt gröfre än hos elefanten, hvilket särskildt är förhållandet med kroppens framdel, hvaremot bakdelen är svagare och icke obetydligt lägre.

Hela mammuthkroppar eller delar af sådana hafva vid åtskilliga tillfällen, sexton enligt en uppgift i Petersburgs Akademis »Bulletin», blifvit anträffade i Sibirien, ehuru skelett blott två gånger tillvaratagits, nämligen det i Petersburg befintliga och ett, som förvaras i museum i Moskva och är funnet i trakten af floden Jenissei, men saknar bakre extremiteter. I hvilken mängd lemningar af mammuthdjur förekomma i norra Sibirien och på öarne utanför dess kust, finner man deraf, att enligt Middendorffs beräkning årligen mera än 40,000 skålpund fossilt elfenben bringas i handeln, hvilken quantitet icke gerna kan härstamma från färre än 150 eller 200 individer. Betänker man, att det ifriga sökandet efter fossilt elfenben bestämdt pågått redan i två sekler, sannolikt ända från den tid, då

tersburger-museet», men i sjelfva verket är af en jettemostodont (*Mastodon giganteum*). Då man på sid. 188 läser följande: »och har man vid sidan af detta uppställt skelettet af en elefant, hvilket presenterar sig som en obetydlighet, i förhållande till sin granne från urtiden», har man rätt att hysa den åsigten, det nämnda arbetes författare på sin höjd flyktigt betraktat de båda ifrågavarande skeletten och stödt sitt yttrande hufvudsakligast på hörsägner.

ryssarne utbredde sig öfver Sibirien, och att dylikt elfenben redan långt förut bör hafva varit ett värdefullt råmateriel för asiatiska konstnärer, så kan man icke annat än förvånas öfver, att förrådet icke för länge sedan blifvit uttömdt. Fossilt elfenben var känt redan af Theophrastus och utfördes säkerligen redan i uråldriga tider från Sibirien till Kina.

Dels för templets egen skull, dels i förhoppning att erfara något om ryssarnes religiösa sedvänjor besökte jag snart efter min ankomst till Petersburg, utom andra kyrkor, äfven Isaks-katedralen. Troligen skall en kort skildring af detta så framstående prof på rysk byggnadskonst icke vara läsaren ovälkommen. Katedralen, som ligger på en af stadens större öppna platser, är uppförd i enkel, men imponant stil och till sina proportioner storartad. Dock gör den, på nära håll sedd, icke det intryck, som man skulle vänta, och orsaken härtill bör sökas i följande omständigheter: att byggnaden, liksom hela Petersburg, är belägen på jemn mark, och att kupolen, åtminstone innan ögat hinner vänja sig dervid, förekommer åskådaren alltför stor i förhållande till sjelfva kyrkan. Katedralen är nämligen endast tre trappsteg upphöjd öfver det omgifvande torget, hvarigenom den, oaktadt sin betydande storlek, i följd af kupolens öfverväldigande massa, synes ej så litet nedtryckt. Dock måste man erkänna, att detta intryck i viss grad förminskas, sedan man flere gånger sett kyrkan. Den nuvarande katedralen påbörjades år 1819, men blef icke fullt färdig förrän 1864. Han är uppförd i form af ett grekiskt kors, 350 fot långt och 298 fot bredt; om jag vidare nämner, att det ofvanpå kupolen stående lilla tornet med sitt guld kors höjer sig 340 fot öfver marken, kan man

deraf bilda sig ett begrepp om byggnadens storlek. Åt alla fyra väderstrecken finnas portiker, bildade af 60 fot höga och 7 fot tjocka, polerade, doriska granitpelare, alla monoliter, på hvilka långa, trekantiga gafvelfält äro anbragta, som prydas af präktiga bronsbasreliefer och statyer samt äro försedda med gammalslavoniska inskriptioner, hvilka i öfversättning lyda: »Mitt tempel genljuder af böner,» »Åt konungarnes konung,» och »Ditt välde, o Gud, är tsarens förnöjelse!» Strax ofvanom dessa gafvelfält höjer sig hufvudtornet, omgifvet af fyra småtorn, hvori klockorna hänga. Det stora tornet uppbäres af 24 ganska ansenliga granitpelare och omgifves af ett galleri med lika många kolossala englar i brons. Hufvudingångarnas dörrar, hvilka likaledes äro af brons och sägas vara de största i Europa, äro förträffligt utförda och försedda med basreliefer, föreställande scener ur kyrkohistorien. Det material, hvaraf kyrkan blifvit uppförd, är marmor och granit, hvarjemte äfven andra ämnen till mindre omfång blifvit använda.

Det är först efter inträdet i sjelfva katedralen, som man kan göra sig en föreställning om den prakt, som råder i denna helgedom, och de oerhörda summor (enligt uppgift 68,000,000 rubel), hvilka dess uppförande kostat. Hvar man vänder sig, ser man marmor af allehanda slag, förgyllningar, malakitprydnader, målningar, mosaiker o. s. v. Icke mindre än 19 1/2 millioner skålp. marmor hafva hämtats från Italien, Sibirien, Finland m. fl. ställen för att pryda kyrkans inre. Bland målningar, som man skådar i detta Rysslands förnämsta tempel, vill jag blott anföra den i kupolen befintliga, som föreställer den Heliga Jungfrun, försänkt i bön, och fyra stora taflor ur Frälsarens li-

dande. Golfvet består till större delen af mosaikarbete, alltför dyrbart att förstöras af ryska bönder och arbetare, hvilka man såg här vandra omkring med tunga, spikbeslagna skor på fötterna. Det torde också ej dröja så synnerligen länge, innan mosaikgolfvet i Isaksliksom det i Kasanska katedralen blir ganska illa medfaret. Det inre af kyrkan, i hvilken halfdager ständigt råder, är så praktfullt, att man kunde vara färdig att förgäta det ändamål, hvarför hon är uppförd, hvarom man dock tillräckligt erinras genom de dagliga gudstjänsterna och det hvarje hel timma på dagen från nordöstra tornet ljudande klockspelet. Kyrkan har tre altaren, af hvilka det förnämsta är helgadt åt den helige Isak af Dalmatien, hennes skyddspatron. Altarväggen (ikonostasen), hvilken undandöljer det allra heligaste, består af hvit marmor med utmärkta sirater i guld. Här stå 8 malakitpelare och 2 malakitpilastrar af icke mindre än 43 fots höjd med rikt förgylda kapitäl och basstycken samt i hela verlden alldeles ensamma i sitt slag. På ömse sidor om hufvudingången eller »kejsardörren,» som leder till det allra heligaste, befinna sig tvenne kolonner af mörkblå, glänsande lapis lazuli och till sitt värde nästan oskattbara. Mellan dessa pelare skådar man bilder i kroppsstorlek, en del i guldmosaik, af ryska kyrkans förnämsta helgon. De båda sidoaltaren äro helgade åt Alexander Neffski och den heliga Katarina samt väl så stora som mången medelmåttig kyrka. Efter att hafva länge dröjt i sjelfva kyrkan, begärde jag af en kyrkovaktare, i hvilken egenskap äfven polackar voro anställda, att få komma in i det allra heligaste. Detta mötte icke det ringaste hinder, hvad mig sjelf beträffade, men förklarades alldeles otillåtet för min hustru på den grund, att

icke någon enda kvinna, icke ens kejsarinnan, får sätta sin fot dit in. På sjelfva tröskeln är dock för qvinnor tillåtet att få stå och derifrån taga en öfverblick af det allra heligaste, hvarest i synnerhet tvenne saker tilldrogo sig min uppmärksamhet. Dessa voro en i, som det uppgifves, gediget guld utförd modell af katedralen, hvilket arbete kostat $\frac{1}{2}$ million rubel, äfvensom en 30 fot hög glasmålning, föreställande Frälsaren och för en kostnad af 80,000 rubel utförd i München. Midt på golfvet i det allra heligaste stod ett mindre altare på en qvarters hög upphöjning; då jag var i begrepp att stiga upp på den samma, hindrades jag häri af kyrkovaktaren på den grund, att endast metropoliten får beträda denna plats. I ett angränsande rum funnos åtskilliga vid gudstjensten i bruk varande dyrbara föremål förvarade.

Naturligtvis försummade jag icke att uppstiga i katedralens kupol. Så länge man befann sig lägre än tornet, vandrade man på beqväma, breda trappsteg, tills man omsider kom upp på kyrkans tak, som var belagdt med stora kopparplåtar. I nordvestra sidotornet, som står på denna plattform, hänger katedralens största klocka, gjuten i Petersburg 1846 och vägende 716 centner. Hon var försedd med porträtter af Peter I, Nikolai I, Alexander I, Paul I och Katarina II. Efter att hafva åsett, huru klockspelet i det nordöstra tornet trakterades, stego vi högre upp på beqväma trappor, dels af sten, dels af jern, under vägen beundrande den 74 fot i diameter hållande kupolens solida byggnadssätt. Vi sågo härvid under oss en kolossal silfverdufva, hvilken hänger i kupolens nedre del, och som, skådad från kyrkans golf, tyckes vara föga ansenlig. Från det förut nämnda galleri, som

löper omkring kupolen, har man en vidsträckt utsigt öfver staden och landet deromkring. Vill man gå ännu högre upp i sjelfva det lilla torn, som kröner domen, så blir utsigten ännu vidsträcktare. Nu var lätt att se, huru mycket Isaks-katedralen i storlek och höjd öfverträffar alla andra kyrkor i Petersburg, hvilkas tornspetsar befunno sig långt nedanför våra fötter. Vesterut sträckte sig synkretsen till Kronstadt och ännu ett stycke längre samt åt andra håll öfver en betydande del af den hufvudstaden omgifvande landsbygden, på hvilken allestädes landtgårdar och slott framblickade.

Efter att hafva fått vårt lystmäte af det panorama, som här ter sig för blicken, anträdde vi nedstigandet och befunno oss om en stund åter under södra portiken, hvarest uppgången till domen är belägen. Vi lemnade vår vägvisare, en polsk soldat, de af honom betingade drickspenningarne, hvarvid ett försök att afpressa oss ytterligare åtskilliga kopek icke uteblef.

Invid Neffski-prospektet ligger den till storleken andra af Petersburgs kyrkor, Kasanska katedralen, hvilken är årsbarn med detta århundrade. Framför den samma sträcker sig i halfcirkelform en kolonnad af 64 korintiska pelare, alla monoliter, ordnade i två rader och bildande en halfcirkel, som håller icke mindre än 435 fot i genomskärning. I midten af denna storartade kolonnad ligger den med statyer och pelare smyckade hufvudingången. Kyrkans yttre äfvensom kolonnaden äro beklädda med tuffsten, hvilket förlämnar henne ett särdeles behagligt utseende. Kasanska katedralen är uppförd efter mönster af Peterskyrkan i Rom i form af ett vesterländskt kors, 238 fot långt

och 182 fot bredt. Den betydande kupolen, som uppnår en höjd af 230 fot, är enligt uppgift beklädd med silfverplåtar och hvilar invändigt på fyra granitpelare, från hvilka fyrradiga kolonnader af höga granitmonoliter med baser och kapitåler af brons sträcka sig till altaret och de trenne hufvuddörrarne. Ikonostasen äfvensom det framför varande skranket äro förfärdigade af rent silfver, hvilket blifvit skänkt af danska kosacker efter 1812 års fälttåg. I katedralen kunde man skåda den af rättrogna ryssar högt uppburna Helliga Jungfruns af Kasan undergörande bild, hvilken bär en diamantkrona af mer än 100,000 rubels värde. Här finnas dessutom många målningar af framstående ryska konstnärer förvarade. Vidare såg jag här persiska, turkiska och franska segertroféer uppsatta, t. ex. Davousts marskalksstaf på en af de stora pelarne äfvensom nycklarne från tjuguåtta eröfrade städer och fästningar, bland dessa Hamburg, Leipzig, Dresden, Rheims m. fl., hvarom det här var lättare att förvissa sig än i S:t Petri och Pauli katedral, alldenstund inskriptioner på både ryska och latinska språken funnos under hvarje nyckel.

Jag besökte denna kyrka en gång under en afton-messa, hvilken bivistades af en temligen talrik mängd åhörare. Kyrkan var då upplyst af tusentals vaxljus, hvilken belysning åstadkom en storartad effekt i de höga hvalfven. De tjänstgörande poperna föredrogo från altaret monotont sina sånger och böner, i hvilka de trenne gudomspersonernas ryska benämningar oupphörligt återkommo. För hvarje gång detta skedde, bugade och korsade sig ryssarna. Några tycktes ej anse för tillräckligt att stående tillbedja Gud (sittplatser finnas nämligen icke i några ryska kyrkor, hvarför

personer af båda könen och af alla samhällsklasser der äro blandade om hvarandra), utan lågo dels på knä, dels framstupa med pannan mot golfvet. Om en stund anträdde presterna under sång och svängande med rökelsekar en vandring rundt omkring hela kyrkan och tillbaka till altaret. I messan, hvilken varade tvenne timmar, deltog äfven en kör af utmärkta röster. Under hela tiden anlände nya åhörare, hvaremot en del af de förut innevarande småningom aflägsnade sig. Andra betygade de på många ställen i kyrkan uppsatta helgonbilderna sin vördnad genom bugningar, kyssningar, böners frammumlande och korstecken vid ankomsten och bortgåendet samt genom förärande af små vaxljus, hvilka för en kopek stycket såldes vid ingången och dels påtändes af de besökande sjelfva, dels öfverlemnades åt kyrkotjenarne, hvilka här liksom vid många andra kyrkor voro soldater, klädda i uniform. Vanligen bestods åt hvarje helgon endast ett ljus, detta dertill af ganska ömkliga dimensioner; efter en stund, då många personer hade offrat, lyste det dock rätt grant framför hvarje helgonbild, sedan de små ljusstakarne mottagit hvar sitt ljus. Som mängden af ljus, skänkta åt samma helgon, ofta blef ganska stor, måste kyrkotjenarne taga bort de först lemnade, ännu föga brända ljusen och ersätta dem med andra, nytända, så att hvarje gifvare måtte hafva den tillfredsställelsen att se sitt ljus lysa till helgonets ära. Mot oss främlingar, som med en viss nyfikenhet åhörde messan och skådade dessa bruk, visade ryssarne icke den ringaste afvoghet, utan voro i stället högeligen toleranta, kyrkovaktarne till och med så uppmärksamma, att de bjödo oss stolar att sitta på.

Samma scener som i denna såg jag äfven uppre-

pas i andra kyrkor. Öfverallt ceremonier och ett slafviskt iakttagande af religiösa bruk, men föga verklig kristendom. Öfverallt råder vidskepelse, och allestädes i Ryssland står upplysningen på en mycket låg standpunkt.

Fromhet är dock ett utmärkande drag för hela det lägre ryska folket, hvilket icke försummar att vid passerandet förbi de talrika kyrkorna och de ännu talrikare kapellen (af hvilka ett synnerligen vackert är uppfördt på Nikolai-bron nära dess norra ända) samt de med bandrosor och allehanda grannlåter utstyrda helgonbilderna göra korstecknet. Man får till och med se arbetare lägga från sig sina verktyg och isvoschtschikar stanna med sina droskor för att gå in på en minut eller så i en kyrka och derefter återvända till sina göromål. Somliga personer anse det icke vara nog med ett eller två korstecken, utan göra dylika i dusintal framför helgonbilderna. Sådana ser man på offentliga ställen, äfvensom öfverallt i husen; framför dem brinna små ljus, och litet emellan betygar ryssen dem sin vördnad.

I kyrkor och kapell upptagas frivilliga afgifter, hvarvid de rätttrögn ryssarne icke försmå främlingens skärf, i erkänsla för hvilken de också gerna förevisa sina andliga dyrbarheter. Afgifter till kyrkor, kloster och andliga stiftelser uppbäras äfven af nunnor, hvilka för detta ändamål gå omkring i husen. Poper och munkar synas ofta ute i staden och äro lätt igenkända på sin egendomliga dräkt, ehuru en och annan, hvad hufvudbonaden beträffar, hade följt modets fordringar och lagt sig till med sommarhatt af nyaste fason.

Ryssens religiositet visar sig äfven deri, att han anser dufvorna för mycket heliga och således fridlysta

djur, hvilka aldrig af honom oroas. Också finnas de i Petersburg till ofantligt antal, fortplanta sig, lefva och dö i fullkomlig frihet. Sitt uppehålle hemta de på gatorna och torgen, der mat plägar utkastas åt dem under den kallare delen af året. De äro naturligtvis ytterst tama och flytta sig knappast ur vägen för åkande och gående.

Om katten ej anses helig, så måste han dock mycket hyllas af ryssarne, ty öfverallt i butiker och portar såg man ett och ibland flere exemplar af detta tama skadedjur lata sig och efter vanan ej göra någon nytta. Deremot äro hundar ingalunda ryssarnes favoriter, utan betraktas snarare som orena djur, hvarför jag mer än en gång hade litet obehag af min medförda rapphöns-hund, hvilken ej skulle tillåtas att följa mig än i den ena, än i den andra promenaden, ehuru en silfverslant vanligen snart förmådde de som väktare tjänstgörande ryska soldaterna att gifva efter i detta hänseende.

VIII.

Peterhof. — Tsarskoe-Selo. — Paulovsk.

Bland de talrika kejsrerliga lustslott, som ligga i närheten af Petersburg, intager det ej fullt trenne svenska mil derifrån vid Finska vikens södra strand belägna Peterhof (af ryssarne uttaladt Petergof) ovilkorligen första rummet, såväl genom sitt natursköna läge som de herliga anläggningar, hvilka Rysslands regenter här med frikostig hand åstadkommit. Inga kostnader hafva ansetts för stora att göra detta ställe till ett af de skönaste och mest storartade lustslott, som

finnas, och man måste obetingadt erkänna, att de ryska tsarerna också fullkomligt lyckats häri. Stället hör till de mest besökta i Petersburgs omgifningar, så mycket mera som man flere gånger om dagen, dels med ångbåt, dels med jernväg, kan komma dit för ett ganska måttligt pris. För min del föredrog jag det förra sättet att färdas och gick en söndagsmiddag — någon kejsarlig persons namnsdag, emedan det flitigt flaggades från både handels- och örlogsfartyg, af hvilket senare slag några voro förlagda strax invid Nikolai-bron — ombord på en ganska snygg och bekväm ångare, som på fem fjerdedels timma tillryggalade vägen till Peterhof.

Såsom namnet antyder, är Peterhof en skapelse af Peter den store, hvilken år 1711 började anlägga de så berömda springbrunnarne och lät uppföra några anspråkslösa byggnader härstädes, hvilka ännu finnas kvar. Äfvenledes lät han bygga stora slottet, hvilket sedermera af kejsarinnorna Elisabeth och Katarina II blifvit förstöradt. Palatset är för öfrigt bibehållet i samma skick som fordom och ännu måladt med samma slags gula färg, som det från första början egt. Det är beläget på en mindre höjdsträckning ungefär 60 fot öfver hafvet, hvarför man också från slottets fönster har en förtjusande utsigt öfver Finska viken, som ständigt plöjes af allahanda slags fartyg. Slottets inre är hållet i äldre rococostil och i högsta grad dyrbart. Sedan Peter den store aflidit, bekymrade man sig en tid bortåt föga om detsamma, tills kejsarinnan Elisabeth lät fullfölja sin faders verk. Katarina II, Paul I och framför allt Nikolai I hafva gjort sitt till att genom vackra byggnaders uppförande och smak-

fulla parkanläggningar ännu ytterligare försköna det redan förut vackra stället.

Sedan ångbåten lagt till vid landstigningsbryggan, skyndade litet hvar upp till slottet. Jag styrde mina steg åt samma håll som de öfriga passagerarne och befann mig, efter att hafva passerat en vacker allé, snart i den s. k. Nedre trädgården, hvilken till en längd af mera än 7000 och en bredd af 2200 fot sträcker sig utefter hafsstranden och i söder begränsas af den höjdsträckning, hvarpå stora slottet är uppfördt. Vandrar man framåt genom denna i fransk stil anlagda parks vidsträckta alléer, så finner man öfverallt föremål, värda uppmärksamhet, ofta äfven beundran. Utom åtskilliga täckt belägna byggnader, af hvilka den under Peter den stores tid uppförda paviljongen *Mon plaisir* är den vackraste och innesluter åtskilliga från tsar Peters tid härstammande föremål, skådar man i parken en mängd större och mindre kaskader och springbrunnar, den ena utmärktare än den andra. Här har man t. ex. Gyllene berget, en bred kaskad, hvars med förgyllda kopparplåtar beklädda afsatser, öfver hvilka vattnet störtar ned med ett blänkande skimmer, gifvit den dess namn. Vidare vill jag nämna Lejonkaskaden, ett grekiskt tempel med grundval och pelare af granit från Sordavala. Midt i templet står på ett klippstycke nymfen *Aganippe*, hvilken på axeln bär en kruka, hvarur vattnet utgjutes öfver hennes axlar och derefter nedflyter i den rymliga bassinen, hvilken dessutom fylles med vatten från en mängd andra håll. Derefter komma *Adam- och Eva-fontänerna*, *Drakberget*, så benämndt efter tvenne drakar, hvilka utspruta vatten, som från höjdens öfre del nedrinner utför ett kolossalt schackbräde, *Pyramidfontänen*, som bildas af icke mindre än 525 rör, ordnade i sju inom

hvarandra anbragta quadrater, åtskilliga andra springbrunnar att förtiga.

Jag vill i stället yttra några ord om Peterhofs förnämsta prydnad, den uteder stora slottets hela norra sida löpande terrassen med de båda grottorna, hvilken anlades af Peter den store. Denna terrass höjer sig 30 fot öfver trädgården och är fördelad i tre afsatser, till hvilka man uppstiger på breda granittrappor. Öfverallt på dessa afsatser äro springbrunnar, skålar, vaser, tritoner, kaskader med förgyllda kopparskifvor, öfver hvilka vattnet strömmar ned, mytologiska och allegoriska bronsstatyer m. m. anbragta, och från alla håll sprutar och väller vattnet här fram. I dessa afsatser äro de båda grottor belägna, hvilka gifvit platsen dess namn.

Den fullständigaste och bästa öfversigten af hela denna beundransvärda anläggning har man från terrassens öfversta afsats. Strax nedanför ens fötter och framför grottorna ligger då en stor, halfcirkelformig bassin, hvarifrån en 72 fot bred kanal, på hvardera sidan omgifven af 11 betydande springbrunnar i runda marmorbassiner, sträcker sig ned till hafsstranden. Den stora bassinen, hvori vatten i riklig mängd utkastas af både mytologiska och andra figurer, omgifves af blommor och rosenbuskar, hvilka beständigt fuktas af ett från vattenkonsterna utgående fint regn. Den förnämsta i hela denna rika samling af vattenkonster är dock en i bassinens midt på en klippa stående kolossal, gyllene staty, föreställande Simson, hvilken sliter upp lejonets gap, hvarur en vattenstråle om tre tum diameter uppkastas till en höjd af mera än 70 fot och, oupphörligt vridande sig omkring, med starkt brus ånyo nedfaller i bassinen. På ömse sidor om denna befinna sig tvenne af marmor

uppförda paviljonger, utefter hvilkas sidor det till kupolernas spets i rör ledda vattnet nedrinner. Sedt från terrassens högsta punkt, med hafvet till förgrund, några flaggbeprydda krigsskepp vid kanalens mynning deri, höga, mörka granar till infattning och be-lyst af en klar eftermiddagssols strålar, bildade allt detta en tafla af den oförlikneligaste skönhet, hvilken säkerligen aldrig skall förgätas af den, som en gång kommit i tillfälle att se henne. För mig skall hon alltid framstå såsom det skönaste, jag skådade under min korta vistelse inom tsarrikets gränser.

Omsider måste jag dock, ehuru motvilligt, slita mig från denna plats för att, innan ångbåten återvände till Petersburg, hinna besöka äfven något mera af slottets omgifningar. Det kan här ej vara min mening att inlåta mig på någon närmare beskrifning deraf. Vare det nog sagdt, att parkerna äro i hög grad vidsträckta och smakfulla, att gräsmattorna befinna sig i bättre skick än vanligt, att den ena vackra och präktiga byggnaden aflöser den andra, att man från mångfaldiga ställen har de vackraste utsigter öfver trakten, och att synkretsen på de högsta punkterna sträcker sig ända till Kronstadt, Petersburg och Finlands södra kust.

Allt detta är sommartiden tillgängligt för hvem som helst, utan någon skilnad till stånd eller vilkor. Springbrunnarne och öfriga vattenkonster sättas i gång både för- och eftermiddagar under, sammanlagdt, några timmars tid dagligen. Den härför erforderliga vattenquantiteten, hvilken hemtas från långt aflägsna sjöar, samlas i en storartad reservoir och stiger, till- lika med den i den lilla staden Peterhof och för en fabriksanläggning åtgående, till den ofantliga quanti-

teten af 4,968,000 kubikfot i dygnet. Äfven innan springbrunnarne blifvit satta i gång, kunde man lätteligen mot erläggande af en måttlig drickspenning — en mäktig talisman i Ryssland — förmå de personer, som hade vården derom, att sätta åtskilliga af dem i verksamhet.

Men den för återresan bestämda tiden närmade sig, och förtjusta öfver allt, som vi skådat, och i högsta grad belåtna med vår så angenämt tillbragta eftermiddag, återvände vi till Petersburg, der man dagen till ära hade tillställt en svag illumination på en och annan af de större gatorna.

Utom Peterhof besökte jag blott ett enda kejsorligt lustslott, nämligen det två och en half svenska mil från hufvudstaden aflägsna Tsarskoe-Selo, hvilket utgör den nuvarande kejsarens älsklingsresidens. Från Sagorodni-prospektet kommer man med bantåg på den år 1837 öppnade första jernvägen i Ryssland efter ej fullt en timmes färd fram till den ett kort stycke väg från lustslottet belägna stationen. Äfven detta ställe leder sin tillvaro från Peter den stores dagar, hvilken här anlade den första byggnaden och planterade de vackra platanalléer, som ännu med sin skugga förtjusa vandraren. Kejsarinnan Elisabeth valde stället till sitt ständiga sommarresidens och lät värdigt bebygga det samma. Katarina II bebodde det äfvenledes, och Alexander I vistades här om somrarna. Det nuvarande slottet, som uppfördes 1774, men sedermera blifvit ytterligare utvidgadt, är icke mindre än 1014 fot långt, men föga högt. Det är beläget på en obetydlig höjd, som på alla håll omgifves af en vidsträckt, låglänt slätt.

Slottets inre är synnerligen praktfullt. Den s. k

bernstenssalen har väggarne beklädda med bernstensskifvor, skänkta af konung Fredrik Wilhelm I af Preussen till kejsarinnan Anna. Ett annat rum är, så att säga, tapetseradt med taflor ur holländska skolan. Väggarne i Katarina II:s sängkammare äro klädda med porslin och prydda med purpurröda glaskolonner. Många andra praktrum kunde äfvenledes nämnas, men det vore endast att onödigtvis trötta läsaren med upprepandet af nya detaljer om kejserlig prakt och lyx.

De slottet omgifvande trädgårdarne och den vidsträckta parken befunno sig i det utmärktaste skick och vitnade om, att stor omsorg egnades dem. Än vandrade man i präktiga alléer, under sekelgamla träd, än befann man sig ute på en grönskande gräsmatta, än mellan yppiga blomsterrabatter, under det att en mängd vackra och väl underhållna byggnader, hvilka äro belägna här och der i slottets omgifningar, äfvensom springbrunnar och vattenkonster gjorde sitt till att förhöja stället behag. Särdeles vacker och intagande var platsen omkring en stor, nära intill slottet belägen dam, på hvilken en rik samling af roddbåtar och smärre segelbåtar var förtöjd.

Bland sevärda byggnader vill jag särskildt framhålla Arsenalen, hvari Rysslands tsarer, i synnerhet Nikolai I, låtit sammanföra en rikhaltig samling af vapen, rustningar och andra föremål. Här finnes en mängd dels genom sitt eget värde, dels genom de dermed förenade historiska minnena dyrbara föremål, hvarför ock en främling ej bör försumma att taga denna mot vår lifrustkammare närmast svarande samling i betraktande.

Några minuters väg med bantåg söder om Tsarskoe-Selo ligger lustslottet Paulovsk, hvilket tillhör storfursten Konstantin. Stället är både för sitt vackra

läge och för de under sommaren i en del af slottsparken dagligen gifna konserterna väl värdt att besökas. Man blir här i tillfälle att se den förnäma verdens medlemmar församlade för att lyssna till musikens toner eller promenera omkring i de präktigt upplysta parkanläggningarna. Först frampå natten går sista bantåget in till hufvudstaden, så att man ganska länge kan njuta af de nöjen, som här finnas att tillgå.

IX.

Afresa från Petersburg. — Salma kanal. — Finska jernbanorna. — Pjäjäne. — Finskt bondfolk. — Återkomst till Stockholm.

Min vistelse i Petersburg nalkades sitt slut, och jag måste anträda återfärden för att, innan jag borde vara i Stockholm, hinna företaga en kortare färd inåt Finland. Jag packade alltså min reskoffert, tog afsked af min hyggelige värd, hvilken icke visade någon benägenhet att uppskörta de personer, som slagit sig ned på hans goda hotell, och begaf mig till finska statsjernvägens bangård, hvilken ligger långt bort i Viborgska förstaden norr om Nevan. Tjenstemännen och betjeningen vid denna station förstå i allmänhet svenska, så att det icke mötte någon svårighet att komma till rätta med dem. Snart voro vi instufvade i en kupé, hvisselpipan ljöd, tåget satte sig i rörelse, husmassor och torn försvunno i fjerran, besöket i Petersburg var slutadt, dess palatser, kyrkor, samlingar o. s. v. voro för mig blotta minnen, men hade på mig

gjort ett sådant intryck, att jag lifligt längtar att ännu en gång få återse staden.

Hela sträckan mellan Petersburg och Viborg löper jernbanan fram genom en flack och mer eller mindre skogbevuxen trakt, hvilken hade ett föga inbjudande utseende. Högst få vackra ställen funnos i närheten af banan; möjligen var det dock annorlunda närmare Viborg, dit tåget ej anlände förr än kl. 9 på aftonen i fullt mörker och under hållande regn. Som jagttiden skulle inträda i dagarne, följde många jägare med tåget, och deras i hundkupéerna instufvade jagthundar förde ett förskräckligt oljud, så att jag med mycket nöje såg den ene Nimrod efter den andra troppa af vid stationerna, af hvilka rätt många — Systerbäck den enda anmärkningsvärda bland dem — passerades under vägen. Det är i sanning icke underligt, att en hund, som inspärras i en dylik kupé, skäller och för oljud, ty de ifrågavarande kupéerna äro verkliga pinozum, i Sverige ingalunda bättre än i Finland, och vår trafikstyrelses anordningar för hundars transporterande på jernbanorna kan icke gerna rubriceras som annat än djurplågeri. Icke nog med att hunden instufvas i ett nästan mörkt kyffe, der han sommartiden ofta plågas af ohyra och om vintern lider af köld; är han något storvuxen, kan han icke vända sig i sitt fängelse, icke ens resa sig, utan måste alltjemt ligga nedhukad. Bullret och rasslet skrämma honom dessutom, och exempel saknas icke på, att dyrbara hundar, som ej varit vana att föras skilda från sina husbönder, tagit till och med obotlig skada af jernvägsresor.*

* Ett exempel härpå kan göra tillfyllest. För några år sedan skulle ett kortare stycke väg en engelsk rapphönshund föras på vestra stambanan; oakadt alla föreställningar måste egaren bekväma sig att instufva hunden i det gemena nästet, och följen härat blef den

Min afsigt var ursprungligen att från Viborg företaga en utflykt till det berömda Imatra vattenfall, som bildas af den från Saima i Ladoga infallande floden Vouxen. Oförutsedda omständigheter gjorde det dock för mig nödvändigt att något påskynda min hemfärd, hvarför jag icke kunde förfoga öfver den tid, som erfordrades för att komma till och från Imatra. Från Viborg går detta annars ganska lätt med ångbåt på Saima-kanal och den återstående delen af vägen med diligens. Vid Imatra lär ett godt hotell finnas, så att färden ej bör vara förenad med svårigheter och obehag.

Med Saima-kanal är namnet på vår landsman Nils Ericson förbundet. Det är nämligen han, som mellan 1847 och 1854 ledde arbetet på denna segelleds anläggande. Redan långt förut hade man sökt att öppna en kommunikationsled mellan sjön Saima och hafvet. Erik Thuresson Bjelke sysselsatte sig härmed under flere år i början af 1500-talet, och under Carl IX:s regering upprepades försöket år 1608, ingendera gången dock med önskad resultat, emedan terrängen väl var för svår i

att hunden enligt en skicklig veterinärläkares förklaring genom skrämsel erhöll en förflamning i ryggmärgen, som nödgade egaren att, efter långvariga fruktlösa försök att få honom botad, skjuta honom. Att i ett sådant fall framställa några anspråk på ersättning af jernvägen vore säkerligen lönlöst. Det är dock på tiden att, då djurplågeri i andra hänseenden motarbetas och straffas, söka få slut äfven på detta genom trafikstyrelsens stadganden framkallade och med dess bifall ännu fortfarande. Så många personer, både jägare och icke-jägare, föra numera på jernbanorna med sig hundar, att en kraftig protest och agitation mot det nu följda förfaringssättet säkerligen ej skulle förfela att göra verkan. (Saken har också, om jag ej missminner mig, i förbigående varit på tal i »Jägarförbundets nya Tidskrift».) Det behöfdes ju icke några vidare åtgärder från trafikstyrelsens sida än att låta inrätta rymligare, bekvämare och lämpligare förvaringsrum för hundarne än hittills eller ock att, såsom på finska jernbanorna, låta passagerarne i kupéerna hafva sina hundar, så länge dessa hålla sig tysta,

förhållande till dåtidens ofullkomliga insigter i sådana arbetens utförande. Sedermera hvilade hela företaget i nära två och ett halft sekel, tills det år 1845 med allvar återupptogs och 1858 fullbordades för en kostnad af inemot $12\frac{1}{2}$ millioner finska mark. Kanalen är vid pass $5\frac{1}{2}$ svenska mil lång, men endast något öfver hälften deraf är gräfd; den öfriga sträckan upptages af sjöar. Stigningen från hafvet upp till sjön Saima är 256,5 fot, och för dess öfvervinnande hafva 28 slussar blifvit anlagda.

Genom Saima-kanal sättes sydöstra Finlands sjösystem i förbindelse med Finska viken; man kan på de stora sjöarne Saima, Orivesi och Kallevesi samt åtskilliga smärre komma långt upp i landet, ända till åtta mil från staden Kajana, efter hvad det för mig uppgafs. Utom Saima-kanal eger Finland ännu åtta andra kanaler, hvarigenom förbindelsen sjöarne emellan förmedlas. Också är rörelsen på de större sjöarne betydlig: ångbåtar, både passagerarefartyg och lastdragare, finnas der i temlig mängd, och den massa skogsprodukter, som framföres på dem och de mångfaldiga flottlederna i landet, är högst betydlig. Öfver allt utefter jernbanan voro massor af skogsprodukter upplagda, bestämda dels för jernvägens behof, dels — och detta kanske till det mesta — till utförsel. Huru stor denna är, visar sig nogsamt af de statistiska uppgifterna och kunde äfven skönjas i hamnstäderna. Också har afverkningen af skog, äfven af mindre dimensioner, inom Finland redan antagit sådana proportioner, att kejsrerliga senaten tillsatt en komité, hvilken skall afgifva utlåtande i denna sak och förslag till skogsafverkningens ändamålsenliga ordnande. Priserna på skogsprodukter äro redan nu ganska uppdrifna och skola väl

icke dröja att stiga ännu högre inom icke så lång tid härefter.

Banan mellan Viborg och den strax invid sjön Vesijärvi belägna Lahtis station, hvarest jag lemnade tåget för att med ångbåt göra en utflykt uppåt Päjäne-sjön och besöka en kär vän, hvilken från Stockholm flyttat öfver till Finland och uppslagit sina bopålar några mil norr om staden Heinola, går nästan öfver allt fram genom skogstrakter af ganska ful beskaffenhet och närmare Lahtis på en, som det tycktes, betydande rullstensås, hvilken i allmänhet företedde en torftig vegetation. Knappast en enda vacker utsigt fans att skåda, och hade det ej varit för, att trakten i historiskt hänseende är minnesrik, och att jag i tankarne återkallade tilldragelserna från våra strider med ryssarne, skulle färden hafva förefallit mig ännu enformigare, än förhållandet nu var. Här låg Uttis, bekant från tredje Gustafs dagar, här passerade man på en ståtlig jernbro Kymmene-elf, Päjäne-sjöns utlopp och en tid bortåt — mellan 1743 och 1809 — gränsflod mot Ryssland. I samma trakt, fastän mer eller mindre aflägsna från banan, har man Willmanstrand, Walkiala, Anjala, alla väl bekanta ställen för en svensk.

Det är icke längre än sedan 1870, som jernvägen mellan Petersburg och Riihimäki station på Helsingfors-Tavastehus-banan öppnades för trafiken. Den senare banan är den äldsta jernvägsanläggningen i Finland, påbörjad redan 1858 och färdigbygd år 1862. Vidare eger Finland den redan förut af mig nämnda banan mellan Hangö udde och Hyvinge, och åstadkommandet af en jernväg till Åbo synes endast vara en tidsfråga, då öfvertygelsen om dess behöflighet är allmänt rådande. De finska jernvägarne äro i allmänhet

billiga med hänsyn till anläggningskostnaden och biljettprisen, åtminstone hvad tredje klassen beträffar, lägre än i Sverige, detta oaktadt vagnarne af denna klass äro lämpligare inredda än hos oss, ty passagerarne kunna fritt röra sig i dem, då dörrar äro anbragta endast på vagnarnes gafflar och en gång finnes i midten af vagnen med sätena ordnade på ömse sidor af densamma. Betjeningen var tjenstvillig och uppmärksam, och ordningen syntes väl upprätthållas på bantågen att döma efter frånvaron af alla obehagliga scener i tredje klassens vagnar, i hvilka personer ur skilda samhällsklasser färdades. Ordningens upprätthållande underlättas icke litet derigenom, att konduktörerna när som helst, medan tåget är i gång, kunna inträda i vagnarne och passera från den ena till den andra; också efterhöra de icke biljetterna, förrän lokomotivet satt sig i rörelse.

Vid Lahtis station, som brunnit ned någon tid före min ditkomst, och hvarest allt i följd deraf befann sig i ett provisoriskt tillstånd, lemnade jag, som sagdt är, bantåget och steg ombord på den enda passagerareångbåt, som befor Päjäne-sjön, och på hvilken i följd deraf allting var ganska dyrt. Vesijärvi-sjön, hvilken först passerades, utmärkte sig för sitt klara vatten och sina vackra stränder, hvilka bildades af skogbevuxna höjder och mellan dem liggande dalsänkningar. Efter att hafva passerat en liten kanal, kommo vi in i Päjäne, hvärs smutsbruna vatten starkt kontrasterade med den föregående sjöns. Päjäne, som lär ega ett högst betydligt djup, mycket öfverstigande Vetterns, var — åtminstone den del deraf, som jag skådade — rätt vacker, ehuru hvarken denna sjö eller Vesijärvi kunna mäta sig med Mälaren i afseende på skönhet och behag.

Min färd å Päjäne utsträckte sig dock icke långt: vid Sysmä lemnade jag ångbåten för att med skjuts fortsätta ett kortare stycke österut, och nu kunde vi oftast icke medelst annat än teckenspråk meddela oss med folket, hvilket i denna trakt till allra största delen talar finska och oftast ej ens förstår svenska. Denna svårighet undanröjdes dock lyckligtvis derigenom, att en annan resande, som kunde båda språken, anlände till stället och godhetsfullt erbjöd mig sin hjälp, hvilken med största tacksamhet antogs. På gästgifvareåkdon af den vanliga simpla beskaffenheten gick färden nu raskt undan, och efter några få timmars förlopp var jag framme vid målet för min utflykt inåt Finland och fick återse den käre vän, hvilken jag ville besöka. I hans familj tillbragtes nu några dagar, om hvilka det är nog att säga, att de förflöto alldeles för fort.

Som det ställe, dit vi kommo, är ett stort gods, hvars underlydande, ungefär 2,300 personer, nästan alla tillhöra den rena finska befolkningen, bor i äkta finska stugor, talar finska och har finska seder, trodde jag, att det skulle blifva af mycket intresse att besöka finnarne i deras hem. Också dröjde jag ej att sätta denna plan i verket, med afstod dock snart derifrån på grund af den smuts och orenlighet, som oakadt gods-egarens alla bemödanden, hvarför han ännu rönt föga annat än otack, rådde i det lägre folkets boningar. På husgeråd var en anmärkningsvärd brist, och att tänka på de simplaste bekvämligheter syntes icke komma i fråga. Mathållningen var i högsta grad enkel: till ytterlighet sur mjölk (den söta ansågs icke värd att förtäras) och fisk, i synnerhet mujkor (siklöjor), utgöra hufvudbeståndsdelarne deraf; kött kommer mera sällan i fråga. Genom den ständiga vistelsen i rök (ty skor-

stenar förekommo i allmänhet icke på torparstugorna, utan röken fick söka sig utgång dels genom ett hål på taket, dels genom hvilka andra öppningar som helst,) erhålla folkets drag i förtid ett gammalt utseende, hvarjemte ögonen angripas och blifva inflammerade. Också var befolkningen till ytterlighet ful, och ehuru jag såg mycket människor vid kyrkan, var det omöjligt att bland dem upptäcka ett enda vackert, knappast ett friskt ansigte. Tolf till fjorton års flickor sågo ut, som hade de hunnit öfver tjugo år, och de åldrade kvinnorna voro vederstyggliga att skåda. Jag ledsnade, som sagdt, snart på att besöka stugorna, och det poetiska skimmer, som jag från läsningen af »Elgskyttarne» vant mig vid att i tankarne förena med den lägre finska befolkningen, kunde omöjligt hålla stånd mot den nakna verkligheten. Icke som skulle jag härmed vilja förringa finnarnes goda egenskaper, men jag kan icke hjälpa, att många af de föreställningar, som jag före besöket i Finland gjort mig om detta land och dess invånare, undergingo en väsentlig förändring. I icke ringa mån bidrog här till fennomanien, hvilken vinner allt mera i utbredning, och hvars ifrigaste anhängare icke vilja taga några skäl, utan äro alldeles förstockade i sina älsklingsåsigter, liksom skulle det icke för hvar och en, som lugnt och utan förut fattad mening tänker öfver denna sak, vara klart, att finska folket har att tacka svenskarne för den bildningsgrad, på hvilket det står, och att fennomaniens ensidiga anhängare arbeta ryssarne i händerna, hvarför ryska styrelsen också med mycket bifall helsar de finska nationela sträfvandena att söka uttränga svenska språket. Att säga åt en fenno-man, att finnarne endast derigenom kunna hoppas motstå det mäktiga ryska inflytandet, att de söka stöd hos de

skandinaviska folken, är att predika för döfva öron, såsom jag nogsammt erfor. Detta och åtskilligt annat gjorde äfven, att jag utan afsaknad lemnade Finland; kommer jag någon mera gång att begifva mig dit, så blir det helt visst endast i och för zoologiska ändamål, i hvilket hänseende mycket återstår att utforska, i synnerhet i de aflägsnare skogsbygderna.

På hemresan passerade jag staden Heinola, täckt belägen vid Kymmene-elf, men till storleken ringa, då den räknar endast omkring 1000 invånare; timmerflottningspågick här i stor skala att döma efter de massor af stockar, som lågo samlade i elfven. Från Lahtis betjände jag mig af jernbanan till Helsingfors, dit jag anlände sent på qvällen. Om ångbåtsresan derifrån till Åbo och Åland, på hvilket ställe jag egnade några få dagar åt jagt med hönshund, och vidare till Stockholm är ingen ting särskildt att yttra; den gick sin jemna gång och afbröts icke af något anmärkningsvärdt, ty dit räknar jag ej en temligen häftig blåst på Ålands haf, hvilken utsatte en god del af passagerarne för sjösjukans obehag. Jag vill endast nämna, att inloppet till Stockholm aldrig förefallit mig så skönt som denna gång, då jag återsåg det efter en tids frånvaro. Ofrivilligt utbrast jag också vid åsynen af Djurgårdens lunder, hvilka belystes af eftersommarens sol, och af Birgers stad, som bildade taflans fond: »Detta är dock det vackraste, som jag skådat under hela min färd!» Aldrig hade jag så uppskattat Mälaredrottningens skönhet som vid detta tillfälle!

Emellertid hade ångbåten lagt till vid kajen, och snart hade vi stigit i land och befunno oss på välbekanta ställen. Och nu farväl, mina läsare! Har det

lyckats mig att genom dessa enkla skildringar i någon mån rikta er uppmärksamhet på vårt grannland i öster, så vore det mig kärt.

INNEHÅLL.

Kap.	Sid
I. Åland—Åbo	1.
II. Helsingfors—Sveaborg	10.
III. Viborg—Mon Repos—Kronstadt	26.
IV. Petersburgs indelning. — Amiralitetsstads- delen. — Vasili-Ostroff	38.
V. Teatrar. — Kejserliga biblioteket. — Anitsch- koff-bron. — Tronföljarens palats. — Kyr- kor. — Michailoffska palatsen. — Liteinaja- prospektet. — Preobrashenska katedralen. — Tauriska palatset. — Smolna kyrka. — Alexander Neffski-klostret. — Fästningen med S:t Petri och Pauli katedral. — Peter I:s lilla hus. — Zoologiska och botaniska trädgårdarne. — Offentliga planteringar. — Öfversvämningar	52.
VI. Petersburgs gator. — Neffski-prospektet. — Isvoschtschikar. — Gostinni-Dvor. — Små- krämare. — Passagen. — Hötorget. — Mu- schikar. — Dvornickar. — Restaurationer. — Tobaksrökning	67.
VII. Erimitaget. — Zoologiska museum. — Isaks- katedralen. — Kasanska kyrkan	82.
VIII. Peterhof. — Tsarskoe-Selo. — Paulovsk	101.

- IX. Afresa från Petersburg. — Saima kanal. —
Finska jernbanorna. — Päjäne. — Finskt
bondfolk. — Återkomst från Stockholm . 108.
-

I alla boklådor finnas till salu:

Minnen från ett sträfsamt lif.

Af

Emile Souvestre.

1 krona 25 öre.

»Under formen af en självbiografi lemnar Souvestre i denna lilla bok en skildring af arbetarens lif med dess strider och försakelser, med dess vedermödor och fröjder, med dess skuggor och dagar. Den form, författaren valt, och den enkla, okonstlade framställningen göra ett omedelbart tilltalande intryck på läsaren, och redan dessa yttre hjälpmedel gifva något kraftigt realistiskt åt berättelsen, hvilken ämne och syftning också äro af den djupaste och mest allvarliga realism: att visa hur arbetaren i sin egen flit och omtanke eger medlen att skapa sig en oberoende ställning och timlig lycka, för hvilka sträfvandet att förverkliga en eller annan socialistisk dröm utgör ett dåligt palliativ. I bjerta drag visar Souvestre, huru lasten och okunnigheten i allmänhet äro de fiender, hvilka kosta arbetaren de förödmjukelser och umbäranden, som han så gerna vill skrifva på räkning af »kapitalet», om hvars väsende, beskaffenhet och verkningar han dock, om han vill vara fullt uppriktig, blott eger högst orediga, för att icke säga skefva föreställningar. — — Såsom vi redan sagt, vill Souvestre att den arbetande klassen skall hos sig själf, i sin egen förbättring och upplysning, i sin ökade flit och omtanke, finna medel att höja sig till en i socialt och äfven i politiskt hänseende lyckligare ställning, ett sträfvande, hvilket icke blott är berättigadt, utan äfven i frihetens och framåtskridandets intresse åligger den som pligt. Dessa äro grunddragen af Souvestres lilla bok, hvilken vi skulle önska se spridd till »de djupaste leden» och hvilken hvarje sockenbibliotek, liksom hvarje boksamling afsedd för den arbetande klassen, bör hafva sig angeläget att anskaffa.» (Aftonbl.)

Fleurange.

Roman af

M:me Aug. de Craven.

2 delar.

3 kronor.

»Öfversättningen af detta ypperliga arbete är gjord från originalens tionde upplaga, hvilken omständighet bäst bevisar, hvilken vidsträckt läsekrets detsamma lyckats förskaffa sig i sitt hemland, hvarförutan det äfven blifvit hugnadt med franska akademiens pris. Säl-
lan får man väl äfven läsa en roman af så spännande intresse, så
sedligt ren och på samma gång skrifven med fransmannens hela den
elegans och varma kolorit som tillhör den bästa franska stilen.»

(Aftonbl.)

Om tusen år!

af

Emile Souvestre.

2 kr. 50 öre.

»Souvestre var en man med skarp blick för sin tids lyten och villfarelser; den raskt framåtilande materiella utvecklingen tycktes honom ske på bekostnad af det idéella hos menskligheten, och trångbröstad egoism och krass vinningslystnad framstodo för honom som de sorgliga följderna af det allt uppslukande intresse, som egnades åt de timliga förvärfskällornas upparbetande och mångfaldigande, mången gång på bekostnad af hvad som hittills ansetts för bäst och heligast i lifvet. Humbugen — så syntes det den ädle bretagnaren — blef en för hvarje dag allt mäktigare narrkonung, hvars gällt klingande bjellror alltför ofta öfverröstade samvetets och ärans röst och hvars välde likt en vidrig dyflod förqväfande inkräktade på ädla drifters och känslors område. Konsten och sann konstnärsinspiration tycktes honom på grund af åtskilliga företeelser vara i fara att gå under för rå naturimitation och kallt effektsökeri, och för litteraturen såg han öppna sig en æra af maskinmessig tillverkning, der mekanisk uppfinningsförmåga och en viss rafflande formel talang trädde i stället för de verkliga och inre betingelserna för litterära konstskapelser. På grundvalen af denna uppfattning har Souvestre i det arbete, hvars titel vi här ofvan utsatt, lemnat oss en framtidskildring, hvars syfte är att visa till hvilka galenskaper åtskilliga riktningar i samtiden skulle leda, om de konsekvent fullföljdes. Han har gjort detta med en satirisk skärpa och en parodierande styrka, hvilka man icke skulle tilltro den blide tecknaren af de älskliga interiörer, hvilka blifvit införlifvade i vår litteratur under benämningarna Familjelifvets skiften och På gamla dagar. Han bevisar sig derjemte vara i besittning af en inbillningskraft, som, uppburen af en ganska stor beläsenhet på åtskilliga områden, satt honom i tillfälle att skapa en framtidsverld, som lika mycket roar oss genom de sällsamma figurer, med hvilka han befolkar densamma, som genom de befängda institutioner, i hvilka de sociala, politiska och religiösa åsigterna hos framtidsfolket uttrycka sig. Der och hvar har författaren dessutom inflickat små täcka skildringar från ett fordom, i hvilket känslan ännu hade ett ord med i laget, och har derigenom på det angenämaste och lyckligaste sätt kontrasterat de taflo af obemängd sjelfvisshet, af krass materialism och skräflande humbug, hvilka han med mästarehand upprullar för oss.» (Aftonbl.)